

Ο ΙΑΜΑΤΙΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ & Η ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΟΥ ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΗΣ ΣΑΝΤΟΡΙΝΗΣ

ΑΤΕΙ ΗΡΑΚΛΕΙΟΥ

ΣΧΟΛΗ: ΔΙΟΙΚΗΣΗ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ

ΤΜΗΜΑ: ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ

ΚΑΡΑΜΟΛΕΓΚΟΥ ΜΑΡΙΑ

ΑΜ:4968

ΗΡΑΚΛΕΙΟ 2011

ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ : ΦΡΑΓΚΟΥΛΗΣ ΑΝΤΩΝΗΣ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ:

ΕΙΣΑΓΩΓΗ	σελ. 5
ΜΕΡΟΣ Α'	
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: Εισαγωγή στον ιαματικό τουρισμό.	
1.1. Ιαματικός τουρισμός και τουρισμός υγείας	σελ. 6
1.2. Ιστορική ανασκόπηση	σελ. 9
1.3. Χημικές αναλύσεις πηγών	σελ. 10
1.4. Διεθνής ιαματικός τουρισμός	σελ. 11
1.5. Η περίπτωση της Ελλάδας	σελ. 16
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: Οι ιαματικές πηγές στην Ελλάδα.	
2.1. Ιαματικοί φυσικοί πόροι	σελ. 17
2.2. Ιαματικές πηγές	σελ. 17
2.3. Διαχωρισμός ιαματικών πηγών	σελ. 19
2.4 Γεωγραφική κατανομή ιαματικών πηγών	σελ. 21
2.5 Διακρίσεις των ιαματικών πηγών	σελ. 22
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: Ιαματική υδροθεραπεία & διακρίσεις κέντρων ιαματικού τουρισμού.	
3.1 Η ιαματική υδροθεραπεία	σελ. 23
3.2 Διακρίσεις των κέντρων του ιαματικού τουρισμού	σελ. 25
3.2.1 Γενικά	σελ. 25
3.2.2 Τα κέντρα του ιαματικού τουρισμού	σελ. 26
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4: Νόμοι και φορείς του ιαματικού τουρισμού.	
4.1.Οι νόμοι του ιαματικού τουρισμού	σελ. 29
4.2.Φορείς του ιαματικού τουρισμού.....	σελ. 30
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5: Κατευθύνσεις πολιτικής ανάπτυξης του ιαματικού τουρισμού στην Ελλάδα.	
5.1.Χαρακτηριστικά της ελληνικής αγοράς	σελ. 32
5.2.Κατευθύνσεις πολιτικής για την ανάπτυξη του τομέα	σελ. 34
ΜΕΡΟΣ Β'	
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6 : Το νησί της Σαντορίνης.	
6.1. Γενικά χαρακτηριστικά	σελ. 37
6.2. Ιστορικά στοιχεία	σελ. 38

6.3. Διοικητική διαίρεση	σελ. 39
6.4. Τουριστικοί πόροι , προσφορά και ζήτηση	σελ. 39
6.4.1. Τουριστικοί πόροι	σελ. 39
6.4.2. Τουριστική προσφορά	σελ. 41
6.4.3. Τουριστική ζήτηση	σελ. 42

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7 : Ο ιαματικός τουρισμός στο νησί της Σαντορίνης.

7.1. Οι πηγές της Σαντορίνης	σελ. 43
7.2. Θεραπευτικές ιδιότητες	σελ. 46
7.3. Χημικές αναλύσεις των πηγών της Σαντορίνης	σελ. 46
7.4. Προβλήματα που διαπιστώνονται στο νησί	σελ. 49
7.5. Η ανάπτυξη του ιαματικού τουρισμού στο νησί	σελ.51
7.5.1. Διαδικασίες σχεδιασμού τουριστικής ανάπτυξης των πηγών του νησιού ..σελ.	52
7.5.2. Σχέδιο ανάπτυξης	σελ. 53
7.5.3. Στόχοι ανάπτυξης ιαματικού τουρισμού	σελ. 54
7.6. Διαμόρφωση προσφοράς και ζήτησης του ιαματικού τουρισμού στο νησί	σελ. 55

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 8 : Έρευνα και στατιστική ανάλυση των δεδομένων επισκεπτών.

8.1. Εισαγωγή	σελ. 58
8.2. Δημογραφικά χαρακτηριστικά	σελ. 58
8.3. Κοινωνική προσέγγιση	σελ. 62
8.4. Περιβαλλοντική προσέγγιση	σελ. 67

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 9 : Συμπεράσματα

9.1 Σύνοψη	σελ. 71
9.2 Συμπεράσματα	σελ. 73

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	σελ. 78
-------------------	---------

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ ΠΙΝΑΚΩΝ, ΣΧΗΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΕΙΚΟΝΩΝ :

Πίνακες :

<i>Πίνακας 1</i> : Ιδιοκτησία / εκμετάλλευση ιαματικών πηγών τουριστικής σημασίαςσελ.	20
<i>Πίνακας 2</i> : Γεωγραφική κατανομή ιαματικών πηγών, τουριστικής και τοπικής σημασίαςσελ.	21
<i>Πίνακας 3</i> : Βαθμός συμφωνίας στην παρακάτω δήλωση : ικανοποίηση από την επίσκεψη στις πηγέςσελ.	64
<i>Πίνακας 4</i> : Βαθμός συμφωνίας στην παρακάτω δήλωση : επιθυμία επισκεπτών για αλλαγή/ βελτίωση εγκαταστάσεων , υπηρεσιών, περιβάλλοντα χώρου και συγκοινωνιώνσελ.	65
<i>Πίνακας 5</i> : Βαθμός συμφωνίας στην παρακάτω δήλωση : σύσταση των λουτρών - πηγών και σε άλλους προκειμένου να τα επισκεφτούνσελ.	67
<i>Πίνακας 6</i> : Βαθμός συμφωνίας στην παρακάτω δήλωση : ενδιαφέρον επισκεπτών για τα τοπικά προϊόντα, τοπική κουζίνα, τοπικό πολιτισμό και τοπικό περιβάλλονσελ.	68
<i>Πίνακας 7</i> : Βαθμός συμφωνίας στην παρακάτω δήλωση : ορθολογική χρήση του περιβάλλοντα χώρου και των λουτρώνσελ.	69
<i>Πίνακας 8</i> : Βαθμός συμφωνίας στην παρακάτω δήλωση : επαρκούν οι υποδομές στον χώρο των πηγώνσελ.	70

Σχήματα :

<i>Σχήμα 1</i> : Θερμομεταλλικές πηγές Ελλάδαςσελ.	18
<i>Σχήμα 2</i> : Καταγραφή θερμοκρασιών των πηγών της Σαντορίνηςσελ.	47
<i>Σχήμα 3</i> : Χημικές αναλύσεις των πηγών της Σαντορίνηςσελ.	48

Εικόνες :

<i>Εικόνα 1</i> : Ηφαιστειακά πετρώματα και σιδηρούχα νερά στην Νέα Καμένησελ.	44
<i>Εικόνα 2</i> : Πηγή Α. Νικολάουσελ.	44
<i>Εικόνα 3</i> : Νερά πηγής Α. Νικολάουσελ.	44
<i>Εικόνα 4</i> : Χημικές αναλύσεις των πηγών από τον φαρμακοποιό του βασιλιά Όθωνα Ξ. Λάνδερερ (1835)σελ.	49

Γραφήματα :

<i>Γράφημα 1</i> : Κατανομή του δείγματος με βάση το φύλοσελ.	59
<i>Γράφημα 2</i> : Κατανομή του δείγματος με βάση την ηλικίασελ.	59
<i>Γράφημα 3</i> : Κατανομή του δείγματος με βάση την περιοχή διαμονήςσελ.	60
<i>Γράφημα 4</i> : Κατανομή του δείγματος με βάση το μορφωτικό επίπεδο.σελ.	61

Γράφημα 5: Κατανομή του δείγματος με βάση την κύρια ασχολίασελ. 62
Γράφημα 6: Κατανομή του δείγματος με βάση το λόγο επίσκεψης στις πηγέςσελ. 63
Γράφημα 7 : Κατανομή του δείγματος σύμφωνα με βάση την πηγή πληροφόρησης των επισκεπτώνσελ. 66
Γράφημα 8 : Κατανομή του δείγματος με βάση την επίσκεψη στα λουτράσελ. 66

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ο τουρισμός αποτελεί έναν από τους δυναμικότερους και ταχύτατα αναπτυσσόμενους τομείς της παγκόσμιας οικονομίας. Ιδιαίτερο χαρακτηριστικό αυτού του τομέα είναι ότι η λειτουργία του συνδέεται με την διεθνοποίηση μεγάλου αριθμού παραγωγικών κλάδων καθώς και κλάδων παροχής υπηρεσιών της οικονομίας. Το εγχώριο τουριστικό προϊόν όπως προσφέρεται σήμερα, αντιμετωπίζει έντονο διεθνή ανταγωνισμό με αποτέλεσμα την ανάγκη συνεχούς ανανέωσης και διαφοροποίησης. Την δυνατότητα αυτήν προσφέρουν οι εναλλακτικές μορφές τουρισμού. Προς την κατεύθυνση αυτή η παρούσα εργασία παρουσιάζει τον κλάδο του ιαματικού τουρισμού ως μία εναλλακτική μορφή.

Η ύπαρξη πολύ σημαντικών ιαματικών πηγών στον ελληνικό χώρο μαζί με το εξαιρετικό φυσικό περιβάλλον και κλίμα, παρέχει μεγάλες δυνατότητες ώστε, με την αξιοποίηση τους να εξελιχτούν από θεραπευτικά κέντρα που είναι σήμερα κατά το μεγαλύτερο μέρος σε παραθεριστικά κέντρα υγείας κατά το πρότυπο των μεγάλων κέντρων τουρισμού υγείας της Κεντρικής Ευρώπης , δηλαδή κέντρα υποδοχής λουόμενων όλων των ηλικιών για θεραπεία, πρόληψη, ξεκούραση και αναψυχή.

Η μορφή του ιαματικού τουρισμού μπορεί να συνδυαστεί και με άλλες μορφές τουρισμού όπως ο συνεδριακός , ο αθλητικός, ο εκπαιδευτικός, ο χειμερινός, ο θρησκευτικός και άλλοι. Και ο ελληνικός χώρος έτσι να αποτελέσει τόπο προσέλκυσης τουριστών όλων των ηλικιών. Με αυτό τον τρόπο επιτυγχάνεται επίσης και η επιμήκυνση της τουριστικής περιόδου πέρα από τους καλοκαιρινούς μήνες.

Η παρούσα εργασία παρουσιάζει την μορφή του ιαματικού τουρισμού και την ανάπτυξη αυτού στο νησί της Σαντορίνης. Προτείνονται τρόποι και σχέδιο ανάπτυξης με προστασία στο περιβάλλον αλλά και με στόχο την επιμήκυνση της τουριστικής περιόδου αλλά και αύξηση των εσόδων του νησιού της Σαντορίνης.

ΜΕΡΟΣ Α'

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΣΤΟΝ ΙΑΜΑΤΙΚΟ ΤΟΥΡΙΣΜΟ

1.1 Ιαματικός Τουρισμός και Τουρισμός Υγείας

Οι εναλλακτικές μορφές τουρισμού συνέβαλαν στην διαφοροποίηση της τουριστικής αγοράς. Μία ειδική, εναλλακτική μορφή είναι και ο τουρισμός υγείας.

Ο τουρισμός υγείας ή θεραπευτικός τουρισμός, όπως ονομαζόταν παλιότερα, εξελίσσεται σήμερα σε μία από τις βασικότερες μορφές τουρισμού με αποδεδειγμένη διαχρονική παρουσία και ζήτηση, παρά τις όποιες συγκυριακές διακυμάνσεις.

Περιλαμβάνει προγράμματα υγείας που απευθύνονται σε άτομα, τα οποία έχουν βασικό κίνητρο τη διατήρηση, πρόληψη, θεραπεία, ανάρρωση και αποκατάσταση της υγείας τους με σύγχρονες φυσικές, ιατρικές μεθόδους, καθώς και προγράμματα υγιεινής διατροφής, ενεργητικής άθλησης, ομορφιάς, αδυνατίσματος, πνευματικής και ψυχικής ισορροπίας κ.α. Επεκτείνεται σε δυο τμήματα εκ των οποίων το πρώτο τμήμα αναφέρεται στα κέντρα ιαματικού τουρισμού (*spa resorts*), των οποίων ο στόχος είναι η παροχή ιαματικών υπηρεσιών για την αποκατάσταση διαφόρων παθήσεων και το δεύτερο τμήμα περιλαμβάνει τα κέντρα τουρισμού υγείας (*health resorts*), στα οποία δίνεται έμφαση στη συνολική βελτίωση της υγείας και της φυσικής κατάστασης του οργανισμού.

Σύμφωνα με αυτόν τον ορισμό, ο τουρισμός υγείας με την ευρεία έννοια, περιλαμβάνει επιμέρους ειδικές μορφές τουρισμού στις οποίες συγκαταλέγονται ο ιαματικός τουρισμός, όπου πρόκειται για μια μορφή τουρισμού που αναφέρεται στη χρήση ιαματικού νερού για την ίαση παθήσεων καθώς και για την πρόληψη και διατήρηση της υγείας, καθώς και ο θερμαλισμός.

Από την άποψη του τουρισμού, ο θερμαλισμός ταυτίζεται με τον ιαματικό τουρισμό και οι δυο έννοιες συχνά χρησιμοποιούνται αδιακρίτως (Σφακιανάκης 2000: σελ. 70-71).

Αρχικά, ο τουρισμός υγείας απευθυνόταν κυρίως σε άτομα που είχαν ανάγκη να κάνουν χρήση των υδάτων των ιαματικών πηγών, προκειμένου να ευεργετηθούν από τις ιαματικές τους ιδιότητες και να θεραπεύσουν διάφορες παθήσεις. Συνεπώς, πρώτιστος σκοπός, του ταξιδιού ήταν η θεραπεία και για το λόγο αυτό οι ηλικίες στις οποίες απευθυνόταν αυτή η μορφή τουρισμού ήταν η μέση και η τρίτη ηλικία.

Με την πάροδο του χρόνου, όμως, ο τουρισμός υγείας εξελίχθηκε σε σύγχρονο τύπο τουρισμού με μεγαλύτερη εξειδίκευση και επέκταση δραστηριοτήτων και με τη χρήση νέων τεχνολογιών, που προστέθηκαν στα παραδοσιακά ιαματικά λουτρά. Οι τουρίστες δεν είναι μόνο άνθρωποι μέσης και τρίτης ηλικίας, αλλά και νέοι, ανωτέρου συνήθως εισοδηματικού επιπέδου, που μέσα στην ποικιλία των προϊόντων του τουρισμού υγείας, αναζητούν εκείνα τα προϊόντα που θα τους προσφέρουν αναζωογόνηση και βελτίωση της φυσικής τους κατάστασης.

Πιο συγκεκριμένα, ο ιαματικός τουρισμός αποτελεί την πρώτη μορφή τουρισμού υγείας, γνωστή από αρχαιοτάτων χρόνων και περιλαμβάνει το ταξίδι τουριστών με διάφορα προβλήματα υγείας σε τουριστικούς προορισμούς με ιαματικές πηγές, προκειμένου να κάνουν χρήση των ιαματικών νερών, συνήθως θερμομεταλλικών, που έχουν θεραπευτικές ιδιότητες.

Ο θερμαλισμός ή θερμαλιστικός τουρισμός αναφέρεται στο σύνολο των δραστηριοτήτων του ιαματικού τουρισμού μαζί με διευρυμένες δραστηριότητες αναψυχής και αναζωογόνησης, που μπορούν να έχουν και οι μη ασθενείς τουρίστες, που επισκέπτονται τις πηγές. Ο θερμαλισμός περιλαμβάνει την ενεργειακή αξιοποίηση των θερμομεταλλικών νερών, τη γενικότερη χρήση της γεωθερμικής ενέργειας, καθώς και τη διαχείριση των μεταλλικών νερών.

Τέλος ως ισοδύναμος όρος χρησιμοποιείται και η υδροθεραπεία η οποία αναγνωρίζεται ως ιατρική θεραπευτική μέθοδος και μπορεί να είναι εσωτερική ή εξωτερική. Η εσωτερική υδροθεραπεία, περιλαμβάνει την ποσιθεραπεία και την εισπνοθεραπεία και η εξωτερική υδροθεραπεία, περιλαμβάνει τη λουτροθεραπεία και την πηλοθεραπεία.

Οι εκτιμήσεις για την διεθνή αγορά τόσο του τουρισμού υγείας, όσο και του ιαματικού τουρισμού είναι θετικές, λόγω της συνεχούς αυξημένης ζήτησης που παρουσιάζεται και οφείλεται κυρίως στο γεγονός ότι καταβάλλονται προσπάθειες συνδυασμού των πλεονεκτημάτων του ιαματικού τουρισμού με τις ευκαιρίες του τουρισμού υγείας.

Χαρακτηριστικό είναι ότι πολλά σύγχρονα κέντρα υγείας αναπτύσσονται σε περιοχές ιαματικών πηγών και αναλόγως το μέγεθος και τη θέση τους, μπορεί να περιλαμβάνουν: εγκαταστάσεις λουτροθεραπείας, φυσικοθεραπείας και μεθόδων εναλλακτικής ιατρικής, ιατρικές εγκαταστάσεις, αθλητικές εγκαταστάσεις και χώρους ψυχαγωγίας, κέντρα ομορφιάς και κέντρα αδυνατίσματος, τουριστικές εγκαταστάσεις (ξενοδοχεία, εστιατόρια), συνεδριακά κέντρα, εμπορικά καταστήματα, χώρους στάθμευσης οχημάτων κ.α.

Η συνεχής αύξηση της τουριστικής κίνησης που παρουσιάζει ο τουρισμός υγείας, συνάδει προς τη γενικότερη στροφή του πληθυσμού σε φυσικές θεραπευτικές αγωγές, ενώ συνδέεται άμεσα με τις διακοπές ξεκούρασης, που η ψυχολογικό-κοινωνική τους σημασία είναι βαρύνουσα. Με δεδομένο μάλιστα ότι καμιά εποχή του έτους δεν είναι «απαγορευτική» για τουρισμό υγείας, ο ιαματικός τουρισμός, ειδικότερα, μπορεί να συμβάλλει καθοριστικά στην επιμήκυνση της τουριστικής περιόδου ενός προορισμού.

Στην περίπτωση της Ελλάδας, ωστόσο, η διεθνής άνθηση του ιαματικού τουρισμού με στόχο είτε τη θεραπεία (προληπτική, κατασταλτική), είτε την υγεία-ανανέωση (φυσική ζωή, γυμναστική κλπ.) δεν έχει οδηγήσει στη διαμόρφωση ανάλογης προσφοράς τουριστικών προϊόντων, που να αξιοποιεί τους σημαντικούς φυσικούς πόρους της χώρας (πλήθος ιαματικών πηγών με εξαιρετικές φυσικοχημικές ιδιότητες) για την προσέλκυση αξιόλογων τμημάτων της διεθνούς αγοράς.

Σημαντικό τμήμα της βιομηχανίας του τουρισμού υγείας αποτελεί και η εμφιάλωση και εμπορία του μεταλλικού νερού. Υπάρχουν ακόμη πολλές βιομηχανίες καλλυντικών, που έχουν ως πρώτη ύλη το μεταλλικό νερό και τον άργιλο (προέρχεται από τον πηλό) για την παρασκευή καλλυντικών.

Τέλος, στη βιομηχανία τουρισμού υγείας υπάγονται και τα διάφορα προϊόντα υγείας, δηλαδή είτε φυσικά προϊόντα είτε σχετικά παράγωγα αυτών, των οποίων η παρασκευή βασίζεται σε παραδοσιακές συνταγές με στοιχεία που

προέρχονται από φυσικές ή φυτικές ύλες – βότανα, φυσικά θεραπευτικά, αρωματικά φυτά, άνθη, φυτικά εκχυλίσματα, φυτικά έλαια, φύκια, σφουγγάρια, ιχθυέλαια, φυτικά καλλυντικά, σαπουνία, βιταμίνες, μέταλλα και ιχνοστοιχεία – τα οποία παρουσιάζουν αυξημένη ζήτηση τα τελευταία χρόνια.

1.2 Ιστορική Ανασκόπηση

Η ύπαρξη ιαματικών πηγών και η χρήση των νερών τους για θεραπευτικούς σκοπούς χρονολογείται από αρχαιοτάτων χρόνων σε όλους σχεδόν τους αρχαίους πολιτισμούς. Το 2000 π.Χ. οι Βαβυλώνιοι είχαν συνδέσει την έννοια του γιατρού με «αυτόν που γνώριζε πολύ καλά το νερό», ενώ όπως προκύπτει από τις παραδόσεις των αρχαίων λαών στην Περσία, την Ινδία, το Ισραήλ, την Αίγυπτο, αλλά και σε χώρες της Κεντρικής και Βόρειας Ευρώπης, οι άνθρωποι κατέφευγαν κατά την αρχαιότητα στις θερμές πηγές για την ίαση διαφόρων παθήσεων.

Στην Ελληνική μυθολογία αναφέρονται συχνά οι θαυματουργές θεραπευτικές ιδιότητες πολλών ιαματικών πηγών. Οι αρχαίοι Έλληνες χρησιμοποίησαν το κοινό νερό για την υγιεινή και την καθαριότητα του σώματος και το θερμό νερό των πηγών για τη θεραπεία διαφόρων νοσημάτων. Από τους Ομηρικούς χρόνους οι άνθρωποι λούζονταν με νερό, όχι μόνο για να καθαριστούν αλλά και για να ξεκουραστούν και να πετύχουν χαλάρωση των μυών. Οι ιαματικές πηγές, δηλαδή οι φυσικές πηγές θερμών νερών, στις οποίες απέδιδαν θεραπευτικές ιδιότητες ήταν ευρύτατα γνωστές και τις αναφέρουν πολλοί ιστορικοί, γεωγράφοι, ιατροί και φιλόσοφοι της εποχής εκείνης. Ο πρώτος παρατηρητής των πηγών αυτών με θεραπευτικές ιδιότητες ήταν ο ιστορικός *Ηρόδοτος* τον 5^ο αιώνα π.Χ., ο οποίος περιέγραψε ορισμένες ιαματικές πηγές και συνιστούσε η λουτροθεραπεία να γίνεται σε ορισμένες εποχές του χρόνου και για 21 συνεχείς ημέρες. Τότε, η ιατρική συμπορευόταν με την φυσική θεραπεία και, τότε, ιδρύθηκαν τα ασκληπιεία, τα πρώτα κέντρα υγείας γύρω από τις θερμές πηγές. Ο *Ιπποκράτης* (5^ο αιώνα π.Χ) θεωρείται ο θεμελιωτής της ιατρικής επιστήμης και πατέρας της υδροθεραπείας, ασχολήθηκε πολύ με τα διάφορα φυσικά νερά. σύγγραμμά του «περί αέρων, τόπων και υδάτων» καθορίζει τις παθήσεις για τις οποίες

ενδείκνυται η χρήση των ιαματικών πηγών. Ο *Αριστοτέλης*, περιγράφοντας τους σεισμούς εξηγεί την δημιουργία των ιαματικών πηγών της Αιδηψού, ενώ ο *Στράβων*, ο *Πλούταρχος*, και ο *Πανσανίας* καταγράφουν πολλές ιαματικές πηγές της Ελλάδας.

Κατά τους ρωμαϊκούς και βυζαντινούς χρόνους δημιουργήθηκαν, περικεντρικά των ιαματικών, οι πρώτες λουτροπόλεις. Η λουτροθεραπεία με τα ιαματικά νερά ήταν η κυριότερη θεραπευτική μέθοδος πολλών νοσημάτων. Πολλές από αυτές τις λουτροπόλεις αποτελούν σήμερα σημαντικά Ευρωπαϊκά ιστορικά μνημεία. (Σφακιανάκης σελ: 71-72).

Γνωστά παραμένουν, από άποψη αρχιτεκτονικής, σε όλη την Ευρώπη αλλά και την Ελλάδα, τα ρωμαϊκά λουτρά.

1.3 Χημικές αναλύσεις πηγών

Οι χημικές αναλύσεις του νερού των πηγών άρχισαν να γίνονται στην ελεύθερη Ελλάδα από την εποχή του Καποδίστρια και του Όθωνα (1830-1833) Η εμφάνιση των θεραπευτικών κέντρων-λουτροπόλεων ξεκίνησε από την αρχή του αιώνα. Η αξιοποίηση των περισσότερων Λουτροπόλεων που λειτουργούν και σήμερα έγινε την δεκαετία του 1930. Μια ειδική υπηρεσία ιαματικών πηγών δημιουργήθηκε το 1918, και συμπεριλήφθη στο τότε Υπουργείο Εθνικής Οικονομίας. Ο Χημικός Περτέσης κατά το χρονικό διάστημα από 1923-1953 μελέτησε την φυσικοχημική σύσταση των μεταλλικών νερών των περισσότερων πηγών της Ελλάδος. Το έτος 1927 συστήθηκε ο κλάδος των μονίμων υδρολόγων ιατρών και το 1938 συστήθηκε στο Πανεπιστήμιο Αθηνών έδρα κλινικής Υδροθεραπείας και Ιατρικής κλιματολογίας. Η εξέλιξη των Ιαματικών Πηγών είναι στενά συνδεδεμένη με τις αντιλήψεις της Ιατρικής Παθολογίας.

Το 1936, οι ιαματικές πηγές της χώρας μας, βρέθηκαν κάτω από τον έλεγχο και την ευθύνη του υφυπουργείου Τύπου και Τουρισμού. Το 1945, οι οργανισμοί αυτοί, περιήλθαν στη γενική Γραμματεία Τουρισμού και από το 1951, μέχρι σήμερα, υπάγονται στον Ελληνικό Οργανισμό Τουρισμού (ΕΟΤ), που ιδρύθηκε το χρόνο εκείνο σαν κλάδος του Υπουργείου Προεδρίας της Κυβερνήσεως. Τέλος το 1983 ιδρύθηκε στα Καμένα Βούρλα ο Σύνδεσμος Δήμων και Κοινοτήτων Ιαματικών πηγών Ελλάδας, με σκοπό την μέριμνα για την αξιοποίηση, εκσυγχρονισμό και γενικά την βελτίωση των συνθηκών λειτουργίας των ιαματικών πηγών της χώρας και την εκμετάλλευση αυτών από την τοπική αυτοδιοίκηση.

1.4 Διεθνής Ιαματικός Τουρισμός

Ο ιαματική λουτροθεραπεία διαδόθηκε και διευρύνθηκε αρκετά τους τελευταίους δύο αιώνες. Σε πολλές χώρες της Ευρώπης (Γερμανία, Αυστρία, Γαλλία, Ιταλία, Ουγγαρία, Τσεχία, Σλοβακία) κατασκευάστηκαν νέα λουτροθεραπευτήρια που αντικατέστησαν τις παλιές Ρωμαϊκές θέρμες. Μετά τον 2^ο παγκόσμιο πόλεμο έγιναν σημαντικές βελτιώσεις στον ιαματικό τουρισμό και, σε συνδυασμό με καινούριες ιατρικές προσεγγίσεις, συντέλεσαν στην ανάπτυξη του.

Πολλά κέντρα τουρισμού υγείας λειτουργούν σήμερα στην Κεντρική Ευρώπη και συγκεκριμένα στην Γερμανία, Ιταλία, Γαλλία, Ελβετία, Αυστρία και λιγότερο στο Βέλγιο, Ισπανία, Πορτογαλία, Ελλάδα, Ολλανδία, Φιλανδία, Σουηδία.

Επίσης λειτουργούν πολλά τέτοια κέντρα στις χώρες της Ανατολικής Ευρώπης όπου ο ιαματικός τουρισμός αποτελεί σημαντικό κομμάτι της οικονομίας τους π.χ. Ουγγαρία, Τσεχία, Σλοβακία, Ρουμανία, Ρωσία, Γιουγκοσλαβία, Βουλγαρία. Στο χώρο της Μεσογείου εκτός της Ιταλίας, Ισπανίας, Ελλάδας και Πορτογαλίας ιαματικό τουρισμό και τουρισμό υγείας έχουν επίσης αναπτύξει το Ισραήλ, η Τουρκία, η Τυνησία, το Μαρόκο και η Κύπρος.

Στη Γερμανία, που διαθέτει 250-300 κέντρα ιαματικού τουρισμού υγείας το έτος 1988 ένας αριθμός 7 εκατ. ατόμων επισκέφθηκαν τα κέντρα αυτά. Εκ των ατόμων αυτών τα 2,3 εκατ. υποβλήθηκαν σε ιαματική θεραπεία (θερμαλισμό) και τα υπόλοιπα άτομα σε θαλασσοθεραπεία, σε κινησιοθεραπεία και σε κλιματοθεραπεία. Το ποσοστό του γερμανικού πληθυσμού που επισκέφθηκε τα κέντρα αυτά κατά την ίδια χρονιά ήταν γύρω στο 10% ενώ οι ξένοι επισκέπτες συνήθως αποτελούν μικρό ποσοστό του συνόλου των επισκεπτών των ιαματικών κέντρων (ήταν μόλις το 3% το έτος 1988).

Στην Ιταλία, που λειτουργούν γύρω στα 200 κέντρα τουρισμού υγείας, κατά το ίδιο έτος 1988 βρέθηκε ότι επισκέφθηκαν τα κέντρα αυτά 2,3 εκατ. άτομα.. Επίσης υπολογίσθηκε ότι το 10% (1988) των εισπράξεων από τον αλλοδαπό τουρισμό προερχόταν από τους επισκέπτες των 12 μεγαλύτερων κέντρων τουρισμού υγείας.

Στη Γαλλία λειτουργούν γύρω στα 50 κέντρα τουρισμού υγείας, εκ των οποίων τα περισσότερα εξειδικεύονται στη θαλασσοθεραπεία και περίπου τα 20 τον ιαματικό τουρισμό.

Το ποσοστό του πληθυσμού που επισκέπτεται τα κέντρα αυτά δεν υπερβαίνει το 1%, ενώ οι ξένοι τουρίστες αποτελούν πολύ μικρό ποσοστό στο σύνολο των λουόμενων.

Στην Ελβετία, λειτουργούν 22 ιαματικά κέντρα και εξειδικεύονται περισσότερο στην θεραπεία για πρόληψη. Το κλίμα το υψόμετρο της τοποθεσίας όπου βρίσκονται ορισμένα από τα κέντρα αυτά είναι ιδανικά για την προσφορά προϊόντων που προορίζονται για ανάρρωση και χαλάρωση.

Στην Αυστρία, λειτουργούν 100 ιαματικά κέντρα, εκ των οποίων τα 20 είναι αποκλειστικά για υδροθεραπεία. Η Αυστρία έχει αναπτύξει πολύ τον τομέα αυτό ώστε να παρουσιάζεται διεθνώς ως προορισμός αναζωογόνησης κατά της καθημερινής ρουτίνας. Μαζί με την Ελβετία αποτελούν μοναδικές χώρες όπου τα κέντρα τουρισμού υγείας τους εξειδικεύονται στην κλιματοθεραπεία.

Στην Ισπανία, λειτουργούν 92 κέντρα ιαματικού τουρισμού και ένα κέντρο τουρισμού υγείας. Γενικά ο κλάδος του τουρισμού υγείας δεν είναι αναπτυγμένος και δεν προωθείται.

Στην Πορτογαλία, λειτουργούν 40 κέντρα ιαματικού τουρισμού και για τον κλάδο του τουρισμού υγείας συμβαίνει το ίδιο με την Ισπανία, δηλαδή δεν υπάρχουν προοπτικές.

Στο Βέλγιο λειτουργούν λίγα κέντρα ιαματικού τουρισμού ενώ τα κέντρα τουρισμού υγείας είναι περισσότερα. Εκ των επισκεπτών οι περισσότεροι είναι ημεδαποί τουρίστες αφού βρέθηκε ότι επί συνόλου 240.222 διανυκτερεύσεων (1990) στα κέντρα τουρισμού, το 88.88% πραγματοποιήθηκε από Βέλγους και το υπόλοιπο 11,17% από αλλοδαπούς επισκέπτες.

Στην Βόρεια Ευρώπη και συγκεκριμένα στη Σουηδία και τη Φιλανδία τα προϊόντα του τουρισμού υγείας που προσφέρονται είναι πολύ υψηλών προδιαγραφών, τόσο από άποψη κοινωνική όσο και ιατρική.

Στην Αγγλία, οι φάρμες υγείας είναι γνωστές ως τόποι τουρισμού υγείας ενώ τα κέντρα ιαματικού τουρισμού έχουν ατονήσει. Μόνο δύο από τα κέντρα αυτά επαναλειτούργησαν το 1985. Στην Βόρεια Αμερική ο τουρισμός υγείας ο οποίος έχει την έννοια της ξεκούρασης μόνο και όχι και της θεραπείας, προσφέρεται σε ειδικευμένους σταθμούς τα "Health Resorts" ή "Spa Resorts". Είναι ιδιωτικές επιχειρήσεις που βρίσκονται συνήθως σε πολυτελή ξενοδοχεία με μπάνια, πισίνες και αθλητική υποδομή, κυρίως στην Καλιφόρνια και Φλόριδα.

Επίσης στις πρώην Ανατολικές χώρες Ρωσία, Τσεχοσλοβακία, Ουγγαρία κλπ. Ο ιαματικός τουρισμός θεωρείται αναπτυσσόμενος τομέας, αφού ένα σημαντικό ποσοστό του πληθυσμού των χωρών αυτών αλλά και των ξένων τουριστών επισκέπτεται τα κέντρα τουρισμού υγείας. Έτσι, στην Ουγγαρία η οποία θεωρείται από τις πλέον αναπτυσσόμενες στον τομέα αυτό, αφού διαθέτει 100 - 120 τέτοια οργανωμένα κέντρα με πλήρη εξοπλισμό και υποδομή και γύρω στις 350 ιαματικές πηγές με εγκαταστάσεις, το 10% (1988) περίπου του πληθυσμού της επισκέπτεται τις ιαματικές λουτροπόλεις, ενώ το 22% των ξένων επισκεπτών έχει ως προορισμό τα κέντρα του τουρισμού υγείας.

Στην Τσεχοσλοβακία, η οποία διαθέτει και αυτή οργανωμένα κέντρα τουρισμού υγείας, το 3,5% (1988) του πληθυσμού της βρέθηκε ότι υποβλήθηκε σε ιαματική θεραπεία.

Στη Ρωσία ένας στους δεκαπέντε Ρώσους πηγαίνει σε ιαματικά κέντρα. Σήμερα οι λουτροπόλεις αυτές προσελκύουν νέους και άτομα όλων των ηλικιών εκτός των άλλων και λόγω της στροφής προς τις παραδοσιακές μορφές φυσικής θεραπείας που παρατηρείται τα τελευταία χρόνια. Οι φυσικοί τρόποι θεραπείας ή όπως λέγεται της αφαρμάκου ιατρικής κερδίζουν συνεχώς έδαφος με τα νέα δεδομένα δηλαδή την επιβάρυνση του περιβάλλοντος, το άγχος της καθημερινής ζωής, το κάπνισμα, κλπ. που θεωρούνται υπεύθυνα για τις περισσότερες ασθένειες και το πρόωρο γήρας. Επιστημονικά έχει αποδειχθεί ότι τα προϊόντα του τουρισμού υγείας αποτελούν προάσπιση για καλή υγεία και έχουν επίσης σημαντική συμβολή στην προληπτική ιατρική. Σημειώνεται εδώ ότι στη Γερμανία, Ιταλία, Γαλλία, η προληπτική ιατρική στηρίζεται σε σημαντικό βαθμό στη υδροθεραπεία από τις μικρές ηλικίες.

Τα πακέτα διακοπών προορισμού σε αυτά τα κέντρα συνδυάζονται τις περισσότερες φορές και με προσφορά άλλων τουριστικών υπηρεσιών αναψυχής, αναζωογόνησης, σπορ (όπως σκι, ιστιοπλοΐα, ιππασία, τένις, κλπ.) και πολιτιστικών δραστηριοτήτων της υψηλής κοινωνικής ζωής (όπως κινηματογράφο, θέατρο, φεστιβάλ μουσικής κλπ.) γιατί απευθύνονται όχι μόνο σε ασθενείς αλλά και στους συνοδούς των ασθενών, καθώς και σε άλλους επισκέπτες συνήθως ανωτέρου εισοδηματικού επιπέδου. Εξάλλου, απαιτείται η μακρά παραμονή των ατόμων σε αυτά τα θέρετρα, μεγαλύτερη από τα συνήθη τουριστικά θέρετρα, προκειμένου να φανούν τα αποτελέσματα μιας ορισμένης θεραπείας στην οποία υποβάλλονται, ιδίως αν πρόκειται για ειδικές θεραπείες (όπως αντικαπνιστική θεραπεία, θεραπεία του άγχους, ψυχοθεραπεία, κινησιοθεραπεία, χαλάρωση, διαιτητική, εκμάθηση ύπνου, έρευνα της σωστής γραμμής-στάσης του σώματος, αισθητικής κλπ.). Επομένως η αναγκαστική παραμονή των

επισκεπτών για ένα ορισμένο χρονικό διάστημα στα κέντρα του τουρισμού υγείας (π.χ. 21 ημέρες στη Γαλλία, 21-28 ημέρες στη Γερμανία, 12-18 ημέρες στην Ιταλία) απαιτεί να δημιουργηθεί όχι μόνο η κατάλληλη ατμόσφαιρα για την χαλάρωση και την αναζωογόνηση του οργανισμού αλλά και η δημιουργία και άλλων δραστηριοτήτων και τόπων έλξης των τουριστών που θα τους απασχολούν κατά τις ελεύθερες ώρες.

Έτσι δημιουργούνται συγκροτήματα που διαθέτουν όλη τη γενική και ειδική υποδομή και το κατάλληλο περιβάλλον που απαιτείται για τον τουρισμό μακράς παραμονής όπως πάρκα πρασίνου, κήποι, ποταμοί, λίμνες, κλινικές, κέντρα θεραπείας, κατάλληλος εξοπλισμός, ειδικευμένοι γιατροί, στέγαση σχετική με τη θεραπεία, ελεγχόμενη δίαιτα κλπ. που βοηθά στην αποτελεσματικότητα της συγκεκριμένης θεραπείας.

Ένα άλλο θέμα που θεωρείται πολύ σημαντικό είναι ο τομέας έρευνας αγοράς και ανάπτυξης των πωλήσεων του τουρισμού υγείας. Ορισμένες χώρες όπως η Αυστρία, η Ελβετία, η Γαλλία κλπ. έχουν προχωρήσει στο θέμα της έρευνας αγοράς και της διαφήμισης και προσφέρουν σε συνεργασία με τις εθνικές τους αεροπορικές εταιρείες " πακέτα διακοπών" για την ομορφιά και καλή φυσική κατάσταση στα κέντρα υγείας που αποτελούνται από συγκροτήματα ξενοδοχείων με θερμά λουτρά και όλη την υποδομή (γήπεδα τένις, χώρους αθλητισμού κλπ.) σε περιβάλλον ιδανικό (με πάρκα πρασίνου) για θεραπεία και ξεκούραση. Τα τουριστικά αυτά πακέτα διακινούνται από ειδικούς τουριστικούς πράκτορες σε διεθνή κλίμακα και απευθύνονται συνήθως σε πελατεία υψηλού εισοδηματικού επιπέδου.

Βέβαια υπάρχει και η εξειδίκευση των κέντρων αυτών ανάλογα με το χαρακτηρισμό και η θερμοκρασία των ιαματικών νερών τους και την εξειδικευμένη υποδομή που διαθέτουν, το κλίμα κλπ. π.χ. άλλα προσφέρονται για λουτροθεραπεία (Ουγγαρία) ποσιθεραπεία, άλλα για πηλοθεραπεία (ιδίως στην Ιταλία), άλλα για θαλασσοθεραπεία ιδίως αυτά που βρίσκονται κοντά στη θάλασσα (Γαλλία), άλλα για κλιματοθεραπεία (Ελβετία, Αυστρία) κλπ

Υπάρχουν, όμως και αμφισβητήσεις για την αξία του θερμαλισμού ως θεραπευτικής μεθόδου που μαζί με τον ανταγωνισμό των άλλων κέντρων οδηγούν σε φθίνουσα διαχρονική τάση του αριθμού των ατόμων που προσέρχονται στ ιαματικά κέντρα. Αναλυτικότερα οι παράγοντες αυτοί αποδίδονται κυρίως,

A) Στον μεγάλο ανταγωνισμό ανάμεσα στα κέντρα τουρισμού υγείας και στα άλλα τουριστικά θέρετρα που βρίσκονται στις παραλίες ή στα όρη των χωρών του εξωτερικού και προσφέρουν φθηνότερα πακέτα διακοπών με εναλλακτικές ευκαιρίες αναψυχής.

B) Στις νέες μεθόδους που εφαρμόζουν οι φαρμακοβιομηχανίες για την χημική θεραπεία των ασθενειών με τη χρήση φαρμάκων και το χαρακτηρισμό της υδροθεραπείας ως απαρχαιωμένης μεθόδου. Στην Αμερική και την Αγγλία οι γιατροί είναι τελείως αρνητικοί για την αποτελεσματικότητα της υδροθεραπείας ως θεραπευτικής μεθόδου ενώ στις άλλες χώρες υπάρχει μια ενδιάμεση κατάσταση.

Γ) Στην παραμελημένη εκπαίδευση της υδρολογίας που δεν διδάσκεται συστηματικά στα περισσότερα πανεπιστήμια.

Δ) Στην απροθυμία του ιατρικού σώματος να αναγνωρίσει την υδροθεραπεία ως ιατρική μέθοδο.

Η Διεθνής Οργάνωση θερμαλισμού λαμβάνοντας υπόψη τα παραπάνω εισήγαγε το 1974 νέες αρχές και όρους για το χαρακτηρισμό των θεραπευτικών ιδιοτήτων των ιαματικών νερών και για την ταξινόμηση των θερμών πηγών.

Είναι σημαντικό, όπως αναφέρει η παραπάνω Οργάνωση, ότι ο Θερμαλισμός δεν είναι ανταγωνιστικός στις θεραπείες με φάρμακα αλλά συμπληρωματικός στην κλινική και χειρουργική, αφού μπορεί να προσφέρει στον ασθενή π.χ. ενός ατυχήματος την ανακούφιση και φροντίδα που χρειάζεται για να επανέλθει στην κανονική ζωή.

Όμως η αναγνώριση της υδροθεραπείας ως ιατρικής θεραπευτικής μεθόδου από τον τομέα της Κοινωνικής Ασφάλισης σε πολλές χώρες, ιδίως τη Ευρώπη, οδήγησε σε μία σχετικά αυξημένη ζήτηση των κέντρων του ιαματικού τουρισμού, συγκριτικά με τα προηγούμενα.

Η σημαντική αυτή αύξηση στη ζήτηση των προϊόντων που προσφέρονται στα κέντρα του τουρισμού υγείας που παρατηρήθηκε τελευταία, αποδίδεται στη στροφή των ατόμων προς τις παραδοσιακές μεθόδους θεραπείας, όπως προαναφέρθηκε, αλλά και την αυξανόμενη έμφαση που δίδεται από πολλούς στην κατ' επανάληψη επανάκαμψη του οργανισμού που επιτυγχάνεται με την σωματική άσκηση και δοκιμασία και τις ειδικές θεραπείες που ακολουθούνται σε καθαρό και υγιεινό περιβάλλον ενός κέντρου τουρισμού υγείας.

Αυτό είχε ως αποτέλεσμα ο κλάδος του τουρισμού υγείας να προσελκύσει αρκετές επενδύσεις και σημαντικά κεφάλαια του ιδιωτικού τομέα για την επέκταση και τον εκσυγχρονισμό των κέντρων αυτών, ώστε να προσαρμοστούν στις σύγχρονες απαιτήσεις του τουρισμού υψηλών προδιαγραφών όπως χαρακτηρίζεται ο τομέας αυτός. (Σ.Κ. Σπαθή σελ:24-30)

1.5 Η περίπτωση της Ελλάδας

Η Ελλάδα είναι πλούσια σε ιαματικές πηγές με νερά που έχουν ποικίλη φυσικοχημική σύσταση και ενδείκνυνται για εφαρμογή στη σύγχρονη φυσική υδροθεραπεία. Σε όλες τις ιαματικές πηγές που λειτουργούν στην Ελλάδα συναντάται μόνο η μορφή της θεραπείας και όχι η προσφορά υπηρεσιών που έχουν σχέση με την αναζωογόνηση του οργανισμού. Δηλαδή τα κέντρα που λειτουργούν στην Ελλάδα είναι κέντρα ιαματικού τουρισμού και όχι κέντρα τουρισμού υγείας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2:

ΙΑΜΑΤΙΚΕΣ ΠΗΓΕΣ ΕΛΛΑΔΑΣ

2.1 Ιαματικοί φυσικοί πόροι

Ως ιαματικοί φυσικοί πόροι θεωρούνται φυσικά νερά (ψυχρά ή θερμά), ατμοί, φυσικά αέρια ή πηλοί, που έχουν ιαματικές ιδιότητες που έχουν αναγνωριστεί σύμφωνα με τις διατάξεις του νόμου. (Νόμος 3498/2006). Οι ιαματικοί φυσικοί πόροι που αξιοποιούνται σήμερα τόσο στην Ελλάδα όσο και σε διεθνές επίπεδο ανήκουν στην συντριπτική πλειοψηφία τους στα γεωθερμικά ρευστά (νερά και αέρια). Δηλαδή ως πρώτη υλη ανήκουν στους φυσικούς πόρους που εντοπίζονται κυρίως στο υπέδαφος και είναι ανανεώσιμοι με την έννοια της φυσικής αναπλήρωσης εφόσον η χρήση τους γίνεται με τέτοιο ρυθμό και χωρίς υπέρβαση των ορίων του συστήματος.

Υγρά : θερμά ή ψυχρά μεταλλικά νερά πηγών ή γεωτρήσεων.

Στερεά : Πηλοειδή ανόργανα, οργανικά ή μεικτά.

Ιαματική πηγή: Είναι φυσική ανάβλυση ή και άντληση ιαματικού νερού ή και αερίου.

Ιαματικά νερά και ιαματικά αέρια: Είναι υπόγεια ή πηγαία νερά ή αέρια, που αναβλύζουν με φυσικό τρόπο ή λαμβάνονται με τεχνικό έργο, τα οποία λόγω των φυσικών ή χημικών τους ιδιοτήτων έχουν ιαματικές ιδιότητες οι οποίες και αναγνωρίζονται βάσει του νομικού πλαισίου που ορίζει η πολιτεία. Τα ιαματικά νερά περιέχουν μεταλλικά συστατικά , όπως νάτριο, κάλιο, ασβέστιο, σίδηρο, μαγνήσιο, φώσφορο, οξυγόνο, και άλλα σημαντικά στοιχεία που καθορίζουν τις αξίες και τις ιδιότητες τους.

2.2 Ιαματικές πηγές

Η ύπαρξη πολύ σημαντικών ιαματικών πηγών, σε τόπους με εξαιρετικό φυσικό περιβάλλον και κλίμα, παρέχει μεγάλες δυνατότητες, ώστε, με την αξιοποίησή τους να εξελιχθούν από θεραπευτικά κέντρα που είναι σήμερα, σε παραθεριστικά κέντρα υγείας κατά το πρότυπο των μεγάλων Κέντρων Τουρισμού Υγείας της Κεντρικής Ευρώπης.

Σύμφωνα με στοιχεία του Ινστιτούτου Γεωλογικών και Μεταλλευτικών Ερευνών (ΙΓΜΕ), οι καταγεγραμμένες πηγές θερμομεταλλικών νερών, στην Ελλάδα ανέρχονται συνολικά σε 822, από τις οποίες οι 752 (91,5%) είναι

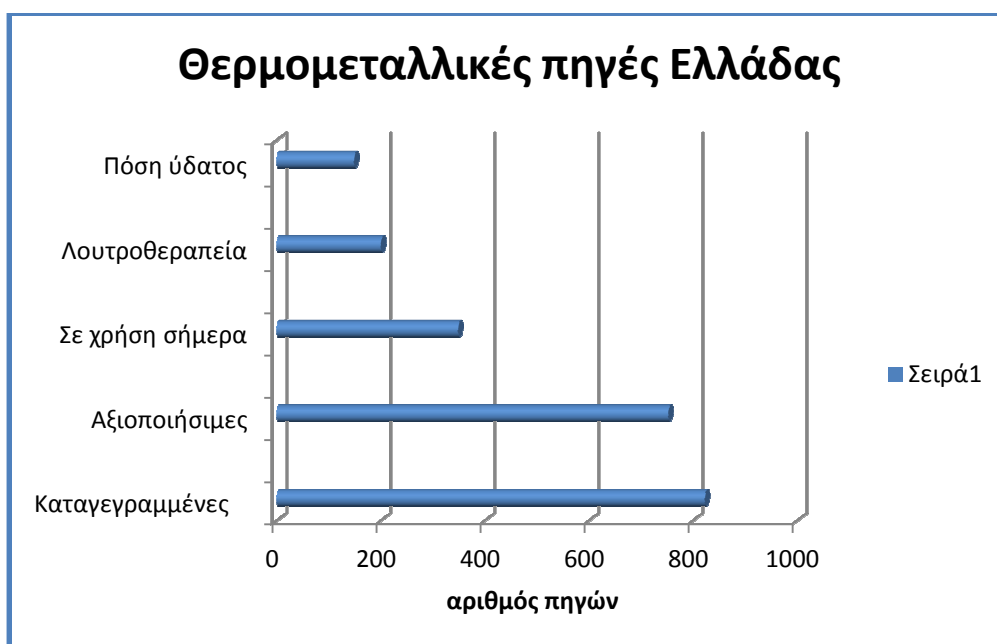
αξιοποιήσιμες σε σχέση με τις ιαματικές ιδιότητές τους, για το ενεργειακό δυναμικό τους (γεωθερμία) ή την καταλληλότητά τους για πόση ύδατος. Σήμερα, χρησιμοποιούνται 348 (42%) θερμομεταλλικές πηγές. Από αυτές, οι 200 (57.5%) χρησιμοποιούνται για λουτροθεραπεία και 148 (42.5%) για πόση ύδατος, ενώ 20 χρησιμοποιούνται και για τους δύο σκοπούς.

Οι περισσότερες Ιαματικές Πηγές της Ελλάδος οφείλονται είτε σε τεκτονικά ρήγματα, τα οποία προκάλεσαν οι μεγάλες καταβυθίσεις της Αιγηίδος, είτε στην έντονη ηφαιστειακή ενέργεια, η οποία συνεχίζεται μέχρι σήμερα.

Στις πηγές που οφείλονται σε τεκτονικά ρήγματα, τα νερά κατεβαίνουν σε μεγάλο βάθος, όπου επικρατούν υψηλές θερμοκρασίες, προσλαμβάνουν διάφορα στοιχεία μαζί με την θερμοκρασία του περιβάλλοντος. Η θερμοκρασία αυτή μαζί με τα υπάρχοντα αέρια, δημιουργεί τάση ανόδου του ύδατος δια μέσου των τεκτονικών ρηγμάτων που έχουν σχηματισθεί.

Μια άλλη κατηγορία είναι οι πηγές των οποίων τα νερά εμφανίζονται σε υψηλότερες περιοχές (ορεινές, ημιορεινές) και χωρίς να κατεβαίνουν σε πολύ μεγάλα βάθη, η άνοδος τους γίνεται δια μέσου των ρωγμών που φέρουν τα στρώματα της υπόγειας υδροφορίας.

Σχήμα 1 :

Θερμομεταλλικές πηγές θεωρούνται οι πηγές που το νερό τους χαρακτηρίζεται ή από υψηλή θερμοκρασία ή από διαλυμένα άλατα ή από αέρια , ή τέλος γιατί περιέχουν έστω και σε μικρά ποσά ενώσεις ή στοιχεία που δεν απαντώνται στα νερά των συνήθων πηγών, όπως θείο, υδρόθειο, ιώδιο, αρσενικό, ραδιενεργές ουσίες κλπ (Υπουργείο Ενέργειας και Φυσικών Πόρων 1984) (Σπάθη, σελ: 37).

Ιαματικές πηγές είναι οι πηγές από τις οποίες υπάρχει φυσική ανάβλυση ή άντληση με τεχνικό έργο, των φυσικών πόρων.. Η διάκριση των πηγών καθορίζεται ανάλογα με το αν υπερیشύει ένα συστατικό ή χαρακτηριστικό περισσότερο από τ' άλλα ,έτσι η πηγή ονομάζεται : "θειούχος αλκαλική", "χλωρονατριούχος", "οξυπηγή", "ραδιούχος" . Η θερμοκρασία των φυσικών πηγών επίσης διαφέρει από περιοχή σε περιοχή φτάνοντας συνήθως και τους 60° c και ορισμένες φορές ακόμα περισσότερο.

2.3 Διαχωρισμός ιαματικών πηγών

Οι πηγές χαρακτηρίζονται ως «Ιαματικές Πηγές Τουριστικής Σημασίας» ή «Ιαματικές Πηγές Τοπικής Σημασίας». Οι χαρακτηρισμοί αυτοί εισήχθησαν με το Νόμο 4086/1960, σύμφωνα με τον οποίο οι ιαματικές πηγές Τουριστικής Σημασίας υπάγονται στην άμεση αρμοδιότητα του ΕΟΤ, ενώ η λειτουργία των πηγών Τοπικής Σημασίας τελεί υπό την αρμοδιότητα των Δήμων και Νομαρχιών, στα διοικητικά όρια των οποίων αναβλύζουν οι πηγές.

Η διαπίστωση των ιαματικών ιδιοτήτων μιας θερμομεταλλικής πηγής και η ανακήρυξη της ως «ιαματική πηγή», γίνεται μέσω χημικής ανάλυσης των νερών της. Το νερό 142 πηγών έχει αναλυθεί χημικά. Από τον ΕΟΤ, ο οποίος έχει οριστεί ως ο επίσημος φορέας εποπτείας και ελέγχου των ιαματικών πηγών, έχουν ανακηρυχθεί συνολικά 87 πηγές ως ιαματικές. Από αυτές, οι 24 (28%) έχουν χαρακτηριστεί ως πηγές Τουριστικής Σημασίας και οι 63 (72%) ως πηγές Τοπικής Σημασίας.

Από τις 24 Ιαματικές Πηγές Τουριστικής Σημασίας οι 13 (54%) λειτουργούν με ευθύνη του ΕΟΤ, ο οποίος εκδίδει τις άδειες λειτουργίας τους, ασκεί τον έλεγχο λειτουργίας τους και καθορίζει τις τιμές, 6 (25%) ανήκουν σε τοπικούς Δήμους ή Κοινότητες, 1 ανήκει στην Α.Ξ.Ε. - Αστήρ (Καμμένων Βούρλων), 1

αποτελεί Εκκλησιαστική περιουσία, ενώ 3 (13%) δεν λειτουργούν.

Οι 63 Ιαματικές Πηγές Τοπικής Σημασίας ανήκουν στους Οργανισμούς Τοπικής Αυτοδιοίκησης (ΟΤΑ) και στο Σύνδεσμο Δήμων και Κοινοτήτων Ιαματικών Πηγών Ελλάδας, ο οποίος περιλαμβάνει ήδη 48 Δήμους και Κοινοότητες στις περιοχές των οποίων υπάρχουν ιαματικές πηγές. Από τις πηγές αυτές λειτουργούν συστηματικά οι 36 (57%) και υπάγονται στη διοικητική εξουσία των οικείων Νομαρχιών, οι οποίες έχουν ανάλογες με αυτές του ΕΟΤ διοικητικές αρμοδιότητες.

Πίνακας 1: Ιδιοκτησία / Εκμετάλλευση Ιαματικών Πηγών Τουριστικής Σημασίας (πηγή Σπάθη σελ:68-69)

<i>Ιδιοκτησία</i>	<i>Εκμετάλλευση</i>	<i>Ονομασίες Πηγών (Νομός)</i>
EOT	EOT	1. Αιδηψός (Ν. Εύβοιας) 2.Θερμοπύλαι(Ν. Φθιώτιδος) 3.Πλατύστομο (Ν. Φθιώτιδας) 4. Υπάτη (Ν. Φθιώτιδας) 5. Μέθανα (Ν. Αττικής) 6. Λουτράκι (Ν. Κορινθίας) 7. Κυλλήνη (Ν. Ηλείας) 8. Καϊάφας (Ν. Ηλείας) 9.Ελευθεραί (Ν. Καβάλας) 10.ΝιγρίταΘέρμα (Ν. Σερρών) 11.Νιγρίτα (Ν. Σερρών) 12.Κύθνος (Ν. Κυκλάδων) 13.Ξυνό νερό (Ν. Φλώρινας)
EOT	ΑΞΕ ΑΣΤΗΡ	1. Καμμένα Βούρλα (Ν. Φθιώτιδος)
Εκκλησιαστική Περιουσία		2. Βουλαγμένη (Ν. Αττικής)
EOT	Κοινότητα Μανωλάδας Δήμος Λαγκαδά Κοινοτική επιχείρηση Σμοκόβου Δήμος Αγ.Κήρυκου Κοινοτική Επιχείρηση Σουρωτής Κοινότητα Κοσκινού	1. Κουνουπέλι (Ν. Ηλείας) 2.Λαγκαδάς(Ν. Θεσσαλονίκης) 3. Σμόκοβος (Ν. Καρδίτσας) 4. Ικαρία(Ν. Σάμου) 5. Σουρωτή(Ν. Θεσσαλονίκης) 6.Καλλιθέα Ρόδου (Ν. Δωδεκανήσου)
	Δεν λειτουργούν	1.Ποτάμιο (Ν. Σάμου) 2.Κίρρας (Ν. Φωκίδας) 3.Σάριζα (Άνδρου Ν. Κυκλάδων)

2.4 Γεωγραφική κατανομή των Ιαματικών Πηγών

Σύμφωνα με στοιχεία του Ινστιτούτου Γεωλογικών και Μεταλλευτικών Ερευνών (ΙΓΜΕ) υπάρχουν καταγεγραμμένες 822 Πηγές Θερμομεταλλικών Νερών στην Ελλάδα, από αυτές οι 752 δύνανται να αξιοποιηθούν. Σήμερα από τις 752 πηγές χρησιμοποιούνται οι 348 (42%) σε μεγάλο ή μικρό βαθμό, είναι δε επίσημα ανακηρυγμένες οι 77 από αυτές.

Οι Γεωγραφική κατανομή των Ι.Π. έχει ως εξής.

Στερεά Ελλάδα 156

Θεσσαλία 57

Ήπειρος 56

Μακεδονία 115

Θράκη 25

Πελοπόννησος 114

Νησιά 229

Πίνακας 2: Γεωγραφική Κατανομή Ιαματικών Πηγών, Τουριστικής και Τοπικής Σημασίας (πηγή Σπάθη)

Περιφέρεια ή Νομός	Αριθμός Ιαματικών Πηγών Τουριστικής Σημασίας	Αριθμός Ιαματικών Πηγών Τοπικής Σημασίας	Συνολικός Αριθμός Ιαματικών Πηγών
Στερεά Ελλάδα – Αττική	7	11	18
Πελοπόννησος	4	8	12
Μακεδονία	6	13	19
Αιγαίο	2	10	12
Κρήτη	-	3	3
Ήπειρος	-	4	4
Θεσσαλία	1	2	3
Κυκλάδες	2	3	5
Ιόνια Νησιά	-	-	-
Εύβοια	1	2	3
Θράκη	-	4	4
Δωδεκάνησα	1	3	4
Σύνολο Ελλάδας	24	63	87

2.5 Διακρίσεις των Ιαματικών Πηγών

Οι ιαματικές πηγές διακρίνονται σε σχέση με το αναπτυξιακό τους μέγεθος και τη χωροταξική διάταξη σε :

- *Λουτροπόλεις* : Πρόκειται για χώρους οργανωμένης λουτροθεραπείας που είναι ενταγμένοι στον ιστό μεγάλων ή μικρών αστικών κέντρων.
- *Λουτρικά Πολύ-λειτουργικά Κέντρα*: Πρόκειται για χώρους με εγκαταστάσεις οργανωμένης λουτροθεραπείας και αναψυχής που λειτουργούν αυτόνομα και δορυφορικά προς τους κοντινούς οικισμούς.
- *Πολύ-λειτουργικά Συγκροτήματα Θεραπευτικού Τουρισμού*: Πρόκειται για χώρους με οργανωμένες εγκαταστάσεις λουτροθεραπείας και αναψυχής που έχουν χαλαρή σχέση με το οικιστικό δίκτυο της περιοχής και λειτουργούν αυτόνομα και ανεξάρτητα από αυτό. Μέσα στους χώρους αυτούς αναπτύσσεται αποκλειστικά ο ειδικός θεραπευτικός τουρισμός.
- *Λουτρικοί Σταθμοί*: Είναι οι χώροι με οργανωμένες εγκαταστάσεις λουτροθεραπείας σε μικρούς περιφερειακούς οικισμούς και καθαρά τοπικής εμβέλειας με δραστηριότητες ειδικού θεραπευτικού τουρισμού.

Άλλες διακρίσεις των ιαματικών πηγών είναι ανάλογα με τη θερμοκρασία των νερών τους και ανάλογα με τη χημική σύσταση των νερών τους. Επίσης χαρακτηριστική είναι η διάκριση των πηγών ανάλογα με το είδος της θεραπείας και της λοιπές παρεχόμενες υπηρεσίες.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3:

ΙΑΜΑΤΙΚΗ ΥΔΡΟΘΕΡΑΠΕΙΑ & ΔΙΑΚΡΙΣΗΣ ΚΕΝΤΡΩΝ ΙΑΜΑΤΙΚΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ

3.1 Υδροθεραπεία

Η χρήση των ιαματικών νερών και των άλλων γεωθερμικών ρευστών (πηλού, αερίων) γίνεται με διάφορους μεθόδους, που ανήκουν στις λεγόμενες φυσικές μεθόδους θεραπείας που είναι οι μέθοδοι αντιμετώπισης, θεραπείας και αποκατάστασης ορισμένων παθήσεων με τη χρήση φυσικών μέσων.

Υδροθεραπεία: υδροθεραπεία είναι η θεραπευτική αγωγή η οποία στηρίζεται στη χρήση του ιαματικού νερού. Βασίζεται στην αξιοποίηση των φυσικών και χημικών αναγκών του ανθρώπινου οργανισμού. Η μορφή, ο τρόπος, η διάρκεια και η συχνότητα της θεραπείας καθορίζουν τα αποτελέσματα της.

Οι μορφές της υδροθεραπείας είναι:

Η **Εσωτερική υδροθεραπεία** η οποία περιλαμβάνει :

1. Την ποσιθεραπεία η οποία επιτυγχάνεται με την πόση ιαματικού νερού, το οποίο ενδείκνυται για τη θεραπεία κυρίως των παθήσεων του γαστρεντερικού, του πεπτικού και του ουροποιητικού συστήματος.

Η ποσιθεραπεία διακρίνεται στην επιτόπιο ποσιθεραπεία, που γίνεται με την επίσκεψη των ατόμων στις ιαματικές πηγές και στην μη επιτόπιο ποσιθεραπεία, που γίνεται με τη λήψη μεταλλικού νερού από εμφιαλωμένες συσκευασίες οι οποίες κυκλοφορούν στο εμπόριο για λόγους θεραπείας ή για άλλους λόγους (συνήθεια, υγιεινή διατροφή, κτλ.)

2. Την εισπνοθεραπεία η οποία είναι και αυτή μια μορφή εσωτερικής υδροθεραπείας, που επιτυγχάνεται μέσω των αναπνευστικών οδών με εισπνοές και ρινοπλήσεις. Ενδείκνυται για θεραπεία κυρίως αναπνευστικών παθήσεων όπως άσθμα, αλλεργίες κτλ.

Εμφιαλωμένα νερά : ως μεταλλικά νερά και μεταλλικά ανθρακούχα χαρακτηρίζονται εκείνα που περιέχουν διάφορα συγκεκριμένα στοιχεία ή ενώσεις στοιχείων (άλατα, μαγνήσιο) σε καθορισμένες ποσότητες, ώστε να διαφοροποιούνται από τα φυσικά νερά και τα κοινά εμφιαλωμένα επιτραπέζια.

Η **Εξωτερική υδροθεραπεία** η οποία περιλαμβάνει :

1. Τα ιαματικά λουτρά ή λουτροθεραπεία είναι η εμβύθιση ολόκληρου του σώματος ή μέρους αυτού σε κάποιο υλικό (νερό, λάσπη) για θεραπευτικούς σκοπούς. Η λουτροθεραπεία είναι ο απλούστερος τρόπος χρησιμοποίησης των ιαματικών νερών και χρησιμοποιείται κυρίως το νερό όπως εξέρχεται από την πηγή, με την ανάλογη θερμοκρασία την οποία αντέχει ο ανθρώπινος οργανισμός. Η λουτροθεραπεία μπορεί να πραγματοποιηθεί επίσης με καταιονήσεις , λασπόλουτρα, επιθέματα, περιτυλίξεις, υδρομάλαξη και τα δινόλουτρα. Κατά τη λουτροθεραπεία επιδρούν τρία είδη ερεθισμάτων τα μηχανικά, τα θερμικά, και τα χημικά. Τα μηχανικά ερεθίσματα οφείλονται στις φυσικές ιδιότητες του νερού, μηχανικά ερεθίσματα είναι η υδροστατική πίεση, η άνωση και άλλα. Τα θερμικά ερεθίσματα που οφείλονται στην θερμότητα του νερού με την επίδραση του σώματος. Τα χημικά όπου το και πάλι το δέρμα επιτρέπει τη διέλευση κάποιων στοιχείων από μέσα προς στα έξω και από έξω προς τα μέσα.
2. Την Υδρομάλαξη που είναι η μάλαξη που γίνεται μέσα στο νερό , του ανθρώπινου σώματος, με την δύναμη της πίεσης του νερού ή της αναρρόφησης ή της περιδίνησης του. Ενδείκνυται σε περιπτώσεις μετατραυματικής θεραπείας , καταγμάτων και κακώσεων, αρθροπαθειών, οσφυαλγίας, ισχαιμίας και σπαστικών παραλύσεων.
3. Η Πηλοθεραπεία βασίζεται στη χρήση "ώριμου" πηλού. Η εφαρμογή του πηλού είναι ολική ή μερική, με βύθιση του σώματος σε αυτόν η με επάλειψη. Η θεραπευτική δράση του πηλού είναι διπλή, ασκεί τοπική (στην επιφάνεια του δέρματος) η γενική (σε διάφορες λειτουργίες , χάρις σε ουσίες που διεισδύουν στον οργανισμό).

Η Υδροθεραπεία εφαρμόζεται συγχρόνως και με άλλες μεθόδους της φυσικοθεραπείας για να επαυξηθεί η δράση της όπως :

Η **κινησιοθεραπεία** είναι μέθοδος φυσικοθεραπείας που χρησιμοποιεί διάφορες κινήσεις που γίνονται για τη βελτίωση της κινητικότητας του σώματος , των μελών του και των αρθρώσεων.

Η **θεραπευτική γυμναστική** που είναι μέθοδος εκτέλεσης ειδικών γυμναστικών θεραπευτικών κινήσεων.

Η **μαγνητοθεραπεία** που είναι μέθοδος χρήσης μαγνητικών ή ηλεκτρομαγνητικών πεδίων για θεραπευτικούς σκοπούς.

Η **θερμοκρυοθεραπεία** που είναι μέθοδος εναλλακτικής χρήσης θερμών και ψυχρών καταιονήσεων ή επιθεμάτων για θεραπευτικούς σκοπούς.

Υπάρχουν και άλλες εναλλακτικές μέθοδοι θεραπείας εκτός από τις καθαρά φυσικές μεθόδους (φυσικοθεραπεία , χειροπρακτική , χορός) όπως οι ψυχολογικές θεραπείες (ψυχανάλυση υπνοθεραπεία).

Θαλασσοθεραπεία

Η υδροθεραπεία εκτός από ιαματικό νερό χρησιμοποιεί και θαλασσινό νερό, αυτή η μορφή θεραπευτικής αγωγής ονομάζεται θαλασσοθεραπεία. Η θαλασσοθεραπεία βασίζεται στη χρήση του θαλασσινού νερού και των παραγώγων της θάλασσας, όπως τα φύκια και η λάσπη, και του θαλασσινού κλίματος η οποία έχει ευεργετικές επιδράσεις στην υγεία του ανθρώπινου σώματος.

Μορφές υδροθεραπείας που εφαρμόζονται στην Ελλάδα είναι α.) η λουτροθεραπεία και η πηλοθεραπεία, β) η ποσιθεραπεία και γ) η εισπνοθεραπεία. Σε ορισμένες από τις ιαματικές πηγές στην Ελλάδα, που έχουν σύγχρονο εξοπλισμό εφαρμόζονται και οι νέες μέθοδοι της λουτροθεραπείας όπως καταιονήσεις, υδρομαλάξεις, υδροκινησιοθεραπεία, ασκήσεις γυμναστικής, φυσιοθεραπεία κλπ.

3.2 Διακρίσεις κέντρων ιαματικού τουρισμού

3.2.1 Γενικά

Με τον όρο Κέντρο Ιαματικού Τουρισμού ή spa εννοούμε την έκταση που είναι κατάλληλα χωροθετημένη και εξοπλισμένη με τα αναγκαία δίκτυα υποδομής, τις απαραίτητες υπηρεσίες (θεραπευτικές, εξυπηρετήσεως, κ.α.) και στην οποία έκταση γίνεται εκμετάλλευση των επιτόπιων φυσικών πόρων (νερό, κλίμα, κ.α.). Η παρουσία γιατρού και ειδικευμένου προσωπικού, η καλαισθησία των εγκαταστάσεων, η οργάνωση του χώρου με βιβλιοθήκη, οπτικοακουστικά μέσα και επιτραπέζια παιχνίδια, σε συνδυασμό με τη διοργάνωση κύκλου επιμορφωτικών ομιλιών για σωματικής και ψυχοκοινωνικής υγείας κρίνονται απαραίτητα.

Ο σχεδιασμός, η ίδρυση και λειτουργία ενός Κέντρου είναι έργο πολύπλοκο, πολυδιάστατο και χρονοβόρο και απαιτεί μελέτη πολλών και σύνθετων παραγόντων. Με βάση τις ανάγκες κάθε περιοχής εξασφαλίζεται η έκταση, εκπονούνται οι απαραίτητες τεχνικές και οικονομικές μελέτες, εκτελούνται τα έργα και τέλος συστήνεται «Φορέας Εκμετάλλευσης». Για να ανοίξει όμως ο δρόμος της σωστής εκμετάλλευσης πρέπει να χρησιμοποιηθούν τα κατάλληλα κλειδιά. Ένα από αυτά είναι το μάρκετινγκ, το οποίο περιλαμβάνει την οργάνωση, το πρόγραμμα και το σχέδιο εφαρμογής. Επίσης, η χρηματοδότηση για την υλοποίηση του

προγράμματος ίδρυσης ενός Κέντρου μπορεί να εξασφαλισθεί με ίδια χρηματοδότηση του Επενδυτή, με τραπεζικό δανεισμό σε συνδυασμό με επιχορήγηση του Δημοσίου, με ένταξη σε προγράμματα της Ε.Ε. ή σε συνδυασμό των πιο πάνω πηγών.

Από την σκοπιά του χωροτάκτη, η θέση του Κέντρου πρέπει να επιλέγεται με βάση το τοπογραφικό του χώρου, τα χαρακτηριστικά του τοπίου και το μέγεθος επιρροής των κλιματολογικών συνθηκών. Κάθε ωραία περιοχή δεν πρέπει να θεωρείται κατάλληλη για Κέντρο Ιαματικού Τουρισμού. Ο γιατρός πρέπει σε κάθε φάση του σχεδιασμού να επισημαίνει τις ανάγκες που πρέπει να καλύψει το Κέντρο και να προσαρμόζεται στις ενδείξεις του ιαματικού φυσικού πόρου (φυσικά νερά, ατμοί, κλπ). Εννοείται ότι πρέπει να τηρούνται και οι σχετικές διατάξεις του νόμου.

3.2.2 Τα κέντρα ιαματικού τουρισμού

Τα Κέντρα Ιαματικού Τουρισμού, ανάλογα με τον φυσικό πόρο που αξιοποιούν, διακρίνονται σε:

Ιαματικά κέντρα

Είναι ειδικές εγκαταστάσεις στις οποίες οργανώνεται η εκμετάλλευση των φυσικών και χημικών ιδιοτήτων των ιαματικών νερών, των ιαματικών αερίων ή των ιαματικών πηλών σε χώρος που βρίσκονται κοντά στις ιαματικές πηγές.

Κέντρα Υδροθεραπείας

Είναι εγκαταστάσεις στις οποίες οργανώνεται η εκμετάλλευση των φυσικών δυνατοτήτων του απλού νερού με ή χωρίς χημικά προσθέματα, που μπορεί επίσης να διαθέτουν ή και να μην διαθέτουν παρασκευαζόμενα αέρια και μεταφερόμενους πηλούς. Οι εγκαταστάσεις αυτές δεν είναι απαραίτητο να γειτνιάζουν με ιαματικές πηγές.

Κέντρα Κλιματοθεραπείας

Είναι κέντρα στα οποία οργανώνεται η εκμετάλλευση των φυσικών ιδιοτήτων του κλίματος της περιοχής, σε συνδυασμό με πρόσθετες φροντίδες υγείας και αισθητικής περιποίησης.

Η επίδραση των κλιματολογικών παραγόντων στην υγεία του ανθρώπου είναι γενικώς παραδεκτή. Έχει διαπιστωθεί ότι οι καιρικές μεταβολές επενεργούν στο νευροφυτικό σύστημα και βοηθούν στην ανάπτυξη νόσων ή στην εμφάνιση νοσηρών συμπτωμάτων. Ένα κλίμα για να δράσει ευεργετικά σε μία νόσο πρέπει να διαθέτει κλιματικούς παράγοντες διάφορους από εκείνους που συνήθως ζει ο ασθενής, έτσι ώστε να δράσει ερεθιστικά ή

κατευναστικά. Οι ασθένειες, των οποίων η αρχική αιτία είναι μικροβιακή ή άλλης φύσεως ή και ακαθόριστη, αλλά η εμφάνιση ή η εξέλιξη τους υπόκειται στις καιρικές μεταβολές, καλούνται μετεωροτρόποι, και τα άτομα μετεωροτρόπα. Σαν μέτρο για την εκτίμηση ότι ένας τόπος δεν είναι βλαβερός για την υγεία του ανθρώπου είναι το καλούμενο αίσθημα ευεξίας.

Κέντρα Θαλασσοθεραπείας,

είναι κέντρα στα οποία οργανώνεται η εκμετάλλευση των φυσικών και χημικών ιδιοτήτων του θαλασσινού νερού, των προϊόντων που παράγονται από αυτό (π.χ. του θαλάσσιου πηλού ή των φυκιών) και του παραθαλάσσιου κλίματος .

Κέντρα αναζωογόνησης (spa)

Είναι ειδικές εγκαταστάσεις στις οποίες γίνεται χρήση ή ιαματικών φυσικών πόρων ή θερμαινόμενου θαλασσινού νερού. Spa είναι ο λατινικός όρος για το salus per aqua δηλαδή υγεία μέσω του νερού. Οι σύγχρονες μονάδες spa χαρακτηρίζονται από τρεις διακριτές αλλά απόλυτα αλληλοεξαρτώμενες παραμέτρους: την τοποθεσία, το σχεδιασμό, δηλαδή την οργάνωση αλλά και την αισθητική των χώρων τους, και τη θεραπεία ή την περιποίηση που προσφέρουν. Έτσι μπορούν να διακριθούν σε διάφορους τύπους.

Διάφοροι τύποι spa :

- 1. Destination spa:** SPA όπου παρέχεται η διαμονή συμπεριλαμβανομένων και των θεραπειών. Μέσα από τις εξειδικευμένες και επαγγελματικές θεραπείες του SPA, παρέχεται στους πελάτες του ξενοδοχείου και ένας βελτιωμένος τρόπος ζωής, καθώς και βελτίωση της υγείας του.
- 2. Resort spa:** Το SPA περιλαμβάνεται στις εγκαταστάσεις ενός Resort Hotel. Προσφέρει στους πελάτες του επαγγελματικές υπηρεσίες SPA, όπως επίσης συγκροτημένες προτάσεις ευεξίας και fitness, μέσα από ολοκληρωμένα μενού υπηρεσιών.
- 3. Cruise spa:** SPA μέσα σε κρουαζιερόπλοιο, όπου ο πελάτης μπορεί να διαλέξει διάφορες υπηρεσίες SPA, προτάσεις ευ ζειν, fitness και διάφορα άλλες υπηρεσίες και προϊόντα.
- 4. Holistic spa:** SPA που εστιάζουν σε εναλλακτικές θεραπευτικές και διατροφικές μεθόδους. Στοχεύουν σε ένα υψηλό επίπεδο ευεξίας, τόσο του σώματος όσο και του νου.
- 5. Medical spa:** Θεραπείες και πρωτόκολλα που έχουν δημιουργήσει ιατροί και επαγγελματίες των SPA, απολύτως συμβατά με τον πρωταρχικό σκοπό αυτών των SPA, που είναι η ευεξία με ιατρικές κούρες.
- 6. Spa Ιαματικών Πηγών (Θερμαλισμός) Λουτροπόλεις & Κέντρα Θαλασσοθεραπείας:** Όπως είδαμε νωρίτερα, είναι SPA εγκατεστημένα γύρω από φυσικές πηγές που

χρησιμοποιούν μεταλλικά-ιαματικά νερά ή νερά θερμών πηγών ή θερμαινόμενο θαλασσινό νερό, σαν βασικό στοιχείο για τις υδροθεραπείες που κατ' εξοχήν προσφέρουν. Συνήθως προσφέρουν εξειδικευμένη διατροφή και διανυκτερεύσεις.

7. Day spa ή spa πόλης: SPA που συνήθως αναπτύσσονται σε αστικά κέντρα και που συνήθως χρησιμοποιούν τρεχούμενο νερό. Οι εφαρμοζόμενες θεραπείες είναι πολλαπλές, όπως ομορφιάς, υγείας, περιποίησης, κλπ. και ολοκληρώνονται σε 1 ή περισσότερες συνεδρίες που διαρκούν 1 ώρα και περισσότερο. Δεν προσφέρουν διανυκτέρευση.

8. Structured spa: SPA με πολύ αυστηρούς κανονισμούς λειτουργίας και με πολύ καλά προκαθορισμένο σκοπό-στόχο, όπως το αδυνάτισμα ή η διακοπή του καπνίσματος, fitness κλπ.

9. Spa club: Αθλητικές εγκαταστάσεις όπου κυριαρχεί το fitness και τα ομαδικά προγράμματα. Είναι εφοδιασμένα με υδροθεραπευτικούς εξοπλισμούς (πισίνες με αντίθετα ρεύματα, υδρομασάζ με διαφορετικές θερμοκρασίες, σάουνα, χαμάμ, ρωμαϊκά λουτρά, κλπ.) και παρέχουν προγράμματα αισθητικών θεραπειών.

10. Adventure spa: Κέντρα που έχουν σαν βασική τους δραστηριότητα εξειδικευμένα αθλήματα (τένις, γκολφ,) και δραστηριότητες περιπέτειας (rafting, ορειβασία, ψάρεμα,). Προσφέρουν προγράμματα υδροθεραπείας και περιποιήσεις προσώπου και σώματος.

11. Spa της 3ης ηλικίας: Κέντρα όπου πραγματοποιούνται προγράμματα και φυσικές δραστηριότητες (ειδική γυμναστική, βόδισμα) και κοινωνικές εκδηλώσεις (χορός, ομαδικά παιχνίδια), σε συνδυασμό με διατροφικά προγράμματα και αντιγηραντικές και ανανεωτικές θεραπείες.

12. Exclusive spa/vip: SPA που απευθύνονται σε πολύ επιλεγμένο κοινό, το οποίο έχει πρόσβαση αποκλειστικά από θάλασσα (σκάφος) ή από αέρος (ελικόπτερο, υδροπλάνο,...)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4

ΝΟΜΟΙ ΚΑΙ ΦΟΡΕΙΣ ΤΟΥ ΙΑΜΑΤΙΚΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ

4.1 Νόμοι ιαματικού τουρισμού

Νόμος 2188/1920

Το γεγονός πως οι ιαματικές πηγές έπρεπε να προσφέρουν τις υπηρεσίες τους στο ευρύ κοινό , ώθησε την κυβέρνηση Βενιζέλου , το 1920 στην δημιουργία του πρώτου νομοθετικού πλαισίου. Έτσι το νομοθετικό πλαίσιο των ιαματικών πηγών αρχίζει με το νόμο 2188/1920 "Περί ιαματικών πηγών". Αποτελείται από 14 άρθρα στα οποία καθορίζεται ο χαρακτηρισμός , η ανακήρυξη , η κυριότητα, η λειτουργία, η εκμετάλλευση και η διαχείριση των ιαματικών πηγών της χώρας.

Νόμος 4844/1930

Ο επόμενος νόμος είναι ο 4844/1930 "Περί διατάξεων αφορωσών την εκμετάλλευσιν των ιαματικών πηγών" ο οποίος αποτελείται από 18 άρθρα. Ο νόμος αυτός αναφέρεται στην προστασία των ιαματικών πηγών από τις ανθρώπινες παρεμβάσεις για να μην αλλοιωθεί η σύσταση των νερών και ορίζεται προστατευτική περιοχή σε ακτίνα χιλίων μέτρων.

Τον νόμο αυτόν ακολουθούν ο Αναγκαστικός νόμος (Α.Ν.) 2531/1940 όπου αναφέρεται στη συγκρότηση επιτροπών για μελέτη και εισήγηση ειδικών θεμάτων τουρισμού και επομένως κατάργηση όλων των προηγούμενων. Ο Α.Ν. 828/1948 όπου αναφέρεται στην τροποποίηση , διάλυση ή αναμόρφωση συμβάσεων εκμετάλλευσης δημοσίων ιαματικών πηγών και τέλος ο Α.Ν. 1813/1951 αποτελεί συμπλήρωση του προηγούμενου νόμου και ορίζει τον Ελληνικό Οργανισμό Τουρισμού ως φορέα εποπτείας και ελέγχου των ιαματικών πηγών της χώρας.

Νόμος 4086/1960

Ο νόμος αυτός αναφέρεται στις ιαματικές πηγές "περί τροποποιήσεως και συμπληρώσεως διατάξεων τινών περί ιαματικών πηγών". Ο νόμος αυτός διαχωρίζει τις ιαματικές πηγές σε τουριστικής σημασίας οι οποίες υπάγονται στην άμεση αρμοδιότητα του ΕΟΤ και σε τοπικής σημασίας όπου παραχωρείται η εκμετάλλευση των ιαματικών πηγών στους Δήμους και στις Κοινότητες ή τα Νομαρχιακά Ταμεία, στα διοικητικά όρια των οποίων αναβλύζουν οι πηγές.

Νόμος 1892/1990

Το 1990 ψηφίζεται ο Νόμος 1892/1990. Είναι ένας αναπτυξιακός νόμος που εκτός των άλλων αναφέρεται στην ίδρυση δημιουργία, επέκταση και εκσυγχρονισμό των εγκαταστάσεων των ιαματικών πηγών, των κέντρων τουρισμού υγείας, των χιονοδρομικών κέντρων και των κέντρων θαλασσοθεραπείας. Βάση προδιαγραφών οριζόμενες με απόφαση των Υπουργών Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημοσιών Έργων και Τουρισμού η αγορά εξοπλισμού, με σύμφωνη γνώμη του ΕΟΤ.

Νόμος 3498/2006

"Ανάπτυξη ιαματικού τουρισμού και λοιπές διατάξεις" Ο Νόμος αυτός αποτελείται από δυο μέρη. Το πρώτο μέρος αναφέρεται στις ιαματικές πηγές και το δεύτερο σε διάφορες διατάξεις που αφορούν τον τουρισμό γενικά. Το πρώτο μέρος αποτελείται από 23 άρθρα και το δεύτερο από 55. Πιο συγκεκριμένα με το νόμο αυτό ρυθμίζονται θέματα ιδιοκτησίας, χρήσης και διαχείρισης όλων των ιαματικών πηγών της χώρας, δημιουργείται για πρώτη φορά μητρώο ιαματικών πηγών και θεσμοθετείται ουσιαστικά το πλαίσιο για την ανάπτυξη των υποδομών και ποικίλων τουριστικών μονάδων που σχετίζονται με τις ιαματικές πηγές. Μεταξύ άλλων με τον νόμο καθορίζονται τα εξής:

- Η κυριότητα όλων των πηγών περιέρχεται στον Ε.Ο.Τ.
- Επιτρέπεται η απαλλοτρίωση κτημάτων ή γειτονικών των ιαματικών πηγών κτημάτων υπέρ του Ε.Ο.Τ. για την τουριστική εκμετάλλευση των πηγών.
- Ρυθμίζεται η διανομή και η διαχείριση των ιαματικών υδάτων.
- Ρυθμίζεται το πλαίσιο της λειτουργίας των SPA.
- Δίνεται χρονική δυνατότητα τόσο στους ΟΤΑ όσο και στους ιδιώτες που διαχειρίζονται ιαματικές πηγές να προσαρμοσθούν στις νέες ρυθμίσεις.

4.2 Φορείς του ιαματικού τουρισμού

Ο Ιαματικός Τουρισμός στη χώρα μας διαχειρίζεται από δύο κυρίως φορείς, τον ΕΟΤ και τους Ο. Τ. Α.

Ο Ελληνικός οργανισμός τουρισμού (Ε. Ο. Τ.) έχει την επιστασία των Ιαματικών Πηγών τουριστικής σημασίας και είναι ο φορέας που διαμορφώνει την κρατική πολιτική για τον Ιαματικό Τουρισμό.

Οι Οργανισμοί Τοπικής Αυτοδιοίκησης (Ο. Τ. Α.) έχουν συστήσει το Σύνδεσμο Δήμων και Κοινοτήτων Ιαματικών Πηγών Ελλάδας, ο οποίος διαχειρίζεται τις ιαματικές πηγές τοπικής σημασίας και ο οποίος προβαίνει σε ενέργειες να αποκτήσει και τον έλεγχο των υπολοίπων πηγών.

Ιδιωτικές ιαματικές πηγές δεν υπάρχουν στην Ελλάδα. Αντίθετα υπάρχουν ιδιωτικές εγκαταστάσεις τουρισμού υγείας, που παράγουν αντίστοιχα προϊόντα και προσφέρουν αντίστοιχες υπηρεσίες.

Από νομοθετική άποψη, φορέας που διαμορφώνει νομοθετικά την πολιτική του Ιαματικού Τουρισμού είναι και η Ευρωπαϊκή Ένωση που στα πλαίσια της αναπτυξιακής και τουριστικής πολιτικής της, επεμβαίνει και καθορίζει τις προδιαγραφές ανάπτυξης αυτής της μορφής τουρισμού.

Πρέπει επίσης να σημειωθεί ότι σαν φορέας διαχείρισης του Ιαματικού Τουρισμού στη χώρα μας είναι και η Διεύθυνση Υδατινών πόρων του Υπουργείου Βιομηχανίας, Έρευνας και Τεχνολογίας που προωθεί και χρηματοδοτεί διάφορα προγράμματα έρευνας και ανάπτυξης του Ιαματικού Τουρισμού και η ΕΤΒΑ που στα πλαίσια του αναπτυξιακού της προγράμματος, εφαρμόζει επενδυτικά προγράμματα δημιουργίας πάρκων υγείας και αναψυχής στις Ιαματικές πηγές. (Σφακιανάκης 2000 σελ:104).

Σύνδεσμος Δήμων και Κοινοτήτων Ιαματικών Πηγών Ελλάδας

Στις 28 Δεκεμβρίου του 1983(ΦΕΚ 755 Β΄) δημοσιεύεται η σύσταση του Συνδέσμου Δήμων και Κοινοτήτων Ιαματικών Πηγών Ελλάδας με ιδρυτικά μέλη τους δήμους Θεσσαλονίκης, Αλεξανδρούπολης Έβρου, Λαγκαδά Θεσσαλονίκης, Νιγρίτας Σερρών, Λουτρών Αιδηψού, Ζαχάρως Ηλείας Καμένων Βούρλων Φθιώτιδας, Υπάτης Φθιώτιδας και τις κοινότητες Σουρωτής Θεσσαλονίκης, Νέας Απολλωνίας Θεσσαλονίκης, Αγκίστρου Σερρών, Ξινού Νερού Φλώρινας, Τρύφου Αιτ/νίας, Αδάμαντα Μήλου, Λουτρών Υπάτης Φθιώτιδας και Πλατυστόμου Φθιώτιδας.

Σκοπός του Συνδέσμου είναι «η μέριμνα για την αξιοποίηση, εκσυγχρονισμό και γενικά την βελτίωση των συνθηκών λειτουργίας των Ιαματικών Πηγών της Χώρας και η εκμετάλλευση αυτών από την τοπική αυτοδιοίκηση». Η χρονική διάρκεια ορίζεται δεκαετής και προσωρινή έδρα τα Καμένα Βούρλα. Από το καλοκαίρι του 1985 έδρα του Συνδέσμου είναι η Θεσσαλονίκη (ΦΕΚ 468/25-7-1985).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5

ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΕΙΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΤΟΥ ΙΑΜΑΤΙΚΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

5.1 Χαρακτηριστικά της ελληνικής αγοράς

Στην Ελλάδα οι θεραπευτικές ιδιότητες ορισμένων πηγών ήταν γνωστές από την αρχαιότητα και μάλιστα συνδεδεμένες με την ιστορία του τόπου όπου βρίσκονται (όπως της Αιδηψού, των Θερμοπυλών, Ικαρίας, Τραιανούπολης κλπ.) η αξιοποίηση και η βαθμιαία οργάνωση των ιαματικών πηγών της χώρας άρχισε από τις αρχές του παρόντα αιώνα. Οι πρώτες πηγές που αναπτύχθηκαν ήταν της Υπάτης, της Αιδηψού, της Κύθνου, Κυλλήνης, Λουτρακίου Καϊάφα και ακολούθησαν οι υπόλοιπες πηγές, οι περισσότερες από τις οποίες ήταν πηγές Τουριστικής Σημασίας. Οι περιοχές πολλών από τις πηγές αυτές λόγω κυρίως της γειννίας τους με την θάλασσα εξελίχθηκαν σε μεγάλες λουτροπόλεις, οι οποίες δέχονται επιπλέον των λουομένων στις ιαματικές πηγές και μεγάλο αριθμό παραθεριστών.

Οι 44 ιαματικές εγκαταστάσεις που λειτουργούν το 1951 αυξάνονται σε 65 το 1960, ενώ ο αριθμός των επισκεπτών από 103,200 άτομα το 1951 φθάνει τα 119,374 το 1960. Η παρατηρούμενη αύξηση του αριθμού των επισκεπτών από το 1951 σημειώνεται κυρίως στις πηγές Τουριστικής σημασίας, στις οποίες μετά το 1961 παρατηρείται αλματώδης αύξηση, ιδιαίτερα στις πηγές της Αιδηψού, των Καμμένων Βούρλων, της Υπάτης, των Μεθάνων και του Σμοκόβου.

Στο σύνολο της χώρας η μεγαλύτερη αύξηση του αριθμού των επισκεπτών στις πηγές Τουριστικής σημασίας παρατηρείται κατά τη δεκαετία 1971-1980, ενώ οι αριθμοί βαίνουν αυξανόμενοι τις επόμενες δεκαετίες. Όμως, η αύξηση που παρατηρείται σε συνολικό επίπεδο επηρεάζεται από την αύξηση που παρουσιάζεται στις πηγές της Αιδηψού, του Λουτρακίου, των Ελευθερών και της Κύθνου, η οποία επηρεάζει προς τα πάνω τα συνολικά μεγέθη, ενώ οι υπόλοιπες πηγές παρουσιάζουν σημαντικές μειώσεις από 10ετία σε 10ετία.

Αντίθετα, για το σύνολο των πηγών Τοπικής σημασίας παρατηρείται αύξηση των επισκεπτών κατά τις δεκαετίες του '60 του '70, του '80 και του '90, ενώ η μεγαλύτερη αύξηση παρουσιάζεται κατά τη δεκαετία 1981-1990.

Η ζήτηση για τον ιαματικό τουρισμό στην Ελλάδα χαρακτηρίζεται από έντονη εποχικότητα, ιδίως στις μεγάλες λουτροπόλεις. Το μεγαλύτερο ποσοστό των λουομένων προσέρχεται κατά

πρώτον το μήνα Σεπτέμβριο και ακολουθεί ο μήνας Αύγουστος αντίθετα με ότι συμβαίνει στον υπόλοιπο τουρισμό του οποίου ο μήνας αιχμής είναι ο μήνας Αύγουστος. Από εκτιμήσεις προέκυψε ότι κατά την διάρκεια όλου του εξαμήνου, Μάιος-Οκτώβριος, που λειτουργούν συνήθως οι πηγές, το 40% των λούσεων κατά μέσο όρο πραγματοποιήθηκε κατά τον μήνα Σεπτέμβριο του έτους 1995 στις μεγάλες πηγές, το άλλο 32% κατά μήνα Αύγουστο, το 20% περίπου κατά μήνα Ιούλιο, το 5% τον μήνα Οκτώβριο και μόλις το 3% τον μήνα Ιούνιο ενώ κατά τον μήνα Μάιο το αντίστοιχο ποσοστό ήταν ελάχιστο. Αντίθετα, για τις πηγές Τοπικής Σημασίας τα αντίστοιχα ποσοστά φαίνονται πιο εξομαλυσμένα δηλαδή βρέθηκε ότι το ποσοστό των λούσεων που πραγματοποιήθηκε κατά το μήνα Σεπτέμβριο του 1995 αναλογούσε στο 30% του συνόλου των λούσεων όλου του έτους, το 25% κατά το μήνα Αύγουστο και το 15% κατά το μήνα Ιούλιο, το 15% κατά το μήνα Οκτώβριο, το 10% κατά τον μήνα Ιούνιο και το υπόλοιπο 5% κατά τον μήνα Μάιο. Η διαφορά αυτή που παρατηρήθηκε μεταξύ των πηγών Τουριστικής και Τοπικής Σημασίας περισσότερο αποδίδεται στον τόπο προέλευσης των λουομένων. Οι μικρές πηγές προτιμούνται περισσότερο από τον τοπικό πληθυσμό και λιγότερο από τον πληθυσμό της υπόλοιπης χώρας γιατί απαιτούν μικρότερη μετακίνηση των ατόμων ενώ τις μεγάλες λουτροπόλεις τις επισκέπτονται συνήθως άτομα από άλλα μέρη της Ελλάδας που συνδυάζουν την υδροθεραπεία με τις καλοκαιρινές διακοπές τους.

Ο μέσος όρος παραμονής των ατόμων είναι γύρω στις 13-14 ημέρες δηλαδή περίπου ότι συμβαίνει και στον υπόλοιπο τουρισμό.

Όσον αφορά την ηλικία και το φύλο των λουομένων παρατηρείται ότι συνήθως είναι άτομα της τρίτης ηλικίας και οι γυναίκες αποτελούν το μεγαλύτερο ποσοστό (περίπου το 60-65%). Ο αριθμός ατόμων που χρησιμοποιεί τις ιαματικές πηγές αναλογεί στο 1,4% (1993) του ελληνικού πληθυσμού, ενώ το ποσοστό αυτό ήταν μεγαλύτερο, γύρω στο 1,7% κατά τα έτη 1961 και 1971.

Η φθίνουσα πορεία του ιαματικού τουρισμού στην Ελλάδα οφείλεται στους ίδιους λόγους που παρατηρούνται και στο εξωτερικό, δηλαδή κυρίως στον ανταγωνισμό που προέρχεται από το χώρο της φαρμακοβιομηχανίας και την απροθυμία των γιατρών να αναγνωρίσουν την υδροθεραπεία ως ιατρική μέθοδο.

Επίσης σημαντικό ρόλο στην φθίνουσα πορεία του ιαματικού τουρισμού στην Ελλάδα έχει παίξει και η έλλειψη της σχετικής διαφήμισης και πληροφόρησης του κοινού από τα μέσα

ενημέρωσης (τηλεόραση, ραδιόφωνο, εφημερίδες, περιοδικά κλπ) τόσο στο εσωτερικό όσο και στο εξωτερικό.

5.2 Κατευθύνσεις πολιτικής για την ανάπτυξη του τομέα

Ο ιαματικός τουρισμός είναι δυνατό να αποτελέσει και μέσο ξεκούρασης, αναζωογόνησης και ανανέωσης εκτός από μέσο θεραπείας. Έτσι από κοινού ο Θερμαλισμός η κλιματοθεραπεία, η θαλασσοθεραπεία και η πηλοθεραπεία που έχουν μεγάλη σχέση μεταξύ τους μπορούν να αποτελέσουν μορφές τουρισμού που θα συμβάλλουν στην πρόληψη, αποκατάσταση της υγείας, ξεκούραση, ομορφιά, δηλαδή ταυτόχρονη ανάγκη για διακοπές και θεραπεία μαζί σε ένα πρότυπο περιβάλλον. Οι ελληνικές λουτροπόλεις μπορούν να αναπτυχθούν και να εξελιχθούν σε κέντρα τουρισμού υγείας δηλαδή σε κέντρα θεραπειών που να είναι και κέντρα αναψυχής και ηρεμίας για όλες τις ηλικίες για περισσότερους μήνες του έτους, αφού οι περισσότερες βρίσκονται κοντά στη θάλασσα και έχουν καλό κλίμα, βασικά στοιχεία για ποικίλες εφαρμογές στη θαλασσοθεραπεία και την κλιματοθεραπεία.

Η βελτίωση των εγκαταστάσεων των λουτροπόλεων της χώρας με σύγχρονη υποδομή και εξοπλισμό είναι αναγκαία για την πλήρη αξιοποίηση των ιαματικών ιδιοτήτων των νερών των πηγών. Ταυτόχρονα, η ένταξη των πηγών σε ένα πλέγμα ποικίλων εγκαταστάσεων που να συνδυάζουν και άλλες δραστηριότητες (αθλητισμός για όλες τις ηλικίες, πολιτιστικά, εγκαταστάσεις αναψυχής για νέους και παιδιά, πάρκα πρασίνου) επιτυγχάνεται η ανάδειξη των πηγών σε παραθεριστικά κέντρα τουρισμού μακράς παραμονής και όλων των ηλικιών.

Επομένως βασικός σκοπός των αναπτυξιακών σχεδιασμών του τομέα του τουρισμού θα πρέπει να είναι η προσέλκυση επενδύσεων, ώστε να αναπτυχθούν και στην Ελλάδα σύγχρονα κέντρα τουρισμού υγείας, όπως γίνεται με ταχείς ρυθμούς στις χώρες της Κεντρικής Ευρώπης. Τα κέντρα αυτά προσφέρονται για την ανάπτυξη των εναλλακτικών μορφών του τουριστικού προϊόντος και παρουσιάζουν τελευταία αυξημένη ζήτηση. Ήδη έχει επιδειχθεί ενδιαφέρον από ξένους και Έλληνες επενδυτές για την αξιοποίηση των ιαματικών πηγών της Ελλάδας και τη μετατροπή τους σε σύγχρονα κέντρα τουρισμού υγείας.

Τα απαιτούμενα έργα υποδομής για τις λουτροπόλεις και γενικά τους τόπους έλξης επισκεπτών καθ όλη σχεδόν τη διάρκεια του έτους θα πρέπει να είναι μεγάλης κλίμακας γιατί οι χώροι που θα προσφέρονται προορίζονται εκτός της θεραπείας ιατρικών παθήσεων και τη γενικότερη βελτίωση της φυσικής κατάστασης και υγείας των επισκεπτών τους.

Όπως επισημάνθηκε, τα κέντρα λουτροθεραπείας που έχουν δημιουργηθεί σε μερικές λουτροπόλεις αποτελούν και κέντρα παραθερισμού συγκεντρώνοντας έτσι και ένα αρκετά μεγάλο αριθμό παραθεριστών. Οι περιοχές με ήδη αναπτυγμένη υποδομή για τις ανάγκες του εποχιακού τουρισμού ξεκινούν με σημαντικό πλεονέκτημα συγκριτικά με περιοχές που δεν έχουν αναδειχθεί σε τουριστικά κέντρα. Τα μη καθιερωμένα τουριστικά κέντρα παρόλα τα φυσικά πλεονεκτήματα που διαθέτουν αποτελούν " νέους τουριστικούς τόπους" που θα πρέπει να διαθέτουν πολύ καλό εξοπλισμό για να μπορέσουν να ανταγωνιστούν με επιτυχία τα ήδη καθιερωμένα κέντρα.

Βασικό αίτημα είναι η ευχέρεια προσπέλασης δηλαδή οι περιοχές που προορίζονται για κέντρα τουρισμού μακράς παραμονής πρέπει να βρίσκονται κοντά σε αερολιμένα και να εξυπηρετούνται από καλό οδικό δίκτυο. Γενικότερα, η σωστά οργανωμένη υποδομή μεταφορών εκτός των άλλων συμβάλλει και στην αξιοποίηση του φυσικού δυναμικού των πηγών λόγω της μεγαλύτερης έκτασης και προβολής που θα αποκτήσουν.

Η πλήρης αξιοποίηση μετά από αξιολόγηση της θεραπευτικής ικανότητας αλλά και της δυναμικότητας των ιαματικών πηγών στην Ελλάδα να αποτελέσουν τομέα αναπτυξιακών και επενδυτικών πρωτοβουλιών προς όφελος της οικονομίας σε εθνικό αλλά και σε τοπικό επίπεδο . Η αξιοποίηση των πηγών από ιδιώτες είτε από την Τοπική Αυτοδιοίκηση με τη δημιουργία κοινοτικών επιχειρήσεων αποτελεί και μια μορφή τοπικής και περιφερειακής ανάπτυξης της χώρας.

Τα οικονομικά οφέλη θα είναι πολλά για την Τοπική Κοινωνία και εφόσον ,με την ανάπτυξη των πηγών θα υπάρξει τόνωση της οικονομίας. Ενδεικτικά αναφέρονται ,

- εισροή περισσότερου συναλλάγματος εφόσον θα έχουμε τουρισμό μακράς παραμονής.
- νέες θέσεις απασχόλησης με την τόνωση της οικονομικής δραστηριότητας λόγω της ανάπτυξης των ιαματικών πηγών αλλά και λόγω κατασκευής αρχικής υποδομής όπως είναι η υποδομή υγείας και αθλητικών εγκαταστάσεων (νοσοκομείων, γηπέδων κλπ.),
- ζήτηση για ανάπτυξη υπηρεσιών αγοράς (τράπεζες, καταστήματα, εστιατόρια κλπ.).
- ζήτηση αγαθών για περισσότερους μήνες το χρόνο και εξομάλυνση της εποχικότητας των τουριστικών δραστηριοτήτων κατά τη διάρκεια των θερινών μηνών - φορολογικά και άλλα έσοδα για τις τοπικές αρχές.
- βελτίωση των υπηρεσιών στον τομέα μεταφορών (αεροδρόμια, οδικές συνδέσεις κλπ.).

Γενικότερα, η σωστά οργανωμένη υποδομή μεταφορών συμβάλλει και εκείνη με τη σειρά της

στην αξιοποίηση του φυσικού δυναμικού των πηγών λόγω της μεγαλύτερης έκτασης και προβολής που θα αποκτήσουν.

- ζήτηση για εγκαταστάσεις και ειδική υποδομή (ιατρική) υψηλού επιπέδου για τον εξοπλισμό των υδροθεραπευτηρίων και των ιατρικών μονάδων.

Επίσης, δεν θα πρέπει να διαφεύγει της προσοχής ότι πριν από κάθε είδους ανάπτυξη για την αξιοποίηση των ιαματικών πηγών χρειάζεται να ληφθούν μέτρα για την προστασία του τοπίου και την εξασφάλιση της ποιότητας του περιβάλλοντος γιατί οι περισσότερες ιαματικές πηγές ευρίσκονται σε περιοχές όπου συνδυάζεται βουνό με θάλασσα κάτω από εξαιρετικές κλιματολογικές συνθήκες. Η διατήρηση του γνήσιου φυσικού περιβάλλοντος στα κέντρα παραθερισμού / λουτροπόλεων αποτελεί κύριο μέλημα. Η προστασία των ιαματικών νερών, σημαντικών φυσικών πόρων που εντάσσονται γενικότερα στο υδάτινο δυναμικό της χώρας, αποτελεί πρωταρχικό σκοπό. Είναι γνωστό ότι η υποβάθμιση του περιβάλλοντος πέρα από τη καταστροφή της αρχικής φυσικής ομορφιάς συντελεί και στη μείωση της ανταγωνιστικότητας του συγκεκριμένου θέρετρου στην τουριστική αγορά.

Βασική είναι και η σημασία της έρευνας αγοράς και διαφήμισης, που γίνεται σε χώρες της Ευρώπης θέμα στο οποίο η Ελλάδα υστερεί πολύ, με αποτέλεσμα οι ιαματικές πηγές της Ελλάδος να μην είναι διεθνούς φήμης. Παρόλα αυτά, όμως όπως έχει αναφερθεί σε διεθνή συνέδρια ακόμα και από ξένους ειδικούς, η Ελλάδα έχει πολύ καλές ιαματικές πηγές που μπορούν να συνδυαστούν με το θαλάσσιο τουρισμό και οι λουτροπόλεις της να αποτελέσουν " πρότυπο " για όλες τις σχετικές πόλεις της περιοχής της Μεσογείου.

Επομένως, συμπερασματικά για τις ελληνικές λουτροπόλεις ότι ο σημερινός προορισμός τους που είναι κυρίως μόνο για θεραπευτικούς σκοπούς θα έπρεπε να επεκταθεί. Πρωταρχικός σκοπός είναι να αξιοποιηθούν οι δυνατότητες που προσφέρουν, ώστε να διευρυνθεί το πεδίο των δραστηριοτήτων τους και να αποτελέσουν κέντρα έλξης τουριστών όλων των ηλικιών για τους περισσότερους μήνες του χρόνου. Οι περισσότερες πηγές συνδυάζουν βουνό, θάλασσα, και θερμό κλίμα. Αυτό αποτελεί ιδανικό προνόμιο με πολλά περιθώρια αξιοποίησης και ανάδειξης τους σε αξιόλογα τουριστικά κέντρα υγείας για τουρισμό μακράς παραμονής για όλες τις ηλικίες.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6

ΤΟ ΝΗΣΙ ΤΗΣ ΣΑΝΤΟΡΙΝΗΣ

6.1 Γενικά χαρακτηριστικά

Ο τουρισμός αποτελεί ευκαιρία αλλά και πρόκληση σε τόπους προορισμού όπως τα νησιά. Για αυτό θα πρέπει να οργανωθεί εκ των προτέρων ο τρόπος ανάπτυξης του τουρισμού με ιδιαίτερο σεβασμό στις τοπικές, φυσικές, οικονομικές, κοινωνικές, και πολιτισμικές ιδιαιτερότητες. Έτσι απαιτείται ιδιαίτερη προσοχή στον προγραμματισμό, μελέτη και κατασκευή της νέας αλλά και βελτίωση της υπάρχουσας υποδομής μεταφορών αλλά γενικότερα άλλων τεχνικών υποδομών. Για την υλοποίηση όμως δράσεων απαιτείται η ανάλογη διοικητική υποστήριξη, η σύσταση φορέων και η ενδυνάμωση υλοποίησης των φορέων.

Οι εναλλακτικές μορφές τουρισμού δεν μπορούν να αντικαταστήσουν το μαζικό τουρισμό ωστόσο δρουν συμπληρωματικά προς αυτόν, συμβάλλοντας στην οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη των περιοχών, στη μείωση της εποχικότητας του τουρισμού, στην προστασία και ανάδειξη των ιδιαίτερων στοιχείων της περιοχής και των ανθρώπων της, όπως πολιτισμός, αρχιτεκτονική, ιστορία, παράδοση, των εθίμων και της φύσης.

Το νησί της Σαντορίνης διαθέτει πολιτιστική και φυσική κληρονομία. Υπάρχει η δυνατότητα διαφοροποίησης της τουριστικής ανάπτυξης με προώθηση εναλλακτικών μορφών τουρισμού. Με αυτόν τον τρόπο θα αμβλυνθούν οι επιπτώσεις στο περιβάλλον του μαζικού και χρονικά εντοπισμένου τουρισμού που βιώνεται στο νησί της Σαντορίνης και παράλληλα θα αυξηθούν τα οικονομικά οφέλη από τον τουρισμό με επιμήκυνση της τουριστικής περιόδου και με διεύρυνση των ομάδων στόχων τουριστών που προσελκύνονται στην περιοχή. Η Σαντορίνη μπορεί να συγκροτήσει ένα προορισμό εναλλακτικού τουρισμού συνδυάζοντας πολύμορφα την ποικιλία των πόρων που διαθέτει για την ανάπτυξη όλων σχεδόν των μορφών του τουρισμού. Μια μορφή εναλλακτικού τουρισμού που μπορεί να αναπτυχθεί στο νησί είναι ο ιαματικός τουρισμός.

6.2 Ιστορικά στοιχεία

Το νησί **Σαντορίνη** ή **Θήρα** βρίσκεται στο νότιο Αιγαίο πέλαγος, στο νησιωτικό σύμπλεγμα των Κυκλάδων, νότια της Ίου και δυτικά από την Ανάφη. Απέχει από τον Πειραιά 134 ναυτικά μίλια και 68 ναυτικά μίλια από τη Κρήτη. Η έκταση της είναι 79,194 τετραγωνικά χιλιόμετρα. Η θέση της ως σταθμού στις θαλάσσιες επικοινωνίες ανάμεσα στην Κρήτη και την ηπειρωτική Ελλάδα από τη μία, και η ηφαιστειακή προέλευση του εδάφους της από την άλλη, καθορίζουν την πολιτιστική εξέλιξη του νησιού από την Αρχαιότητα μέχρι σήμερα. Το όνομα του νησιού "Θήρα" προέρχεται από τον αρχαίο Σπαρτιάτη Θήραν που από τη Σπάρτη προερχόμενος αποίκισε πρώτος το νησί. Το δε όνομα "Σαντορίνη" το πήρε τον 12^ο αιώνα ,προέρχεται από τους διερχόμενους Φράγκους Σταυροφόρους οι οποίοι κατά το πέρασμα τους στέκονταν για ανεφοδιασμό κοντά σε εκκλησία της Αγίας Ειρήνης η οποία υπήρχε στο νησί.

Στην αρχαιότητα ονομάζονταν Στρογγύλη λόγω του κυκλικού σχήματος της το οποίο άλλαξε με την έκρηξη του ηφαιστείου το 1630 π.χ. και το κεντρικό μέρος του νησιού βυθίστηκε σχηματίζοντας έτσι την καλντέρα. Η έκρηξη του ηφαιστείου ήταν και ο σημαντικότερος λόγος αποκοπής της μεγάλης ανάπτυξης του νησιού αφού μέχρι το 2000 π.χ. άνθιζε ο Μινωικός πολιτισμός..

Σήμερα η Σαντορίνη είναι γνωστή για το νεότερο ηφαίστειο της Ελλάδας και από τα πιο ενεργά ηφαίστεια της Ευρώπης. Η τελευταία ηφαιστειακή δραστηριότητα ήταν το 1950 και μελλοντικές εκρήξεις είναι σίγουρες.

Η Σαντορίνη ανήκει στο ηφαιστειακό τόξο του Αιγαίου και χαρακτηρίζεται σαν ενεργό ηφαίστειο μαζί με τα Μέθανα, την Μήλο και την Νίσυρο.

Το έδαφος του νησιού είναι ηφαιστειογενές και από την πλευρά του ηφαιστείου είναι εξαιρετικά βραχώδες. Οι μαύρες παραλίες του νησιού , οι απότομοι γκρεμοί και τα ηφαιστειογενή πετρώματα δίνουν στο νησί μια ιδιαίτερη φυσιογνωμία.

Η ανάπτυξη του τουρισμού στο νησί ξεκίνησε από τις αρχές του 1970 όπου και ξαναφέρνει την οικονομική άνθηση και κάνει την Σαντορίνη έναν από τους πιο δημοφιλείς τουριστικούς προορισμούς στον κόσμο.

6.3 Διοικητική διαίρεση

Το νησί Σαντορίνη καθώς και τα νησιά Ασπρονήσι και Άνυδρος, το σύμπλεγμα νησιών Χριστιανά και η Παλαιά και Νέα καμένη ανήκουν διοικητικά στο Δήμο Θήρας ο οποίος έχει πρωτεύουσα τα Φηρά και αποτελείται από τα τοπικά διαμερίσματα Φηρών, Ακρωτηρίου, Βόθωνος, Βουρβούλου, Εμπορείου, Έξω Γωνίας, Επισκοπή Γωνίας, Ημεροβιγλίου, Καρτεράδου, Μεγαλοχωρίου, Μεσαριάς και Πύργου Καλλίστης. Το υπόλοιπο τμήμα του νησιού μαζί με την νήσο Θηρασιά ανήκει διοικητικά στην κοινότητα Οίας με πρωτεύουσα την Οία, η οποία αποτελείται από τα κοινοτικά διαμερίσματα Οίας και Θηρασίας.

6.4 Τουριστικοί πόροι, προσφορά και ζήτηση

6.4.1. Τουριστικοί πόροι

A. Φυσικοί πόροι:

a) Παλαιά και Νέα καμένη: Η Παλαιά και η Νέα καμένη είναι δυο μικρά νησάκια από μαύρη λάβα. Θεωρούνται από τα πιο νέα γεωλογικά ανοικοδομήματα της Ανατολικής Μεσογείου. Η Παλαιά καμένη και η Νέα καμένη δομηθήκαν από το 197 π.χ. έως το 1950 από πλήθος περιοδικών εκχύσεων, που δομούν ένα μεγάλο υποθαλάσσιο ηφαιστειακό βουνό. Η Νέα καμένη αποτελεί το κεντρικό ηφαίστειο. Η σημερινή μορφή του νησιού της Σαντορίνης είναι αποτέλεσμα της βίαιης δραστηριότητας του ηφαιστείου στα προϊστορικά χρονιά. Στην πραγματικότητα το νησί οφείλει την ύπαρξη του στο ηφαίστειο. Τα ηφαίστεια της Σαντορίνης είναι: Η Νέα Καμένη (1707-1711 μ. Χ.), η Παλαιά Καμένη (46-47 μ.Χ.), το υποθαλάσσιο ηφαίστειο Κουλούμπος (1650 μ. Χ.), τα Χριστιάνα νησιά. Στα νησιά της Παλαιάς και της Νέας Καμένης υπάρχει σήμερα ολοκληρωμένο σύστημα παρακολούθησης της σεισμικής δραστηριότητας και δεκάδων άλλων παραμέτρων, το οποίο έχει εγκατασταθεί από το Ινστιτούτο Μελέτης και Παρακολούθησης του Ηφαιστείου Σαντορίνης (Ι.Μ.Π.Η.Σ.). Η Νέα και η Παλαιά Καμένη έχουν ενταχθεί στο κοινοτικό δίκτυο προστατευόμενων περιοχών **NATURA 2000**.

b) Καλδέρα: Όταν κατά την έκρηξη ενός ηφαιστείου, αδειάσει ο υποκειμενικός μαγματικός θάλαμος, ο οποίος βρίσκεται σε μικρό βάθος, τότε το ηφαιστειακό οικοδόμημα μπορεί να καταρρεύσει μέσα στο κενό που δημιουργήθηκε. Έτσι, σχηματίζεται ένα βύθισμα με απότομα τοιχώματα που ονομάζεται καλδέρα. Οι καλδέρες προκύπτουν από εκρήξεις όξινου ηφαιστειακού υλικού. Η Μινωική έκρηξη που έγινε στο νησί το 1650 π.χ. είχε ως αποτέλεσμα αυτό που λέμε σήμερα καλδέρα Σαντορίνης.

B. Πολιτιστικοί πόροι:

a) Φηρά:

Αρχαιολογικό μουσείο: οι εκθέσεις του περιλαμβάνουν ευρήματα των σημαντικότερων εποχών (αγάλματα, γλυπτά, αγγεία) από την Αρχαϊκή και την Ρωμαϊκή, μέχρι την Γεωμετρική και Ελληνιστική εποχή.

Προϊστορικό μουσείο: Σε αυτό το μουσείο βρίσκεται η ιστορία του νησιού, μέσα από τα ευρήματα των ανασκαφών που πραγματοποιήθηκαν τόσο στο Ακρωτήρι όσο και σε άλλους αρχαιολογικούς χώρους του νησιού.

Βενετσιάνικο Μέγαρο Γκύζη: Το Μέγαρο Γκύζη, στεγάζεται σε ένα από τα παλαιότερα αρχοντικά της Θήρας. Φιλοξένει πολλές εκθέσεις με παραδοσιακές στολές, χάρτες και φωτογραφίες της Σαντορίνης ,από το 16^ο μέχρι το 19^ο αιώνα, καθώς και χειρόγραφα από την καθολική εκκλησία.

Λαογραφικό μουσείο

Μοναστήρι των Δομινικανών καλογριών

Οι δυο Μητροπόλεις , η Ορθόδοξη και η Καθολική

b) Ακρωτήρι:

Αρχαιολογικός χώρος ακρωτηρίου-Μινωική Πολιτεία: Ένας από τους σημαντικότερους προϊστορικούς οικισμούς του αιγαίου του οποίου η αποίκηση χρονολογείται γύρω στην Νεολιθική εποχή. Ο οικισμός εκτείνεται σε μεγάλη έκταση, μαρτυρώντας μεγαλειωδώς την ανάπτυξη του (παρουσιάζει ένα εντυπωσιακά κατασκευασμένο αποχετευτικό σύστημα, κτίρια με υπέροχες τοιχογραφίες και έπιπλα). Οι σεισμοί και οι εκρήξεις που ακολούθησαν τα μετέπειτα χρόνια σήμαναν και το τέλος του οικισμού, στο τέλος του 17^{ου} π.χ. αιώνα.

Βενετσιάνικο κάστρο "καστέλι": Τυπικός Κυκλαδίτικος οχυρωματικός οικισμός.

c) Καμάρι:

Αρχαία Θήρα (ερείπια αρχαίων οικοδομών): ένας ακόμη σημαντικός οικισμός.

Δημιουργήθηκε το 19^ο αιώνα π.χ. και πήρε το όνομα του από τον Θήρα, τον ηγέτη των Δωριέων ιδρυτών του. Ο οικισμός συνεχίστηκε να αποικείται για πολλά χρόνια , μέχρι τη Βυζαντινή περίοδο, ενώ τα ευρήματα του, χρονολογούνται από την Ελληνιστική και τη Ρωμαϊκή περίοδο. Βρίσκεται στο βουνό ανάμεσα στο Καμάρι και την Περίσσα.

Παναγιά Επισκοπή: Βυζαντινή εκκλησία του 11^{ου} π.χ. αιώνα με υπέροχες τοιχογραφίες.

d) Οια:

Ναυτικό μουσείο: Το μουσείο διαθέτει διαφορά αντικείμενα από τη ναυτική ιστορία του νησιού και μια σπουδαία συλλογή από βιβλία.

Βενετσιάνικο κάστρο
Διάσπαρτοι ανεμόμυλοι

e) Ημεροβίγλι:

Βενετσιάνικο κάστρο "Σκάρος"

f) Πύργος :

Μοναστήρι του προφήτη Ηλία

Κάστρο Καστέλι (συλλογή εικόνων και εκκλησιαστικών και λειτουργικών κειμήλιων)

6.4.2 Τουριστική προσφορά

1. Ξενοδοχεία:

Επιχειρήσεις εστίασης και αναψυχής όπως ξενοδοχεία (όλων των αστέρων), καταλύματα, διαμερίσματα, παραδοσιακά διαμερίσματα, βίλες και άλλα προσφέρουν σε κάθε επισκέπτη άνετη διαμονή, σε κάθε περιοχή της Σαντορίνης. Κάποια από αυτά προσφέρουν και άλλες εγκαταστάσεις όπως spa, θεματικά εστιατόρια, γυμναστήριο. Αναφορικά:

Santorini princess luxury spa hotel 5*

Vedema suites and spa 5*

Reviere traditional apartments 4*

2. Εστιατόρια:

Επιχειρήσεις εστίασης όπως διάφορα εστιατόρια και ταβέρνες του νησιού προτείνουν τις παραδοσιακές γεύσεις του νησιού.

3. Οινοποιεία Σαντορίνης:

Οινοποιείο Μπουτάρι: αυτό το οινοποιείο προσφέρει εμπειρίες οινογνωσίας γνωρίζοντας από κοντά όλη την διαδικασία παραγωγής και εμφιάλωσης οίνου.

Οινοποιείο Αργυρού

Οινοποιείο Santo Wines

4. Γραφεία :

Γραφεία γενικού τουρισμού, δίνουν πληροφορίες σε κάθε επισκέπτη για εισιτήρια αλλά και γενικές δραστηριότητες και εκδρομές που πραγματοποιούνται πάνω στο νησί αλλά και στο ηφαίστειο.

5. Ψυχαγωγικές εγκαταστάσεις :

Υπάρχουν εγκαταστάσεις ψυχαγωγίας και αθλητισμού για την διαχείριση ελεύθερου χρόνου του κάθε επισκέπτη όπως καταδυτικά κέντρα ,θαλάσσια σπορ, γήπεδα ποδοσφαίρου, γήπεδα τένις, κλειστό δημοτικό γυμναστήριο, ιππικό κέντρο, εγκαταστάσεις περιποίησης σώματος και spa.

6.4.3 Τουριστική ζήτηση

Σύμφωνα με την έρευνα που πραγματοποίησε η αναπτυξιακή εταιρία Κυκλάδων το 2005-2006 Απρίλιο έως Οκτώβριο (όπου και είναι η κύρια τουριστική περίοδος του νησιού) για την καταγραφή των χαρακτηριστικών της τουριστικής αγοράς της Σαντορίνης έδειξε πως : η εθνικότητα των επισκεπτών είναι 63% Έλληνες και οι λοιποί άλλης εθνικότητας. Αναλυτικά: Ιταλία 27%, Αγγλία 13%, Αυστραλία 7%, ΗΠΑ 8%, Γαλλία 6%, Σουηδία 3%, Γερμανία 5%, Ισπανία 7%, άλλο 24%. Νεότεροι σε ηλικία επισκέπτονται το νησί: 15-35 χρονών 60% , 36 και άνω 40%. Υπάλληλοι, φοιτητές και ελεύθεροι επαγγελματίες είναι τα κυριότερα επαγγέλματα των επισκεπτών. Επίσης οι περισσότεροι από τους μισούς έχουν ανώτερη η ανώτατη μόρφωση.

Σύμφωνα με στοιχεία που αφορούν το 2007 , το αεροδρόμιο της Σαντορίνης συγκαταλέγεται μέσα στα 10 κορυφαία περιφερειακά αεροδρόμια της χώρας, όσο αφορά την επιβατική κίνηση. Συγκεκριμένα στις πτήσεις εσωτερικού χώρου διακινήθηκαν 166.599 επιβάτες στις αφίξεις και 192.502 στις αναχωρήσεις. Στις πτήσεις εξωτερικού διακινήθηκαν 192.491 επιβάτες στις αφίξεις και 195.565 στις αναχωρήσεις. Τέλος με πτήσεις τσάρτερ "προσγειώθηκαν" στο νησί 186.819 επιβάτες και "απογειώθηκαν" 190.200(πηγή Κοινή Γνώμη).

Το 2007 πάνω από 1,6 εκατομμύρια τουρίστες επισκέφτηκαν την Σαντορίνη , εκ τους οποίων οι 777.000 έπιασαν λιμάνι με τα κρουαζιερόπλοια.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7

Ο ΙΑΜΑΤΙΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΣΤΟ ΝΗΣΙ ΤΗΣ ΣΑΝΤΟΡΙΝΗΣ

7.1 Οι πηγές της Σαντορίνης

Η δημιουργία των θερμών πηγών στο νησί της Σαντορίνης οφείλεται , εξαιτίας του ενεργού ηφαιστείου, στην ύπαρξη λιωμένου πετρώματος (μάγματος), που βρίσκεται σε σημαντικές ποσότητες σε βάθος 3-4 χλμ. κάτω από την επιφάνεια της θάλασσας. Στο νησί της Θήρας, οι θερμές εκδηλώσεις εντοπίζονται στο δυτικό περιθώριο του προηφαιστειακού υποβάθρου.

Τρεις κύριες θερμές πηγές υπάρχουν εδώ: της Πλάκας και στο Αθέρμι Χριστού στην ακτή των πρανών της καλδέρας, και τέλος, η Βλυχάδα στη νοτιότερη ακτή του νησιού.

Κατά μήκος των ακτών της Παλαιάς και Νέας Καμένης εμφανίζονται πολλές θερμές πηγές. Οι δύο κυριότερες εντοπίζονται κατά μήκος της ενεργής τεκτονικής γραμμής των Καμένων, στον ισθμό μεταξύ Παλαιάς και Νέας Καμένης.

Αναλυτικότερα :

ΠΗΓΗ ΝΕΑΣ ΚΑΜΕΝΗΣ-ΟΡΜΟΣ ΑΦΡΟΕΣΣΑΣ

Η πηγή αυτή εντοπίζεται στο ηφαίστειο η αλλιώς Νέα καμένη και η πρόσβαση σε αυτήν είναι αρκετά δύσκολη καθώς είναι δυνατή μόνο από θαλάσσης. Η προσέγγιση σε αυτήν γίνεται μόνο με καϊκια η βάρκες τα οποία σταματούν σε απόσταση τουλάχιστον δεκαπέντε μέτρα από την πηγή λόγω επικινδυνότητας βυθίσματος. Έτσι οι επισκέπτες σε αυτήν είναι αναγκασμένοι να κολυμπούν από τα καϊκια ,μέσω θαλάσσης για να φτάσουν στην πηγή για να κολυμπήσουν στα νερά της.

Η μέγιστη θερμοκρασία που έχει καταγράψει είναι 34^ο c και η πηγή αυτή διακρίνεται για τα σιδηρούχα νερά της.

Εικόνα 1: Ηφαιστειακά πετρώματα και σιδηρούχα νερά στην Νέα Καμένη.

ΠΗΓΗ ΠΑΛΑΙΑΣ ΚΑΜΕΝΗΣ-ΟΡΜΟΣ ΑΓΙΟΥ ΝΙΚΟΛΑΟΥ

Η πηγή του Α. Νικολάου βρίσκεται σε ένα μικρό ηφαιστειογενές νησί δίπλα στο ηφαίστειο. Το νησί αυτό δημιουργήθηκε το 726 μΧ. και κατά μήκος των ακτών του εμφανίζονται πολλές θερμές πηγές. Η κυριότερη θερμή πηγή του νησιού βρίσκεται στον όρμο του Αγίου Νικολάου. Η πρόσβαση και αυτήν την πηγή γίνεται μόνο από την θάλασσα με τον ίδιο τρόπο όπως στην πηγή της Νέας Καμένης. Επίσης στο νησί υπάρχουν θερμά αέρια που εξέρχονται από ατμίδες.

Η μέγιστη θερμοκρασία που έχει καταγράψει σε αυτήν την πηγή είναι 38° c και την χαρακτηρίζουν τα κίτρινα - από το θειάφι - νερά της.

Στις πηγές αυτές πραγματοποιούνται καθημερινά ιδιαίτερα κατά τους καλοκαιρινούς μήνες πολλές εκδρομές ,οι οποίες οργανώνονται από τα διάφορα τοπικά πρακτορεία και περιλαμβάνουν επίσκεψη στο ηφαίστειο με ξενάγηση και μπάνιο στα ζεστά νερά των πηγών της Παλαιάς ή της Νέας καμένης.

Εικόνα 2: Πηγή Α. Νικολάου

Εικόνα 3: Νερά πηγής Α. Νικολάου.

ΠΗΓΗ ΠΛΑΚΑΣ

Η πηγή αυτή βρίσκεται στον οικισμό του Μεγαχοχωρίου στην ακτή της καλδέρας. Η μέση θερμοκρασία που έχει καταγραφεί είναι 33,6° c. Η περιοχή όπου αναβλύζει η πηγή αυτή ανήκει στην οικογένεια Γαβαλά (σύμφωνα με συνέντευξη που μας έδωσε η Κ. Άννα και ο Κ. Γιώργος Γαβαλάς) στην οποία υπάρχει συμβόλαιο ιδιοκτησίας της περιοχής του 1816. Η ανάγκη των λουόμενων για παραμονή στην πηγή τουλάχιστον 10 ημερών για συνεχόμενα λουτρά οδήγησε την οικογένεια Γαβαλά στην δημιουργία υπόσκαφων δωματίων το 1916. Ο αριθμός των δωματίων αυξανόταν με το πέρασμα των χρόνων φτάνοντας περίπου στο σύνολο τα είκοσι, παρέχοντας μόνο τις βασικές ανέσεις ενώ στην ίδια περιοχή δημιουργήθηκε και εκκλησία.

Στον χώρο όπου αναβλύζει η πηγή δημιουργήθηκε λουτρό για τη διευκόλυνση των επισκεπτών, στο οποίο γινόταν χρήση πάντα από έναν μόνο επισκέπτη - λουόμενο τη φορά και μετά άδειαζαν το λουτρό για χρήση του επόμενου λουόμενου. ο λουτρό ξαναγέμιζε μόνο του μετά από δέκα περίπου λεπτά. Η διάρκεια του λουτρού που είχε ο κάθε επισκέπτης – λουόμενος στην διάθεση του ήταν γύρω στα 45 λεπτά και κοστολογούνταν από 1 δραχμή την ημέρα στην οποία περιλαμβανόταν και το δωμάτιο. Τα δωμάτια αυτά λειτούργησαν έως τις αρχές του 1980 περίπου καθώς υπήρχε δυσκολία πρόσβασης στην πηγή λόγω επικινδυνότητας των γκρεμών της καλδέρας.

ΠΗΓΗ ΑΘΕΡΜΙ-ΧΡΙΣΤΟΥ

Και αυτή η πηγή βρίσκεται στον οικισμό του Μεγαχοχωρίου στον επόμενο όρμο από τον όρμο της πηγής πλάκας. Η πηγή αυτή καταγραφή την μεγαλύτερη μέση θερμοκρασία στους 56° c. Την επισκεπτόταν πλήθος λουόμενων για τις θεραπευτικές ιδιότητες των νερών της ιδιαίτερα στις αρχές του εικοστού αιώνα. Λόγο τις υψηλής θερμοκρασίας των νερών της οι επισκέπτες-λουόμενοι αναμείγνυαν το νερό της πηγής με νερό της θάλασσας. Και εδώ έχει δημιουργηθεί ειδικός χώρος –λουτρό για να μπορούν οι λουόμενοι να χρησιμοποιούν ευκολότερα την πηγή. Επίσης οι ντόπιοι χρησιμοποιούσαν τον νερό της πηγής παίρνοντας το στα σπίτια τους με την βοήθεια των γαϊδουριών, για χρήσεις στο σπίτι αλλά και μπάνια.

ΠΗΓΗ ΒΛΥΧΑΔΑΣ

Η πηγή αυτή εντοπίζεται στην περιοχή της Βλυχάδας στην νοτιότερη ακτή του νησιού και την εκμεταλλεύεται εξ ολοκλήρου το ξενοδοχείο Notos Therme and Spa.

Πριν την δημιουργία του ξενοδοχείου (αρχές του 1990) την πηγή αυτήν χρησιμοποιούσαν οι κάτοικοι του νησιού για τις ανάγκες τους λόγω των θεραπευτικών της ιδιοτήτων. Στον χώρο όπου υπήρχε η πηγή είχαν δημιουργηθεί δύο θολωτά δωμάτια.

Η πηγή σήμερα αναβλύζει στον υπόγειο εσωτερικό χώρο του ξενοδοχείου σε έναν κατάλληλα διαμορφωμένο χώρο με εσωτερικές πισίνες. Στον ίδιο χώρο επίσης προσφέρονται και άλλες υπηρεσίες όπως Spa, τύλιγμα σώματος με θαλασσινά φύκια, ηφαιστειακή λάσπη αίθουσες μασάζ και άλλα. Η πηγή αυτή καταγράφει μέση θερμοκρασία στους 32° c.

7.2 Θεραπευτικές ιδιότητες

Τα ιαματικά νερά της Σαντορίνης ενδείκνυνται για τις παρακάτω παθήσεις σύμφωνα με έρευνες και μελέτες που έχουν γίνει κατά καιρούς και καταλήγουν σε συμπεράσματα τα οποία συμφωνούν σε γενικές γραμμές.

Οι παθήσεις για τις οποίες ενδείκνυνται είναι :

- Παθήσεις του αναπνευστικού συστήματος όπως βρογχικό άσθμα, ρινίτιδες και χρόνιες φλεγμονές, με εισπνοή ατμού θειώδους νερού. Η κατάλληλη για την πάθηση αυτή θεωρείται η πηγή του Α. Νικολάου λόγω τις εκπομπής αερίων.
- Δερματολογικές παθήσεις όπως ακμή, ψωρίαση, κνησμοί και άλλα.
- Ρευματοπάθειες (χρόνιες μορφές ρευματισμών, αρθρίτιδα).
- Παθήσεις του μυοσκελετικού συστήματος.
- Γυναικολογικές παθήσεις (όπως κολπίτιδες, διαταραχές έμμηνου ρύσης).
- Αγγειοπάθειες (περιφερική κυκλοφορική ανεπάρκεια).
- Νευρολογικές-ψυχιατρικές παθήσεις (αϋπνία, άγχος).

Η δράση των λουτρών είναι αρκετά ισχυρή και κατά συνέπεια η χρήση τους δεν πρέπει να γίνεται αυτόβουλα, χωρίς προγραμματισμό και κυρίως χωρίς την συμβολή του προσωπικού ή κάποιου ειδικού γιατρού στον ίδιο χώρο.

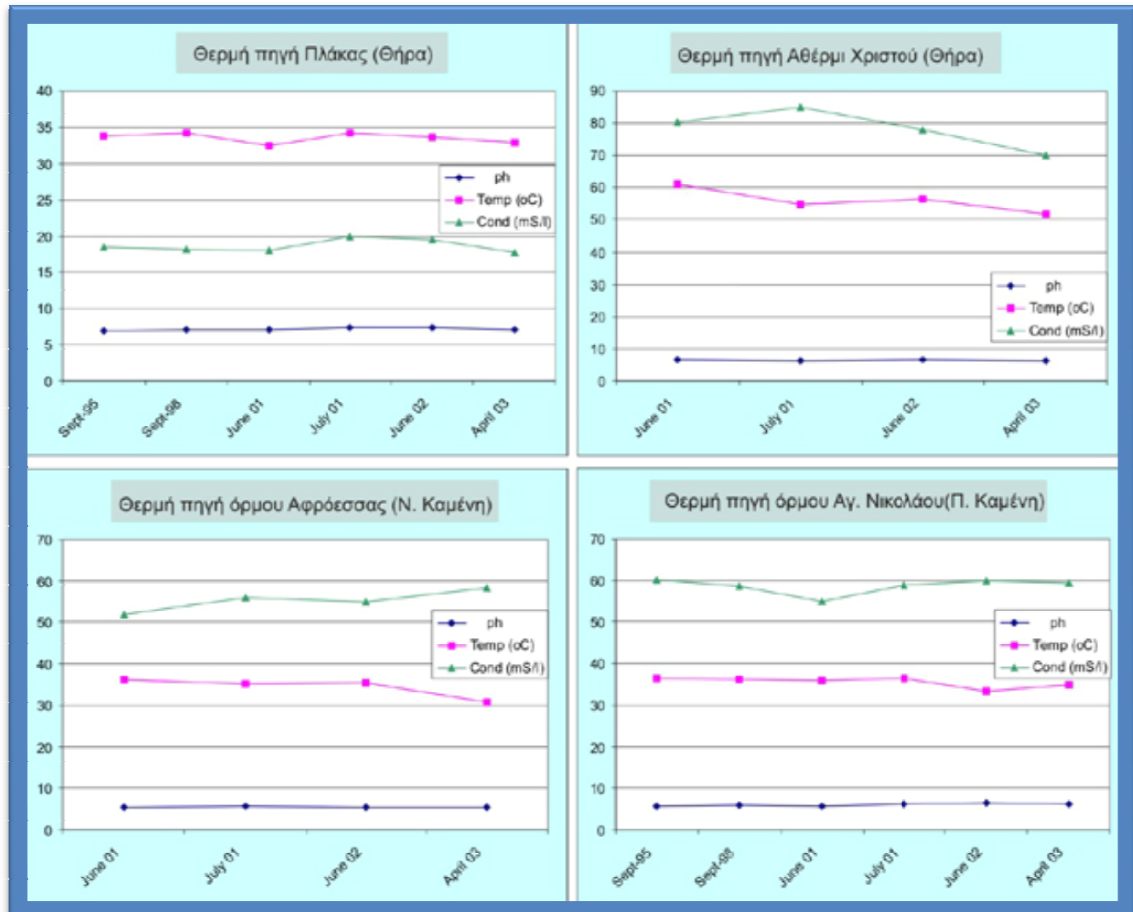
7.3 Χημικές αναλύσεις των πηγών του νησιού

Περιοδική δειγματοληψία και αναλύσεις των κύριων στοιχείων και ορισμένων ιχνοστοιχείων καθώς και καταγραφή των θερμοκρασιών, πραγματοποιούνται συνήθως μία με δύο φορές ανά έτος στις κυριότερες θερμές πηγές της Σαντορίνης (Πλάκα, Αθήρμι Χριστού, Αφρόεσσα, Άγιος Νικόλαος). Παίρνοντας υπόψη όλες τις χημικές, υδρολογικές και υδρογεωλογικές παραμέτρους, τα θερμά νερά των πηγών αυτών είναι πιθανό να τροφοδοτούνται από α) θαλασσινό νερό που έχει υποστεί περιορισμένη θέρμανση και αναμιγνύεται με υπόγειο νερό

ή β) θερμασμένο υπόγειο νερό που αναμιγνύεται με θαλασσινό νερό ή γ) μίξη θερμού θαλασσινού και υπόγειου νερού. Σε όλες τις περιπτώσεις, τα θερμά νερά συνδέονται με σχετικά αβαθείς υδροφόρους ορίζοντες.

Σχήμα 2 : Καταγραφή θερμοκρασιών των πηγών της Σαντορίνης.

(πηγή ΙΓΜΕ)

Σχήμα 3 : Χημικές αναλύσεις των πηγών της Σαντορίνης.

(πηγή ΙΓΜΕ)

Εικόνα 4: Χημικές αναλύσεις των πηγών από τον φαρμακοποιό του βασιλιά Όθωνα Β. Λάνδερερ (1835).

Πηγή Πλάκας.	
Υφάλμυρος	
Θερμοκρασία 20R.	
περιέχει εις 16 ούγγιας	
*Ανθρακικής σόδας κόκκους	1.800
» τιτάνου »	0.800
Θειικής σόδας »	2.400
» τιτάνου »	3.500
*Υδροχλωρικής σόδας »	13.600
» τιτάνου »	2.250
» μαγνησίας »	2.800
*Ανθρακικού όξέως κυβ. δάκτ.	1.
Πηγή Αθέρμης.	
Αλμυρώτατον	
Θερμοκρασία 27R.	
όσμη θειώδης	
περιέχει εις 16 ούγγιας	
*Υδροχλωρικής σόδας κόκκους	23.500
» τιτάνου »	2.400
Θειικής μαγνησίας »	3.500
*Υδροβρωμικής »	0.500
*Υδροθειικού αερίου κυβ. δάκτ.	5.
Πηγή Βλυχάδας (Έξωμύτου).	
Υπόπικρος	
άναθυμιξ υδροθειικών όξό.	
Ειδ. βάρος 1,036	
Θερμοκρασία 23R.	
περιέχει εις 16 ούγγιας.	
άνθρακικού σιδήρου κόκκους	1.600
θειικού σιδήρου »	500
*Ανθρακικής τιτάνου »	1.800
θειικής σόδας »	2.500
» μαγνησίας »	5.400
*Υδροχλωρικής σόδας »	32.000
» μαγνησίας »	3.500
» τιτάνου »	1.600
*Υδροβρωμικής μαγνησίας κόκκους	0.460
*Υδροϊωδικής σόδας	ίχνη
*Οξειδίου του μαγνησίου	»
*Ανθρακικού όξέως κυβ. δάκτ.	3
*Υδροθειικού όξέως » »	1.5
ΑΡ. ΖΑΧΑΡΙΑΣ ΛΟΥΡΔΙΤΣΟΣ	

7.4 Προβλήματα που διαπιστώνονται στο νησί

Αρκετά προβλήματα υφίστανται στο νησί όχι μόνο στην ανάπτυξη εναλλακτικών μορφών τουρισμού, όπως ο ιαματικός, ιστορικός-αρχαιολογικός, θαλάσσιος κτλ, αλλά στην γενικότερη τουριστική ανάπτυξη καθώς απαιτείται εκ των προτέρων σχεδιασμός και προγραμματισμός έτσι ώστε να αποφεύγονται οι δυσμενείς επιπτώσεις στην οικονομία, την κοινωνία, το περιβάλλον και τον πολιτισμό. Απαιτείται ιδιαίτερη προσοχή στον προγραμματισμό, μελέτη και κατασκευή της νέας αλλά και βελτίωση της υπάρχουσας υποδομής μεταφορών και γενικότερα άλλων τεχνικών υποδομών. Εξέταση της δυνατότητας ικανοποίησης των τοπικών αναγκών σε υποδομές.

Για την υλοποίηση όμως αυτών απαιτείται η ανάλογη διοικητική υποστήριξη, η σύσταση φορέων διαχείρισης περιβάλλοντος καθώς και η ενημέρωση της τοπικής κοινωνίας για την

ανάγκη διαφύλαξης του τοπικού περιβάλλοντος του. Η χρήση της κατάλληλης τεχνολογίας προκειμένου να ξεπεραστούν αφ' ενός πολλά από τα προβλήματα που αντιμετωπίζει το νησί, αφετέρου προκειμένου να αξιοποιηθούν νέες δυνατότητες απασχολήσεις και προστασίας περιβάλλοντος σε συνδυασμό με την ανάπτυξη εναλλακτικών μορφών τουρισμού όπως ο ιαματικός.

Πιο αναλυτικά παρουσιάζονται τα προβλήματα που εντοπίζονται το νησί, ιδιαίτερα για την ανάπτυξη του ιαματικού τουρισμού :

1. Μη ορθολογική χρήση των ωφελειών από την ύπαρξη και λειτουργία των Ιαματικών Πηγών.

Εξαιτίας της συγκεκριμένης αδυναμίας, δεν είναι εφικτή η διαμόρφωση νέων προϊόντων και υπηρεσιών που θα προσελκύσουν πελάτες όλων των ηλικιών και θα περιορίσει τον εποχιακό χαρακτήρα του τουρισμού στην περιοχή επιμηκύνοντας την τουριστική περίοδο.

2. Μη αναγνωρισμένες πηγές.

Καμιά πηγή δεν έχει αναγνωριστεί από τις πηγές του νησιού σύμφωνα με τα στοιχεία του τμήματος ΕΟΤ στο νησί.

3. Απουσία πολιτικής των τοπικών φορέων, ανεπάρκεια στην παροχή των υπηρεσιών .

Στους τοπικούς φορείς υπάρχει η απουσία ενδιαφέροντος και συνεργασίας σε θέματα που αφορούν τις πηγές και γενικότερα τον τουρισμό και τις επιχειρήσεις, απουσία σχεδίου μάρκετινγκ σε θεσμικό, τοπικό και ατομικό επίπεδο.

4. Επικινδυνότητα πρόσβασης στις πηγές.

Καθώς οι επισκέπτες-λοόμενοι σε αυτές είναι αναγκασμένοι να βουτούν από τα καΐκια, αφού δεν υπάρχει στοιχειώδης υποδομή λιμανιού ή κάποιας βοηθητικής εξέδρας για τις πηγές στα νησιά των καμένων και για τις πηγές του νησιού λόγω επικινδυνότητας απότομων γκρεμών.

5. Απουσία ναυαγοσώστη και ειδικού γιατρού.

Απαραίτητη κρίνεται η παρουσία ναυαγοσώστη στις πηγές των νήσων καμένων εξαιτίας τις μορφής τους, όπως και η παρουσία ειδικού γιατρού κυρίως για λόγους ασφάλειας και βοηθητικούς.

6. Ανεπάρκεια διαφήμισης- προώθησης των πωλήσεων.

Η διαφήμιση αναδεικνύεται ως ένα κυρίαρχο μέσο ενημέρωσης, διότι μπορεί να προσελκύσει περισσότερους πελάτες.

7. Πτωτικό μερίδιο αγοράς, ιδιαίτερα τους μήνες Νοέμβριο - Απρίλιο.

Το μεγαλύτερο ποσοστό των επισκεπτών στα λουτρά σημειώνεται τους καλοκαιρινούς μήνες , εξαιτίας της μη συγκοινωνίας με τις πηγές κατά τους μήνες αυτούς και γενικότερα τις γεωγραφικής απομόνωσης του νησιού, δικαιολογώντας ή προκαλώντας την εποχική λειτουργία των περισσότερων ξενοδοχείων.

8. Αδυναμία συνδυασμού των υπηρεσιών.

Των Ιαματικών Πηγών με άλλες μορφές εναλλακτικού τουρισμού (αρχαιολογικού, πολιτιστικού, θαλασσιού, αθλητικού, θρησκευτικού κ. α.) μέσα από την ανάδειξη των ιστορικών, αρχαιολογικών και πολιτιστικών μνημείων κάθε περιοχής, ως επισκέψιμων, καθώς και την αξιοποίηση των περιοχών εξαιρετικού φυσικού κάλλους.

9. Ελλιπής γνώση αναγκών - επιθυμιών των πελατών.

Τόσο για τις πηγές όσο και τις επιχειρήσεις του νησιού στην προσπάθεια τους για μεγαλύτερη ανάπτυξη θα πρέπει να επικεντρωθούν στις συνεχείς προσπάθειες προσδιορισμού και εντόπισης των καταναλωτών που παρουσιάζουν τις καλύτερες προϋποθέσεις, για να ανταποκριθούν στα παρεχόμενα από την επιχείρηση κίνητρα, να πειστούν για το προϊόν, αλλά και να διαπαιδαγωγηθούν προς την κατεύθυνση εκείνη που θα μεγιστοποιήσει τις πωλήσεις και τα κέρδη. Η αντίληψη αυτή στηρίζεται στην προσφορά προϊόντων που ανταποκρίνονται στις προσωπικές επιλογές, στις ανάγκες και επιθυμίες των καταναλωτών και στην ανάπτυξη στενών προσωπικών σχέσεων μαζί του.

7.5 Η ανάπτυξη του ιαματικού τουρισμού στο νησί

Οι δυνατότητες για ανάπτυξη εναλλακτικών μορφών τουρισμού προφανώς και του ιαματικού-θερμαλιστικού τουρισμού στο νησί της Σαντορίνης είναι πραγματικά πολλές. Πρώτον λόγω προσβασιμότητας , καθώς πλήθος τουριστών καταφθάνουν καθημερινά είτε από το διεθνές αεροδρόμιο του νησιού, με πτήσης εσωτερικού, εξωτερικού και πτήσης charter, είτε από το λιμάνι με τα πλοία των γραμμών ,είτε τέλος με τα δεκάδες κρουαζιερόπλοια που επισκέπτονται το νησί.

Εκτός αυτού, η Σαντορίνη διαθέτει συγκριτικά πλεονεκτήματα λόγω της φυσικής της ομορφιάς , της ιστορίας, των μνημείων των ιδιαίτερων οικισμών και άλλα. Αυτό σημαίνει ότι με τη συντονισμένη ενεργοποίηση όλων των εμπλεκόμενων φορέων (δημόσιων και ιδιωτικών), στο πεδίο ανάπτυξης νέων προϊόντων και ειδικών μορφών τουρισμού και

προβολής της περιοχής θα προσελκυστεί μεγαλύτερος αριθμός τουριστών και άλλων ηλικιών τουρίστες, τόσο από το εξωτερικό όσο και από το εσωτερικό της χώρας.

Το σχέδιο ανάπτυξης επιχειρεί να συνδέσει το θερμαλισμό με τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της περιοχής (φυσική – πολιτιστική κληρονομιά και λοιπές μορφές τουρισμού), να πετύχει την βελτίωση της ποιότητας των παρεχόμενων υπηρεσιών και τέλος να αναπτύξει ένα σχέδιο μετεξέλιξης των λουτρών και των λουτροπόλεων σε σύγχρονους χώρους ευεξίας, πρόληψης και θεραπείας.

Μέσα από το σχέδιο ανάπτυξης των λουτροπόλεων επιδιώκεται:

- Η αύξηση των πελατών - χρηστών του λουτρών και η διεύρυνση των παρεχόμενων υπηρεσιών.
- Η βελτίωση των υποδομών και η αναβάθμιση του ανθρώπινου δυναμικού.
- Η βέλτιστη χωροταξική οργάνωση των λουτροπόλεων.
- νέες θέσεις πλήρους απασχόλησης.

7.5.1 Διαδικασίες σχεδιασμού τουριστικής ανάπτυξης των πηγών του νησιού

Στην πρώτη φάση του σχεδιασμού πρέπει να γίνει μία λεπτομερής έρευνα και καταγραφή όλων των παραμέτρων που συνθέτουν το επίπεδο της ανάπτυξης της περιοχής, με στόχο τον προσδιορισμό των συγκριτικών πλεονεκτημάτων της αλλά και την εκτίμηση των βασικών αναγκών σε έργα και παρεμβάσεις .

Στη δεύτερη φάση του σχεδιασμού θα πρέπει να προσδιοριστούν οι κύριοι σκοποί του σχεδίου που σχετίζονται με διαφορετικά πεδία της κοινωνίας και της οικονομίας . Τέτοιοι σκοποί είναι : η ανάπτυξη του οικονομικού οφέλους από τον Ιαματικό Τουρισμό, η βελτίωση της ποιότητας ζωής, η ένταξη της τουριστικής ανάπτυξης στην γενικότερη ανάπτυξη της περιοχής, η προστασία του περιβάλλοντος, η ανάπτυξη ειδικών τουριστικών υποδομών .

Στην τρίτη φάση θα πρέπει να γίνει η επιλογή του βασικού σχεδίου ανάπτυξης των Ιαματικών Πηγών, με βάση εναλλακτικά σενάρια .Η επιλογή θα πρέπει να γίνει με βάση τα χαρακτηριστικά της κάθε περιοχής, τη δυνατότητα του σχεδίου να συμβάλλει στη γενικότερη ανάπτυξη, το σεβασμό των τοπικών ιδιαιτεροτήτων, τη δυνατότητα του επιλεγέντος σχεδίου να συμβάλλει στους σκοπούς που του έχουν τεθεί.

Στην τέταρτη φάση θα πρέπει να διαμορφωθούν οι συνισταμένες της πολιτικής του τουρισμού στο σχέδιο τουριστικής ανάπτυξης της περιοχής των λουτρών. Οι συνισταμένες αυτές είναι :

- Οι στρατηγικές που περιγράφουν τους τρόπους επίτευξης των βασικών σκοπών και στόχων του σχεδίου π.χ. η στρατηγική προσέλκυσης επενδύσεων, η χρηματοδότηση από το κράτος

ώστε να κατασκευαστούν οι υποδομές .

- Τα προγράμματα που αφορούν διαφορετικές παραμέτρους της ανάπτυξης, πχ. πρόγραμμα εκπαίδευσης, πρόγραμμα μάρκετινγκ, πρόγραμμα προστασίας του περιβάλλοντος.
- Οι ειδικές μελέτες που σχετίζονται με ζητήματα τα οποία συμβάλλουν στη μακροπρόθεσμη σταθερότητα της ανάπτυξης των πηγών .

Στην πέμπτη φάση θα πρέπει να γίνει καταγραφή των μεθόδων εφαρμογής του σχεδίου ανάπτυξης, όπως π χ.:

- Η δημιουργία ενός φορέα που θα παρακολουθεί τη σωστή εφαρμογή του σχεδίου.
- Η ποσοτική και ποιοτική εκτίμηση των στόχων που υλοποιήθηκαν από τους αρμόδιους .Η εκτίμηση αυτή θα πρέπει να γίνεται συστηματικά σε όλη την περίοδο εφαρμογής του σχεδίου ανάπτυξης.
- Η συγκρότηση ενός προγράμματος που θα έχει ως στόχο την εφαρμογή και τη διαχείριση του σχεδίου ανάπτυξης . Η προώθηση ενός παρόμοιου προγράμματος αποτελεί την κοινή βάση του σχεδιασμού και της διαχείρισης της τουριστικής ανάπτυξης. Η επιτυχία σε μία τέτοια περίπτωση εξαρτάται από το βαθμό αποδοχής από τους συμμετέχοντες σε αυτήν την ανάπτυξη – κράτος, κάτοικοι, επιχειρηματίες – αλλά και από τη θεσμική κατοχύρωση αυτού του προγράμματος ως κύριου άξονα της εφαρμοζόμενης τουριστικής πολιτικής για τις Ιαματικές Πηγές.
- Η προώθηση θεσμικών ρυθμίσεων σε ζητήματα που σχετίζονται με την εφαρμογή του σχεδίου ανάπτυξης, όπως : ζώνες τουριστικής ανάπτυξης, ειδικές χωροταξικές και πολεοδομικές ρυθμίσεις, νομοθεσία επενδυτικών κινήτρων, μέτρηση της έντασης χρήσης των υποδομών .
- Ειδικά προγράμματα προβολής και προώθησης της τουριστικής περιοχής των λουτρών που επίσης θα πρέπει να συνδέονται με τις διαδικασίες διαχείρισης της τουριστικής ανάπτυξης.

7.5.2 Σχέδιο ανάπτυξης

Βασικό πλαίσιο σχεδίου είναι η βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη. Με τον όρο "βιώσιμη" ανάπτυξη περιγράφεται ο τύπος της τουριστικής ανάπτυξης που δραστηριοποιείται ισόρροπα στην τοπική, κοινωνική, οικονομική, πολιτισμική και περιβαλλοντική δομή της κάθε τουριστικής περιοχής , διαμορφώνοντας παράλληλα όρους (υπηρεσίες, υποδομές, τεχνογνωσία) για τη συνεχή ανατροφοδότηση της.

Οι κυρίαρχες παράμετροι της βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης είναι οι εξής:

- Ειδικός σχεδιασμός της τουριστικής ανάπτυξης, με στόχο την ισορροπία ανάμεσα στην κοινωνία , την οικονομία και το περιβάλλον.
- Ενίσχυση όλων των μέτρων (τοπικές αναπτυξιακές πρωτοβουλίες, λειτουργικές διασυνδέσεις ανάμεσα στους διαφορετικούς κλάδους της οικονομίας, έρευνα, εκπαίδευση, μάρκετινγκ) που συμβάλουν στις διαδικασίες ανατροφοδότησης της ανάπτυξης.
- Ειδικό θεσμικό πλαίσιο που θα προωθή τις διαδικασίες της βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης και την τοπική συμμετοχή.
- Προώθηση μέτρων και πολιτικών που συμβάλουν στην προστασία και την ανάδειξη του τοπικού φυσικού και δομημένου περιβάλλοντος.
- Χρήση των ειδικών και εναλλακτικών μορφών τουρισμού ως βασικού άξονα της τοπικής τουριστικής ανάπτυξης σε συνδυασμό μεταξύ τους.

Βασικό στοιχείο στον σχεδιασμό είναι η εξέταση της φέρουσας ικανότητας ενός τόπου , η οποία αναφέρεται στην αντοχή ενός συστήματος να υποστηρίζει η να δεχτεί κάποιες δραστηριότητες.

7.5.3. Στόχοι ανάπτυξης ιαματικού τουρισμού

Η ανάπτυξη του ιαματικού τουρισμού στοχεύει:

- 1) Στην επιμήκυνση της τουριστικής περιόδου.
- 2) Στην βελτίωση της χρήσης πηγών από τους λουόμενους.
- 3) Στην προστασία των λουόμενων κατά την πρόσβαση και κατά την χρήση των πηγών.
- 4) Στην ανάδειξη και αναγνώριση των πηγών του νησιού.
- 5) Στην βελτίωση των παρεχόμενων υπηρεσιών.
- 6) Στην ανάπτυξη του οικονομικού οφέλους από τον τουρισμό.
- 7) Στην βελτίωση της ποιότητας ζωής των κατοίκων αλλά και των επισκεπτών.
- 8) Στην ένταξη της τουριστικής ανάπτυξης στη γενικότερη ανάπτυξη της περιοχής.
- 9) Στην προσέλκυση τουριστών υψηλότερης εισοδηματικής στάθμης.
- 10) Στην βελτίωση υποδομών.
- 11) Στην ανάπτυξη ειδικών τουριστικών υποδομών.
- 12) Στην αξιοποίηση τουριστικών επιχειρήσεων.
- 13) Στην αύξηση του αριθμού των τουριστών, προσέλκυση όλων των ηλικιών.
- 14) Στην αναδιάρθρωση του παραγωγικού συστήματος βελτιώνοντας τις διαμορφούμενες

σχέσεις μεταξύ των τουριστικών παραγωγών, αυξάνοντας την ανταγωνιστικότητα τους και την αποδοτικότητα τους και λαμβάνοντας υπόψη τους κοινωνικούς και πολιτιστικούς στόχους.

15) Στην δημιουργία κατάλληλου περιβάλλοντος αγοράς για τους ημερησίους επισκέπτες.

16) Στην δημιουργία θέσεων απασχόλησης.

7.6. Διαμόρφωση προσφοράς & ζήτησης του ιαματικού τουρισμού στο νησί

Για την ανάπτυξη του ιαματικού τουρισμού στο νησί της Σαντορίνης είναι απαραίτητη πρώτα από όλα η αναγνώριση των ιαματικών πηγών (στοιχεία τμήματος ΕΟΤ του νησιού). Για την αναγνώριση των ιαματικών πηγών καθώς και ιαματικών φυσικών πόρων απαιτείται σύμφωνα με το νόμο 3498/2006 :

Άρθρο 4

Διαδικασία αναγνώρισης

1. Για την αναγνώριση ιαματικών φυσικών πόρων απαιτείται αίτηση προς τον Ε.Ο.Τ. με τα απαιτούμενα δικαιολογητικά, την οποία μπορεί να υποβάλει ο κύριος, ο επικαρπωτής ή ο μισθωτής του ακινήτου στο οποίο αναβλύζει ή αντλείται ο φυσικός πόρος.

Αίτηση για αναγνώριση προς τον Ε.Ο.Τ. μπορεί να υποβάλει και Οργανισμός Τοπικής Αυτοδιοίκησης (Ο.Τ.Α.) πρώτου ή δεύτερου βαθμού, στην περιφέρεια του οποίου βρίσκεται το ακίνητο, στο οποίο αναβλύζει ή αντλείται ο ιαματικός φυσικός πόρος.

2. Η διαδικασία αναγνώρισης μπορεί να κινηθεί και αυτεπαγγέλτως από τον Ε.Ο.Τ. Στην περίπτωση αυτή ο Ε.Ο.Τ. καταρτίζει φάκελο με τα σχετικά δικαιολογητικά.

3. Με απόφαση του Υπουργού Τουριστικής Ανάπτυξης, η οποία δημοσιεύεται στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως, καθορίζονται ο τύπος, το περιεχόμενο της αίτησης αναγνώρισης ιαματικών φυσικών πόρων, τα απαιτούμενα δικαιολογητικά και η διαδικασία που ακολουθείται.

Στα απαιτούμενα δικαιολογητικά περιλαμβάνεται τοπογραφικό διάγραμμα της τοποθεσίας που βρίσκεται η ιαματική πηγή, υδρογεωλογική μελέτη, ραδιολογική έκθεση, μικροβιολογικές, φυσικές και χημικές αναλύσεις, καθώς και υγειονομική έκθεση για τις ενδείξεις και αντενδείξεις των ιδιοτήτων του ιαματικού φυσικού πόρου. (Νόμος 3498/06)

Η αναγνώριση των πηγών επιδιώκει στο να τεθούν οι βάσεις για την ανάπτυξη του ιαματικού τουρισμού, έτσι ώστε να υπάρξουν οι κατάλληλες υποδομές για την εξασφάλιση παροχής

υπηρεσιών υψηλού επιπέδου με στόχο την αναζωογόνηση και την ευεξία του ανθρώπινου οργανισμού με τη χρήση των ιαματικών πηγών.

Για την διαμόρφωση προσφοράς προτείνεται :

- Να μετατραπούν οι ιαματικές πηγές σε σύγχρονες λουτροπόλεις και θεραπευτικά κέντρα.
- Κατασκευή νέων , συμπλήρωση και αναβάθμιση των υφιστάμενων τεχνικών , κοινωνικών και περιβαλλοντικών υποδομών.
- Κατάρτιση και κατάλληλη συμπεριφορά από το προσωπικό στο χώρο των πηγών, απαραίτητη η παρουσία ναυαγοσώστη και ειδικού γιατρού.
- Σχεδιασμός ποιοτικών εγκαταστάσεων ιαματικών λουτρών και προσφορά καλύτερων υπηρεσιών.
- Στην είσοδο της περιοχής να κατασκευαστεί σταθμός πληροφόρησης και υποδοχής των λουόμενων.
- Γενικότερη αξιοποίηση των ιαματικών πηγών και πόρων σε συνδυασμό με την ανάπτυξη και άλλων ήπιων μορφών τουρισμού (γεωλογικός, θαλάσσιος, τουρισμός άθλησης).
- Ανάδειξη και προστασία περιβάλλοντος και τοπίου.
- Αναβάθμιση τουριστικών επιχειρήσεων (ξενοδοχεία, γραφεία κτλ.)
- Δημιουργία πακέτου δραστηριοτήτων ψυχαγωγίας στην ίδια περιοχή.
- Να υπάρξει προσέλκυση και κίνητρα επένδυσης.
- Να υπάρξει αποκέντρωση στη λήψη αποφάσεων με την αναβάθμιση του ρόλου της τοπικής αυτοδιοίκησης. Απαραίτητη κρίνεται η συμμετοχή των φορέων της περιοχής.
- Στρατηγική εφαρμογή μοντέλων ανάπτυξης με βάση τα ευρωπαϊκά πρότυπα.
- Επίσης μπορεί να χρησιμοποιηθεί η γεωθερμική ενέργεια των πηγών για την παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας , για τη θέρμανση θερμοκηπίων καθώς και στη χρήση θερμαινόμενων πισινών.

Για την διαμόρφωση ζήτησης προτείνεται:

- Προτείνεται σωστός συνδυασμός των πακέτων διακοπών με συμπληρωματικές υπηρεσίες αναψυχής, αναζωογόνησης , σπορ , πολιτιστικών εκδηλώσεων και άλλα.
- Να εφαρμοστεί το σωστό μάρκετινγκ προώθησης του προϊόντος του ιαματικού τουρισμού με στόχο τους τουρίστες υψηλότερης εισοδηματικής στάθμης.

- Διαφήμιση και προβολή της περιοχής.
- Ενημέρωση και προβολή τομέων υπηρεσιών περιποίησης που ήδη παρέχονται αρκετά ξενοδοχεία όπως περιποίηση προσώπου - σώματος, λουτροθεραπεία, θαλασσοθεραπεία και άλλα.
- Ποιοτικές ξενοδοχειακές εγκαταστάσεις.
- Βελτιωμένες ειδικές τουριστικές υποδομές όπως συνεδριακοί χώροι, κέντρα ευεξίας (spa) , αθλητικό τουριστικές εγκαταστάσεις (golf, προπονητικά γήπεδα) και άλλα για ευχάριστη και δημιουργική αξιοποίηση του ελεύθερου χρόνου των τουριστών, ιδιαίτερα κατά την εκτός αιχμής περίοδο, προκειμένου να μειωθεί η εποχικότητα.
- Σύνθετα και αναβαθμισμένα προγράμματα απασχόλησης του ελεύθερου χρόνου των τουριστών.
- Εναλλακτικές μορφές τουρισμού ενισχυόμενες από την αξιοποίηση της τοπικής κουζίνας και της οινικής προσφοράς καθώς και του παραδοσιακού διατροφικού προτύπου υποστηριζόμενο από τα τοπικά προϊόντα.
- Γενικές υποδομές(αεροδρόμιο, λιμάνια, οδικό δίκτυο, οδική σήμανση) που θα εξασφαλίζουν άνετη προσβασιμότητα στο νησί.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 8

ΕΡΕΥΝΑ ΚΑΙ ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ ΤΩΝ ΕΠΙΣΚΕΠΤΩΝ

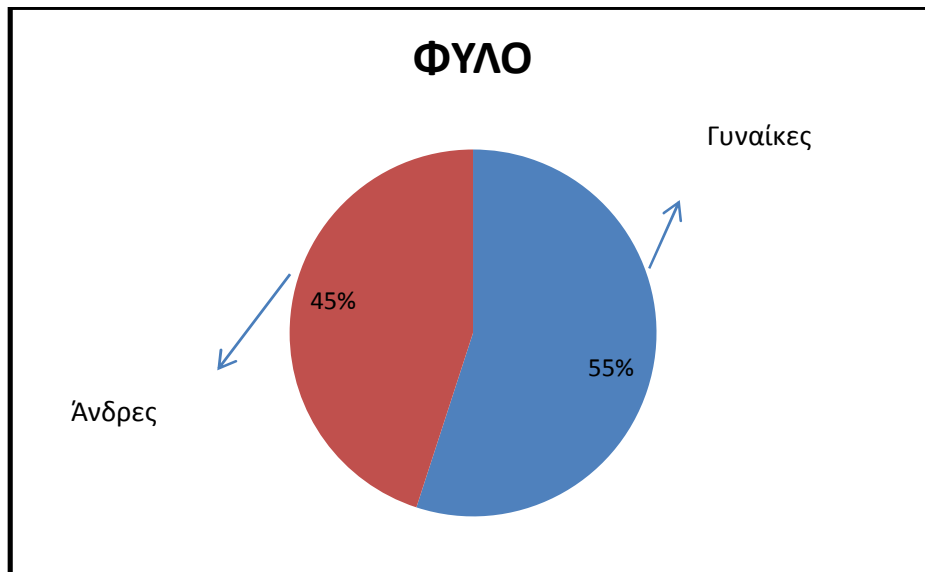
8.1 Εισαγωγή

Στο κεφάλαιο αυτό παρουσιάζονται τα αποτελέσματα που πρόέκυψαν μετά την έρευνα που πραγματοποιήθηκε και χρησιμεύουν στην περιγραφή της κατάστασης που επικρατεί στον πληθυσμό των επισκεπτών των πηγών με σκοπό να ερευνηθεί ή ικανοποίηση αυτών μετά την επίσκεψη τους στα νερά. Το είδος της στατιστικής μεθόδου που χρησιμοποιήθηκε για την ανάλυση των δεδομένων της έρευνας είναι ανάλογο με το στατιστικό υλικό και τις προϋποθέσεις που τίθενται ως προς τον αριθμό των μεταβλητών που επιθυμείται να αναλυθεί καθώς και ως προς τη μορφή της στατιστικής ανάλυσης που επιθυμείται να εφαρμοστεί.

Αρχικά γίνεται αναλυτική παρουσίαση των κοινωνικών και ατομικών χαρακτηριστικών του συνόλου του δείγματος (40 επισκεπτών). Στη συνέχεια, διερευνώνται οι στάσεις και οι απόψεις των ερωτώμενων επισκεπτών σχετικά με το βαθμό ικανοποίησης τους από τα ιαματικά νερά. Η παρουσίαση των αποτελεσμάτων ακολουθεί τη σειρά δομής του ερωτηματολογίου.

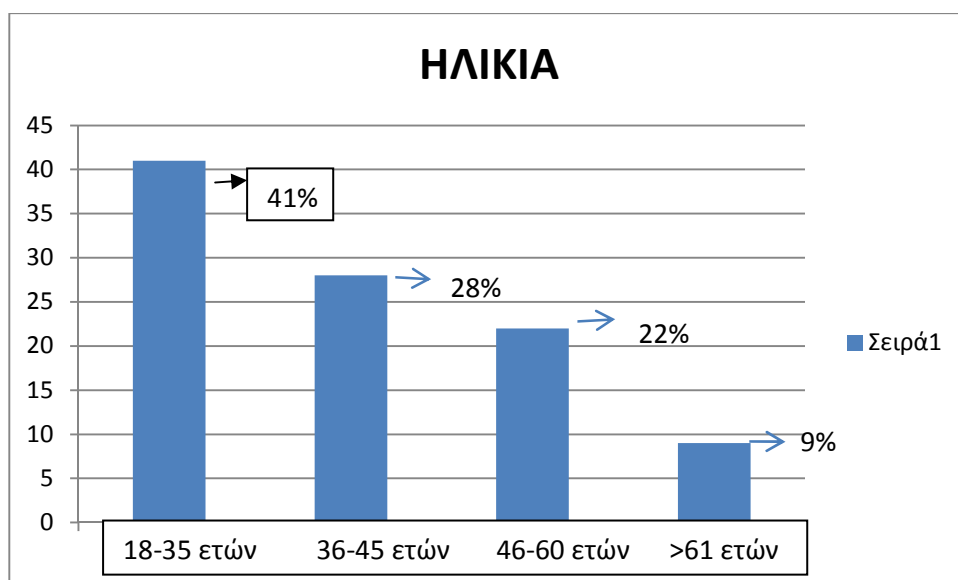
8.2 Δημογραφικά χαρακτηριστικά:

1. Από το σύνολο των μελών του δείγματος της έρευνας, τα 18 (45%) άτομα ήταν άντρες και τα 22 (55%) γυναίκες (γράφημα.1). το γυναικείο φύλο εμφανίζεται να κατέχει την πλειοψηφία, επιβεβαιώνοντας το γεγονός ότι οι γυναίκες τείνουν να επισκέπτονται πιο πολύ τα ιαματικά νερά. Βέβαια αξίζει να σημειωθεί ότι η διαφορά ανάμεσα στα δυο φύλα δεν είναι μεγάλη, επισημαίνοντας και στην προκειμένη περίπτωση ότι και οι άνδρες τα τελευταία χρόνια επιζητούν τη σωματική τους υγεία, χαλάρωση και ευεξία.

Γράφημα 1– Κατανομή του δείγματος με βάση το φύλο.

2. Στο γράφημα που ακολουθεί , παρουσιάζεται η κατανομή ως προς την ηλικία των μελών του δείγματος. Όπως προκύπτει , το μεγαλύτερο ποσοστό 41% είχε η ηλικία μεταξύ 18-35 ετών, ακολουθεί η ηλικία μεταξύ 36-45 ετών με ποσοστό 28% , το 22% είχε η ηλικία μεταξύ 46-60 ετών, ενώ το υπόλοιπο 9% άνηκε στην κλάση της ηλικίας 61 ετών και άνω.

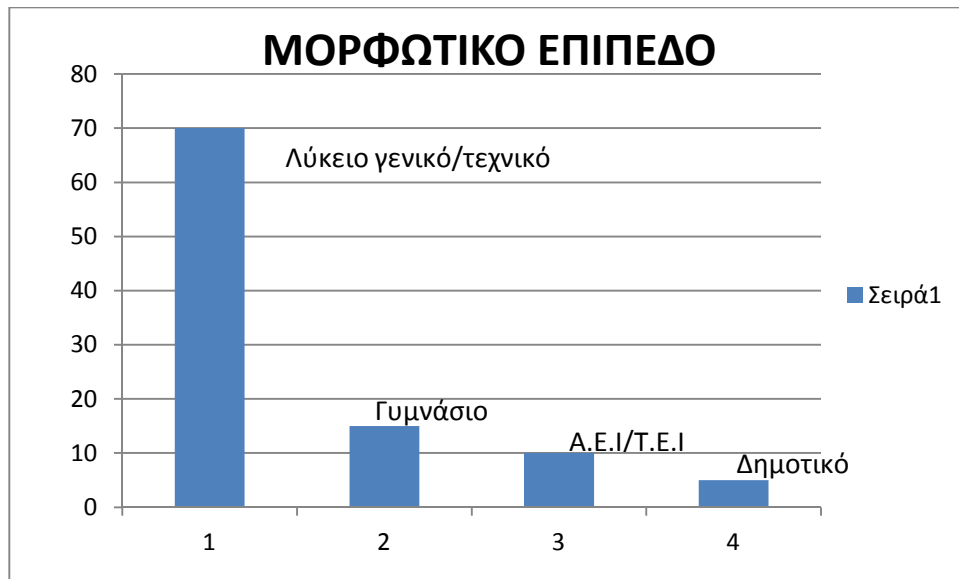
Γράφημα 2 – κατανομή του δείγματος με βάση την ηλικία.

3. Σύμφωνα με το παρακάτω γράφημα όσον αφορά την περιοχή διαμονής των ερωτώμενων , η πλειοψηφία προέρχεται από την Αμερική με ποσοστό 26%, έπειτα ακολουθεί η Ιταλία με ποσοστό 25%, μετά σε μικρότερα ποσοστά η Ελλάδα με ποσοστό 20%, η Αγγλία με ποσοστό 14%, η Ισπανία με ποσοστό 10% και τέλος άλλες χώρες με ποσοστό 5%. Όπως προκύπτει από τα αποτελέσματα του δείγματος το μεγαλύτερο ποσοστό προέρχεται από χώρες του εξωτερικού.

Γράφημα 3 – Κατανομή του δείγματος με βάση την περιοχή διαμονής.

4. Ως προς το μορφωτικό επίπεδο των επισκεπτών που απάντησαν στο ερωτηματολόγιο παρατηρείται ότι το μεγαλύτερο ποσοστό ήταν απόφοιτοι γενικού/ τεχνικού Λυκείου 70% , 15% είχαν απολυτήριο Γυμνασίου , 10% ήταν απόφοιτοι Α.Ε.Ι-Τ.Ε.Ι και τέλος το 5% άνηκε στους επισκέπτες που ήταν απόφοιτοι Δημοτικού. Η κατανομή του μορφωτικού επιπέδου των ερωτώμενων παρουσιάζεται αναλυτικότερα στο παρακάτω γράφημα.

Γράφημα 4 – Κατανομή του δείγματος με βάση το μορφωτικό επίπεδο.

5. Ανάλογα με την επαγγελματική κατάσταση των επισκεπτών, όσοι έλαβαν μέρος στην παρούσα έρευνα κατατάχτηκαν σε επτά κατηγορίες, ώστε να διευκολυνθεί η κωδικοποίηση των αποτελεσμάτων. Η πρώτη κατηγορία περιλαμβάνει εκείνους που απασχολούνταν στον ευρύτερο ιδιωτικό τομέα, η δεύτερη κατηγορία εκείνους που εργάζονταν στον δημόσιο τομέα, η τρίτη κατηγορία τους ελεύθερους επαγγελματίες, η τέταρτη κατηγορία περιλαμβάνει τους συνταξιούχους, η πέμπτη τους άνεργους, η έκτη κατηγορία περιλαμβάνει τους φοιτητές και τέλος η έβδομη κατηγορία περιλαμβάνει εκείνους που ασχολούνταν με τα οικιακά. Το 37,7% ήταν ιδιωτικοί υπάλληλοι, το 24% ήταν δημόσιοι υπάλληλοι, το 18,7% ήταν ελεύθεροι επαγγελματίες, το 6% ασχολούνταν με τα οικιακά, το 5,3% ήταν συνταξιούχοι, ομοίως το 5,3% ήταν άνεργοι και το 3% ήταν φοιτητές.

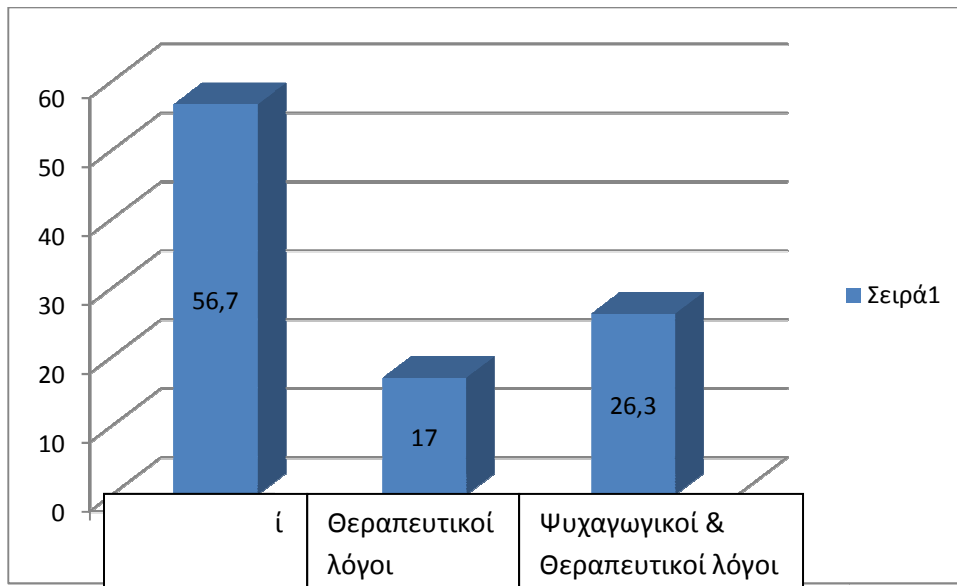

Γράφημα 5- Κατανομή του δείγματος με βάση την κύρια ασχολία.

8.3 Κοινωνική προσέγγιση :

Η συγκεκριμένη ενότητα περιγράφει τη στάση των επισκεπτών των πηγών από κοινωνικής πλευράς. Συγκεκριμένα , εξετάζει το λόγο επίσκεψης των ερωτώμενων στις πηγές, το βαθμό ικανοποίησης τους από αυτήν την επίσκεψη και την επιθυμία τους για τυχόν αλλαγές/βελτιώσεις σε εγκαταστάσεις, υπηρεσίες, κτλ. Παράλληλα , διερευνάται το μέσο πληροφόρησης των επισκεπτών για την ύπαρξη των πηγών, ο βαθμός συμφωνίας τους για σύσταση σε άλλα άτομα προκειμένου να τα επισκεφτούν. Για τη μέτρηση των στάσεων και απόψεων των επισκεπτών χρησιμοποιήθηκε η γνωστή πενταβάθμια κλίμακα Likert (1=συμφωνώ απόλυτα, 2=συμφωνώ, 3=ούτε συμφωνώ/ ούτε διαφωνώ, 4=διαφωνώ και 5=διαφωνώ απόλυτα).

- Ξεκινώντας με την ερώτηση που αφορά το λόγο επίσκεψης των ερωτώμενων στις πηγές παρατηρείται ότι το μεγαλύτερο ποσοστό (56,7%) είχε ως κίνητρο επίσκεψης στις εν λόγω πηγές ψυχαγωγικούς λόγους. Φαίνεται, σαν μια πρώτη παρατήρηση, ότι ο ιαματικός τουρισμός έχει ξεφύγει από τα αυστηρά πλαίσια της θεραπείας και καλύπτει και ανάγκες για προσωπική ευεξία και χαλάρωση, προσελκύοντας και μικρότερες ηλικίες, αν συνδυαστεί με το γεγονός ότι η πλειοψηφία του δείγματος άνηκε στην κλάση της ηλικίας μεταξύ 18-35 ετών.

Γράφημα 6- Κατανομή του δείγματος με βάση το λόγο επίσκεψης στις πηγές.

7. Η πρώτη στάση-άποψη που διερευνήθηκε αναφέρεται στο βαθμό ικανοποίησης των ερωτώμενων από την επίσκεψη τους στις πηγές. Η συγκεκριμένη μεταβλητή έχει σπουδαία σημασία καθώς αποτελεί την πιο βασική ερώτηση του ερωτηματολογίου. Προσδιορίστηκε ότι κατά βάση οι επισκέπτες δεν είναι απόλυτα ικανοποιημένοι αφού το ποσοστό 50% ούτε συμφωνεί-ουτε διαφωνεί στην ικανοποίηση τους από την επίσκεψη. Το γεγονός αυτό φέρει την ανάγκη για βελτίωση εγκαταστάσεων, του περιβάλλοντα χώρο και γενικότερα των υποδομών και των υπηρεσιών που σχετίζονται με τις πηγές. Ενώ το ποσοστό 20% συμφωνεί απόλυτα ότι είναι ικανοποιημένοι από την επίσκεψη. 15% δήλωσε ότι συμφωνεί, 10% διαφωνεί και το υπόλοιπο 5% διαφωνεί απόλυτα.

Πίνακας 3- Βαθμός συμφωνίας στην παρακάτω δήλωση : ικανοποίηση από την επίσκεψη στις πηγές.

	Συχνότητα	Ποσοστό	Αθροιστικό Ποσοστό
Συμφωνώ απόλυτα	8	20	20
Συμφωνώ	6	15	35
Ούτε συμφωνώ/ούτε διαφωνώ	20	50	85
Διαφωνώ	4	10	95
Διαφωνώ απόλυτα	2	5	100,0
Σύνολο	40	100,0	

8. Η δεύτερη στάση-άποψη που διερευνήθηκε αναφέρεται στην επιθυμία των επισκεπτών να αλλάξουν/βελτιωθούν οι εγκαταστάσεις των πηγών, οι προσφερόμενες υπηρεσίες , ο περιβάλλον χώρος και οι συγκοινωνίες. Όπως παρατηρείται και από τον πίνακα 4, η γενική εικόνα είναι ότι οι επισκέπτες στην πλειοψηφία τους δεν επιθυμούν να βελτιωθεί ή να αλλάξει κάτι από τα παρακάτω και ειδικότερα ο περιβάλλον χώρος. Από την άλλη πλευρά , το μεγαλύτερο ποσοστό συμφωνίας για αλλαγή/βελτίωση παρουσιάζεται στις εγκαταστάσεις. Αναλυτικότερα όσον αφορά τις εγκαταστάσεις οι επισκέπτες γενικά συμφωνούν σε ποσοστό 87,5% να βελτιωθούν/αλλάξουν το 7,5% ούτε συμφωνεί ούτε διαφωνεί και το 2,5% διαφωνεί. Για τις προσφερόμενες υπηρεσίες οι επισκέπτες με ποσοστό 50% γενικά συμφωνούν, το 42,50% των επισκεπτών ούτε συμφωνεί ούτε διαφωνεί, ενώ το ποσοστό 5% διαφωνεί . Όσον αφορά τον περιβάλλοντα χώρο, το 7,5% γενικά συμφωνούν , 12,5% ούτε συμφωνούν ούτε διαφωνούν και το 79,5% γενικά διαφωνούν. Για τις συγκοινωνίες , 5% των επισκεπτών γενικά συμφωνούν , 7,5% ούτε συμφωνούν ούτε διαφωνούν και το 87,5% γενικά διαφωνούν.

Πινάκας 4 - Βαθμός συμφωνίας στην παρακάτω δήλωση : επιθυμία επισκεπτών για αλλαγή/ βελτίωση εγκαταστάσεων , υπηρεσιών, περιβάλλοντα χώρου και συγκοινωνιών.

	Εγκαταστάσεις		Υπηρεσίες		Περιβάλλον χώρος		Συγκοινωνίες	
	Συχνότητα	%	Συχνότητα	%	Συχνότητα	%	Συχνότητα	%
Συμφωνώ απόλυτα	32	80	12	30	1	2,5	1	2,5
Συμφωνώ	3	7,5	8	20	2	5	1	2,5
Ούτε συμφωνώ Ούτε διαφω	3	7,5	17	42,5	5	12,5	3	7,5
Διαφωνώ	1	2,5	2	5	29	72,5	31	77,5
Διαφωνώ απόλυτα	1	2,5	1	2,5	3	7,5	4	10
Σύνολο	40	100%	40	100%	40	100%	40	100%

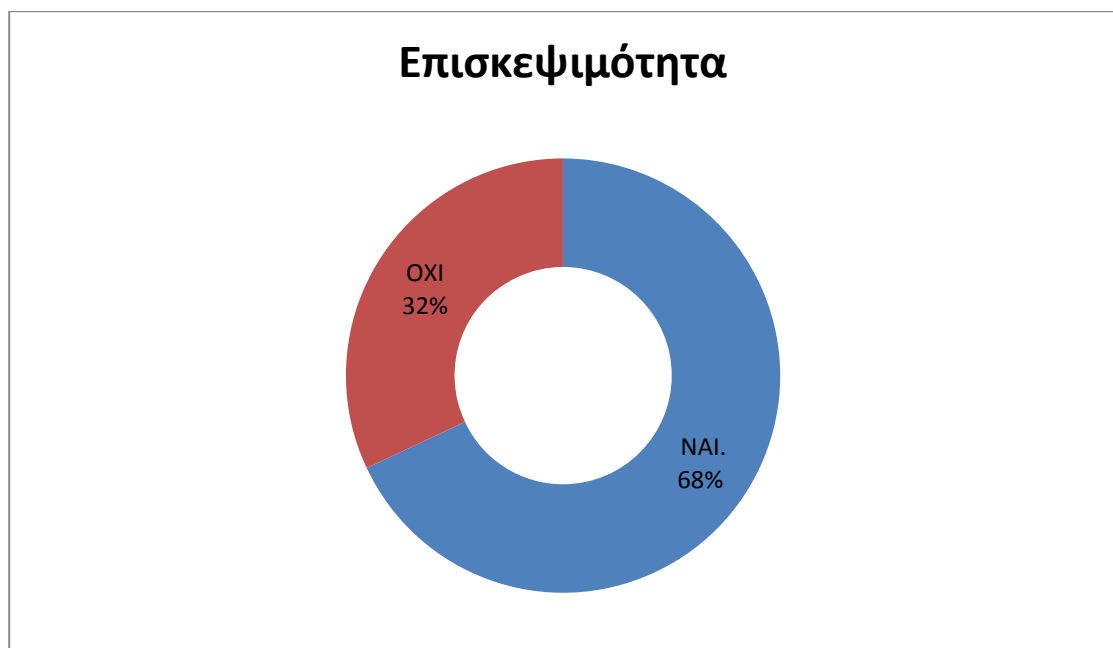
9. Σύμφωνα με στοιχεία της έρευνας , ποσοστό 52% δήλωσε ότι πληροφορήθηκε για τη λειτουργία των πηγών από τουριστικό πρακτορείο , το 29% από το διαδίκτυο , το 9% από συγγενή, φίλο η γνωστό, το 7% από την τηλεόραση και τέλος το 3% από τον έντυπο τύπο.

Γράφημα 7 : Κατανομή του δείγματος σύμφωνα με βάση την πηγή πληροφόρησης των επισκεπτών.

10. Όσον αφορά την επισκεψιμότητα των εν λόγω λουτρών το 68% των ερωτώμενων έχουν επισκεφτεί τις πηγές για πρώτη φορά. Ενώ το 32% δεν τις έχει επισκεφτεί καθόλου.

Γράφημα 8 : Κατανομή του δείγματος με βάση την επίσκεψη στα λουτρά.

11. Από το ποσοστό των ερωτώμενων που απάντησε ότι έχει επισκεφτεί τα εν λόγω λουτρά το 53% επιθυμεί να επαναλάβει την επίσκεψη ενώ το 47% δεν ξέρει/δεν απαντά.
12. Η τελευταία μεταβλητή της δεύτερης ενότητας του ερωτηματολογίου αναφέρεται στο βαθμό που το δείγμα των επισκεπτών θεωρεί ότι μπορεί να συστήσει τα λουτρά/πήγες και σε άλλους προκειμένου να τα επισκεφτούν. Όπως προκύπτει και από τον πίνακα 5 η πλειοψηφία των ερωτώμενων 77,5% γενικά συμφωνεί. Για την ακρίβεια , το ποσοστό 27,5% των επισκεπτών συμφώνησε απόλυτα , το 50 % συμφώνησε απλώς. Το ποσοστό 15% ούτε συμφωνεί /ούτε διαφωνεί και τέλος το ποσοστό των 7,5% διαφωνεί/διαφωνεί απόλυτα.

Πίνακας 5 : Βαθμός συμφωνίας στην παρακάτω δήλωση : σύσταση των λουτρών - πηγών και σε άλλους προκειμένου να τα επισκεφτούν.

	Συχνότητα	Ποσοστό	Αθροιστικό Ποσοστό
Συμφωνά απόλυτα	11	27,5	27,5
Συμφωνά	20	50	77,5
Ούτε συμφωνά/ούτε διαφωνά	6	15	92,5
Διαφωνά	2	5	97,5
Διαφωνά απόλυτα	1	2,5	100,0
Σύνολο	40	100,0	

8.4 Περιβαλλοντική προσέγγιση :

Με τρεις μεταβλητές επιδιώχθηκε σε αυτήν την ενότητα να αποδοθεί η άποψη των επισκεπτών όσον αφορά το περιβάλλον. Με βάση τις απαντήσεις των επισκεπτών υπολογίστηκε ο βαθμός συμφωνίας /διαφωνίας σε κάθε μια από αυτές (1=συμφωνά απόλυτα, 2=συμφωνά, 3=ούτε συμφωνά/ ούτε διαφωνά, 4=διαφωνά και 5=διαφωνά απόλυτα). Από την ανάλυση των δεδομένων της τέταρτης ενότητας του ερωτηματολογίου προκύπτουν οι ακόλουθες διαπιστώσεις.

13. Η πρώτη στάση – άποψη που διερευνήθηκε αναφέρεται στο βαθμό που οι ερωτώμενοι ενδιαφέρονται για τα προϊόντα, την κουζίνα, τον πολιτισμό, και το περιβάλλον της περιοχής έρευνας. Όπως προκύπτει και από τον πίνακα 6 ο μεγαλύτερος βαθμός ενδιαφέροντος συγκεντρώνεται για το τοπικό περιβάλλον , τον φυσικό πλούτο της περιοχής 90,% όπου δηλώθηκε γενική συμφωνία (συμφωνία απόλυτη ή απλή συμφωνία), ακολουθεί γενική συμφωνία για τον

τοπικό πολιτισμό 87,5% έπειτα για την τοπική κουζίνα 82,5% και για τα τοπικά προϊόντα 75%.

Πίνακας 6 :Βαθμός συμφωνίας στην παρακάτω δήλωση : ενδιαφέρον επισκεπτών για τα τοπικά προϊόντα, τοπική κουζίνα, τοπικό πολιτισμό και τοπικό περιβάλλον.

	Τοπικά προϊόντα		Τοπική κουζίνα		Τοπικός πολιτισμός		Τοπικό περιβάλλον	
	Συχνότητα	%	Συχνότητα	%	Συχνότητα	%	Συχνότητα	%
Συμφωνώ απόλυτα	12	30	16	40	14	35	17	42,5
Συμφωνώ	18	45	17	42,5	21	52,5	19	47,5
Ούτε συμφωνώ/ ούτε διαφωνώ	7	17,5	4	10	3	7,5	4	10
Διαφωνώ	2	5	2	5	1	2,5	1	2,5
Διαφωνώ απόλυτα	1	2,5	1	2,5	0	0	0	0
Σύνολο	40	100	40	100	40	100	40	100

14. Η δεύτερη στάση άποψη που διερευνήθηκε αναφέρεται στην ορθολογική χρήση του περιβάλλοντα χώρου των πηγών όσον αφορά την προστασία του φυσικού τοπίου, τη διατήρηση καθαριότητας, κτλ και το βαθμό συμφωνίας των επισκεπτών. Η πλειοψηφία των επισκεπτών , με ποσοστό 45% γενικά συμφωνεί , το 25% διατηρεί ουδέτερη στάση (ούτε συμφωνεί/ ούτε διαφωνεί) , ενώ το ποσοστό 30% γενικά διαφωνεί (διαφωνεί απόλυτα η απλώς διαφωνεί).

Πίνακας 7: Βαθμός συμφωνίας στην παρακάτω δήλωση : ορθολογική χρήση του περιβάλλοντα χώρου και των λουτρών.

	Συχνότητα	Ποσοστό %	Αθροιστικό ποσοστ
Συμφωνώ απόλυτα	2	10	10
Συμφωνώ	4	35	45
Ούτε συμφωνώ/ ούτε διαφωνώ	18	25	70
Διαφωνώ	10	15	85
Διαφωνώ απόλυτα	6	15	100
Σύνολο	40	100	

Η τρίτη και τελευταία στάση που διερευνήθηκε αναφέρεται στον βαθμό που οι λούόμενοι θεωρούν εάν οι υποδομές στον χώρο των πηγών επαρκούν . Όπως προκύπτει από τον πίνακα 8 η συντριπτική πλειοψηφία των επισκεπτών 85% γενικά διαφωνεί με τις υπάρχουσες υποδομές , το 5 % ούτε συμφωνεί / ούτε διαφωνεί , και τέλος το 10% συμφωνεί γενικά.

Πινάκας 8 : Βαθμός συμφωνίας στην παρακάτω δήλωση : επαρκούν οι υποδομές στον χώρο των πηγών.

	Συχνότητα	Ποσοστό %	Αθροιστικό ποσοστό %
Συμφωνώ απόλυτα	2	5	5
Συμφωνώ	2	5	10
Ούτε συμφωνώ/ ούτε διαφωνώ	2	5	15
Διαφωνώ	16	40	55
Διαφωνώ απόλυτα	18	45	100
Σύνολο	40	100	

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 9

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

9.1 Σύνοψη

Στο κεφάλαιο αυτό γίνεται μια συνοπτική περιγραφή της παρούσας εργασίας καθώς και των αποτελεσμάτων που προέκυψαν από την διερεύνηση του βαθμού ικανοποίησης των επισκεπτών από τις πηγές του νησιού.

Πιο αναλυτικά το πρώτο κεφάλαιο αναφέρεται στον ορισμό του ιαματικού τουρισμού, γίνεται μια ιστορική ανασκόπηση στις ιαματικές πηγές, τον τρόπο χρήσης και διαχείρισης τους από την περίοδο ανακάλυψής τους έως τη σύγχρονα εποχή, καθώς και στις χημικές αναλύσεις των πηγών. Επίσης παρουσιάζεται αναφορικά η κίνηση που παρατηρείται στις γειτονικές χώρες για τον ιαματικό τουρισμό και γενικότερες σχετικές πληροφορίες. Το δεύτερο κεφάλαιο αναφέρεται στους φυσικούς πόρους και στις ιαματικές πηγές της Ελλάδας, καθώς και στον διαχωρισμό τους, γίνεται επίσης μια ανάλυση για τις διακρίσεις των πηγών και τις γεωγραφικής κατανομής τους. Παράλληλα το τρίτο κεφάλαιο αναφέρεται στην ιαματική λουτροθεραπεία όπως επίσης και στις διακρίσεις των κέντρων του ιαματικού τουρισμού. Ακολούθως στο επόμενο κεφάλαιο (τέταρτο) παρουσιάζονται οι νόμοι και οι φορείς που αναφέρονται στον ιαματικό τουρισμό. Στο πέμπτο κεφάλαιο παρουσιάζονται τα χαρακτηριστικά της ελληνικής αγοράς καθώς και κατευθύνσεις πολιτικής ανάπτυξης αυτού του τομέα στην Ελλάδα. Το επόμενο κεφάλαιο (έκτο) παρουσιάζεται το νησί της Σαντορίνης, τα γενικότερα χαρακτηριστικά του παράλληλα με την τουριστική προσφορά και ζήτηση του νησιού. Αναλυτικότερα το έβδομο κεφάλαιο παρουσιάζει τις πηγές του νησιού με τις θεραπευτικές τους ιδιότητες, καθώς επίσης και τις χημικές τους αναλύσεις, ενώ παράλληλα τα προβλήματα που διατυπώνονται στο νησί αλλά και τρόποι ανάπτυξης και σχεδιασμού του ιαματικού τουρισμού στο νησί.

Τέλος το όγδοο κεφάλαιο αναφέρεται στη διαδικασία διεξαγωγής της έρευνας του ερωτηματολογίου, καθώς επίσης και στην μεθοδολογία και τα συμπεράσματα των διάφορων αναλύσεων αυτού. Τα δεδομένα της έρευνας συγκεντρώθηκαν με τη χρήση 40 ερωτηματολογίων που συμπληρώθηκαν από τους επισκέπτες των εν λόγω πηγών.

Το προφίλ του μέσου επισκέπτη περιγράφεται ως εξής: Γυναίκες (στο μεγαλύτερο ποσοστό), ανώτερης εκπαίδευσης, ηλικίας 18 έως 35 ετών, εθνικότητας κυρίως αμερικανικής και

ιταλικής , με επαγγελματική δραστηριότητα στον ιδιωτικό τομέα. Τα αποτελέσματα της ανάλυσης αξιοπιστίας, για τις ενότητες του ερωτηματολογίου στις οποίες εφαρμόστηκε, θεωρούνται ικανοποιητικά σε συνδυασμό με τους σκοπούς της εργασίας. Σε ότι αφορά στον έλεγχο της εγκυρότητας του ερωτηματολογίου των επισκεπτών, η κατηγορική ανάλυση σε κύριες συνιστώσες , έδωσε ενδεικτικά αποτελέσματα σχετικά με την εγκυρότητα των δομών / παραγόντων των διαφόρων ερωτήσεων που συμπεριλήφθησαν στο ερωτηματολόγιο. Στην περιγραφική στατιστική ανάλυση διερευνήθηκαν, όσον αφορά στο βαθμό ικανοποίησης των επισκεπτών από τις πηγές, στάσεις –απόψεις , με την βοήθεια πενταβάθμιας κλίμακας Likert καθώς και μεταβλητές κατάφασης – άρνησης (ναι, όχι). Τα αποτελέσματα κρίνονται ως αναμενόμενα και περιγράφονται με τη χρήση στατιστικών μέσων.

Πιο αναλυτικά , όσον αφορά την κοινωνική προσέγγιση της στάσης των επισκεπτών παρατηρείται ότι κατά βάση οι λόγοι που αποτελούν κίνητρο επίσκεψης είναι ψυχαγωγικοί. Υπάρχει αναζήτηση για δραστηριότητες, οι οποίες αποσκοπούν στη διατήρηση της υγείας, παρόλα αυτά οι επισκέπτες δεν περιορίζονται μόνο στη θεραπεία, την αποκατάσταση της υγείας, αλλά η επίσκεψη τους αποσκοπεί και στην πρόληψη , χαλάρωση και ευεξία, εν ολίγοις στην ποιότητα της ζωής. Παρόλα αυτά οι επισκέπτες των εν λόγω πηγών δεν είναι απόλυτα ικανοποιημένοι αφού το 50% ούτε συμφωνεί ούτε διαφωνεί με την επίσκεψη , γεγονός που επιβεβαιώνει ότι οι παρούσες πηγές χρήζουν ανάγκης βελτιώσεις των γύρω εγκαταστάσεων καθώς και των προσφερομένων υπηρεσιών και υποδομών.

Συγκεκριμένα , εκφράζουν την επιθυμία τους ο φυσικός περιβάλλον χώρος να μείνει αναλλοίωτος, ένα μεγάλο επίσης ποσοστό είναι ικανοποιημένο από την παρεχόμενη συγκοινωνία , η συντριπτική πλειοψηφία όμως εκφράζει την ανάγκη για βελτίωση των εγκαταστάσεων . Πηγή πληροφόρησης των επισκεπτών για την ύπαρξη των πηγών είναι κατά κύριο λόγο τα ταξιδιωτικά / τουριστικά πρακτορεία και σε δεύτερο βαθμό το διαδίκτυο. Το γεγονός αυτό δείχνει ότι οι πηγές είναι άμεσα συνδεδεμένες με το τοπικό τουριστικό προϊόν. Το μεγαλύτερο ποσοστό των επισκεπτών απάντησε ότι επισκέφτηκε της πηγές για πρώτη φορά και συμφωνεί να τα συστήσει και σε άλλους προκειμένου να ζήσουν την εμπειρία που έζησαν οι ίδιοι.

Στην πρώτη στάση άποψη που διερευνήθηκε σχετικά με την περιβαλλοντική προσέγγιση οι επισκέπτες εκδήλωσαν το ιδιαίτερο ενδιαφέρον τους πρωτίστως για το τοπικό περιβάλλον αλλά γενικότερα και για τον πολιτισμό , επιπρόσθετα εξέφρασαν την επιθυμία να δοκιμάσουν και την τοπική κουζίνα σε αλληλεξάρτηση με τα τοπικά προϊόντα.

Σε γενικές γραμμές , οι επισκέπτες των πηγών είναι ευαισθητοποιημένοι με το περιβάλλον, τόσο σε τοπικό , όσο και σε γενικό επίπεδο, καθώς εκδηλώνουν ιδιαίτερο ενδιαφέρον για τον

φυσικό πλούτο της περιοχής , για τον οποίο και συμφωνούν ότι γίνεται ορθολογική χρήση όσον αφορά στην προστασία του φυσικού τοπίου, τη διατήρηση καθαριότητας του περιβάλλοντα χώρου κτλ.

Τέλος οι ερωτώμενοι στην συντριπτική πλειοψηφία τους δήλωσαν ότι οι υπάρχουσες υποδομές στον χώρο των πηγών είναι παρόλα αυτά ανεπαρκείς , γεγονός που επιβεβαιώνει την ανάγκη για βελτίωση / δημιουργία αυτών , καθώς αποτελεί έναν από τους πρωταρχικούς παράγοντες στον χώρο των πηγών.

Συμπερασματικά , η συμπεριφορά των επισκεπτών θα πρέπει να αποτελέσει βασικό άξονα της πολιτικής – στρατηγικής που ακολουθείται από όλους τους υπεύθυνους φορείς που εμπλέκονται έμμεσα ή άμεσα στη διαχείριση και προώθηση του εν λόγω "προϊόντος" , προκειμένου να συμβάλουν στο επιθυμητό αποτέλεσμα.

Οι πηγές του νησιού μπορούν να δώσουν σπουδαία ώθηση στην περιοχή με μορφή ανάπτυξης βασισμένη στον τουρισμό , μπορούν να συμβάλουν στη βιώσιμη και αειφόρο ανάπτυξη της. Η μέχρι στιγμής λειτουργία των πηγών παρουσιάζεται να γίνεται με σταθερή και ανοδική πορεία . υπάρχουν οικονομικά καθώς και λειτουργικά προβλήματα , αλλά γίνεται προσπάθεια να αντιμετωπιστούν και να επιτευχθεί ομαλή λειτουργία. Η αύξηση της επισκεψιμότητας των πηγών συμβάλει στην αύξηση των εσόδων του νησιού βασιζόμενα παράλληλα και στην καλή λειτουργία των επιχειρήσεων και στην προσέλευση επισκεπτών. Η συμμετοχή σε προγράμματα τουριστικής ανάπτυξης , η προβολή , η προστασία και ανάδειξη του φυσικού κάλλους αποτελούν στόχους για την ανάπτυξη και την βιωσιμότητα των πηγών. Η προσέλευση επισκεπτών επιτυγχάνεται κατά βάση με τη βοήθεια της προβολής τους , είτε μέσω του διαδικτύου, είτε μέσω της τηλεόρασης. Οι αποφάσεις που παίρνονται για οποιαδήποτε αλλαγή του χώρου των πηγών γίνονται με γνώμονα την προστασία του περιβάλλοντος. Γενικότερη επιθυμία είναι η κινητοποίηση και σε άλλες δράσεις για μεγαλύτερα και αποδοτικότερα αναπτυξιακά προγράμματα για την ανάπτυξη λουτροπόλεων , με την πιο σημαντική δράση από αυτές τη διασφάλιση του φυσικού πλούτου.

9.2 Συμπεράσματα

Ο προορισμός των λουτροπόλεων περιορίζεται κυρίως για θεραπευτικούς σκοπούς. Επομένως η αξιοποίηση των δυνατοτήτων που προσφέρουν οι ιαματικές πηγές θα πρέπει να γίνει πρωταρχικός σκοπός, ώστε να αποτελέσουν κέντρα έλξης τουριστών , όλων των ηλικιών και εισοδηματικών σταθμών, για τους περισσότερους μήνες το χρόνο.

Η πολιτική για την ανάπτυξη του ιαματικού τουρισμού πρέπει να αντιμετωπίζεται ως αναπόσπαστο μέρος της κοινωνικής, οικονομικής και πολιτιστικής ζωής της κοινωνίας και ο σχεδιασμός για την ανάπτυξη του πρέπει να είναι ενσωματωμένος στον γενικότερο προγραμματισμό και σχεδιασμό ανάπτυξης του νησιού.

Η τοπική αυτοδιοίκηση είναι σε θέση, ως πολιτικός και διοικητικός θεσμός, να αξιολογήσει αναπτυξιακές προτάσεις στη βάση πάντα της βιώσιμης και ισόρροπης ανάπτυξης, που θα έχει ως στόχο την ικανοποίηση των θεραπευτικών τουριστικών αναγκών και αναψυχής των τουριστών αλλά και των κατοίκων του νησιού, με την προϋπόθεση της ενσωμάτωσης όλων των αναπτυξιακών προτάσεων του ιαματικού τουρισμού στον γενικό αναπτυξιακό προγραμματισμό.

Την τοπική αυτοδιοίκηση όμως και γενικότερα την ενιαία κρατική πολιτική καθώς και την πολιτική των τοπικών φορέων χαρακτηρίζει η απουσία τους στην ανάπτυξη και τον εμπλουτισμό του τουριστικού προϊόντος της περιοχής.

Η συνεχής αύξηση της τουριστικής κίνησης που παρουσιάζει η μορφή του ιαματικού τουρισμού συμβάλει προς την γενικότερη στροφή του πληθυσμού σε φυσικές θεραπευτικές αγωγές, ενώ συνδέεται άμεσα με τις διακοπές ξεκούρασης και αναψυχής. Δεδομένο είναι ότι λόγω της μορφής του ιαματικού τουρισμού μπορεί να συμβάλει καθοριστικά στην επιμήκυνση της τουριστικής περιόδου.

Επομένως με την διαμόρφωση ανάλογης προσφοράς τουριστικών προϊόντων και την αξιοποίηση των ιαματικών πηγών αποτελεί ευκαιρία ανάπτυξης και διαφοροποίησης από το κοινό τουριστικό προϊόν (μαζικός τουρισμός) και διαμόρφωση στην περαιτέρω ανάπτυξη (υποδομές- μεταφορές κτλ) του νησιού.

ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ

A. Ατομικά στοιχεία ερωτούμενου

1. Φύλο :
Άνδρας
Γυναίκα
2. Ηλικία :
18-35 ετών
36-45 ετών
46-60 ετών
Άνω των 61 ετών
3. Περιοχή διαμονής:
4. Επίπεδο εκπαίδευσης :
Δημοτικό
Γυμνάσιο
Λύκειο Γενικό/Τεχνικό
Α.Ε.Ι-Τ.Ε.Ι
Άλλο
5. Κύρια ασχολία:

B. Κοινωνική προσέγγιση

6. Η επίσκεψη στα λουτρά γίνεται για :
Ψυχαγωγικούς λόγους
Θεραπευτικούς λόγους
Και για τούς δύο παραπάνω λόγους
7. Σε ποιο βαθμό είστε ικανοποιημένος/η από την επίσκεψη στα λουτρά:
Συμφωνώ απόλυτα
Συμφωνώ
Ούτε συμφωνώ ούτε διαφωνώ
Διαφωνώ
Διαφωνώ απόλυτα

8. Σε ποιο βαθμό επιθυμείτε να αλλάξουν και να βελτιωθούν τα εξής:

	1	2	3	4	5
Εγκαταστάσεις					
Υπηρεσίες					
Περιβάλλον χώρος					
Συγκοινωνίες					

Άλλο.....

9. Από πού μάθατε για της πηγές του νησιού:

Από την τηλεόραση

Από τον έντυπο τύπο

Από το διαδίκτυο

Από τουριστικό πρακτορείο

Από συγγενή/φίλο/γνωστό

Άλλο

10. Έχετε επισκεφτεί τα λουτρά?

Ναι

Όχι

11. Αν ναι , θα τα ξανά επισκεφτείτε?

Ναι

Όχι

Δεν ξέρω / δεν απαντώ

12. Θεωρείτε ότι μπορείτε να συστήσετε τα λουτρά και σε άλλους προκειμένου να τις επισκεφτούν?

Συμφωνώ απόλυτα

Συμφωνώ

Ούτε συμφωνώ ούτε διαφωνώ

Διαφωνώ

Διαφωνώ απόλυτα

Γ. Περιβαλλοντική προσέγγιση

13. Ενδιαφέρεστε για :

- Τα τοπικά προϊόντα
- Την τοπική κουζίνα
- Τον τοπικό πολιτισμό
- Το τοπικό περιβάλλον

1	2	3	4	5

14. Θεωρείτε ότι γίνεται ορθολογική χρήση των λουτρών και του περιβάλλοντα χώρου (προστασία φυσικού τοπίου, σωστή διαχείριση από τους τοπικούς παράγοντες) ?

- Συμφωνώ απόλυτα
- Συμφωνώ
- Ούτε συμφωνώ ούτε διαφωνώ
- Διαφωνώ
- Διαφωνώ απόλυτα

15. Θεωρείτε ότι οι υποδομές στον χώρο των λουτρών επαρκούν ?

- Συμφωνώ απόλυτα
- Συμφωνώ
- Ούτε συμφωνώ ούτε διαφωνώ
- Διαφωνώ
- Διαφωνώ απόλυτα

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΒΙΒΛΙΑ:

- 1) Σφακιανάκης Μ. (2000) : Εναλλακτικές μορφές τουρισμού.
- 2) Ηγουμενάκης Ν. : Εισαγωγή στον τουρισμό.
- 3) Σ.Κ. Σπαθή (2000) : Ο ιαματικός τουρισμός και η ανάπτυξη του τουρισμού υγείας στην Ελλάδα. Κέντρο προγραμματισμού και οικονομικών ερευνών, έκθεση 29, Αθήνα.
- 4) Κοκκώσης Χ.- Τσάρτας Π. : Βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη και περιβάλλον.
- 5) Δανέζη Μιχαήλ Α. : Σαντορίνη.
- 6) Landerer Xaver : Περί των εν Θήρα θερμών υδάτων.

ΆΛΛΕΣ ΠΗΓΕΣ :

- 1) Κοκαλάς Θεόδωρος : Θερμαλισμός και ιαματικός τουρισμός σύγχρονη εξέλιξη στην Ελλάδα και το εξωτερικό. (ΕΟΤ)
- 2) Φύτικας Μιχάλης : Γεωθερμική ενεργεία στη Σαντορίνη.
- 3) Βουγιουκαλάκης Γιώργης : Σύντομη ιστορία των ηφαιστειών της Σαντορίνης.
- 4) ΦΕΚ Α' 230/24.10.2006. Νόμος 3498/2006 "Ανάπτυξη ιαματικού τουρισμού και λοιπές διατάξεις".
- 5) Κοινάκη Κ και Μ Πλουμή 2007. Ιαματικός τουρισμός : στοιχεία προσφοράς και ζήτησης στην Ελλάδα , συγκρίσεις με τη διεθνή εμπειρία και πρακτική . Μελέτη , Α.Τ.Ε.Ι. Κρήτης

ΔΙΕΥΘΥΝΣΕΙΣ ΔΙΑΔΙΚΤΥΟΥ :

- 1) www.thira.gr
- 2) www.thermalsprings.gr
- 3) www.wikipedia.gr
- 4) www.iama.gr
- 5) www.santorini.net

ΑΠΛΟΠΟΙΗΜΕΝΟΣ ΓΕΩΛΟΓΙΚΟΣ ΧΑΡΤΗΣ ΤΗΣ ΣΑΝΤΟΡΙΝΗΣ

